กระบวนการทางพฤติกรรมในการอุปโภคและบริโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา

อรพรรณ โพธิ์อ่อง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิจัยประชากรและสังคม)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2555

Copyright by Mahidol University

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

กระบวนการทางพฤติกรรมในการอุปโภคและบริโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา

อรพรรณ โพธิ์อ่อง

นางสาวอรพรรณ โพธิ์อ่อง

ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์โยธิน แสวงดี, Ph.D.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

จรัมพร โห้ลำยอง

อาจารย์จรัมพร โห้ลำยอง, Ph.D.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว.ออร์โธปิดิคส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กาญจนา ตั้งชลทิพย์, Ph.D.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

กระบวนการทางพฤติกรรมในการอุปโภคและบริโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิจัยประชากรและสังคม)
วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2555

อรพรรณ โพธิ์อ่อง

นางสาวอรพรรณ โพธิ์อ่อง
ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์โยธิน แสวงดี,
Ph.D.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมลพรรณ อิศรภักดี,
Ph.D.
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์ฐณัฐ วงศ์สายเชื้อ,
Ph.D.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์จรัมพร โห้ลำยอง,
Ph.D.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,
พ.บ., ว.ว.ออร์โธปิดิคส์
คณบดี
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์สุรีย์พร พันพึ่ง, Ph.D.
ผู้อำนวยการ
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากคณาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสวงดี เป็นอย่างสูงที่กรุณาเป็นประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำปรึกษา และคำแนะนำทางด้านวิชาการอย่างดียิ่งมาโดยตลอด จนทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกๆ ท่าน ที่มอบวิชาความรู้อันมีค่ายิ่ง ตลอดระยะเวลาการศึกษา ขอขอบคุณพี่ๆ และเพื่อนๆ และน้องๆ รวมทั้ง เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยประชากรและสังคมทุกท่านที่คอยช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและให้กำลังใจเรื่อยมา โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา คุณกรณิฐา ศริที่คอยให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีเสมอมา เจ้าหน้าที่ห้องสมุดของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม และหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหิดลทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจ ขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ และสุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณครอบครัว คุณพ่อ คุณแม่ และน้องสาว ที่คอยสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือให้กำลังใจและใส่ใจดูแลในการศึกษาของข้าพเจ้ามาโดยเสมอ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทุกท่าน และหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาด หรือข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับความผิดพลาด และขออภัยมา ณ ที่นี้

อรพรรณ โพธิ์อ่อง

Copyright by Mahidol University

กระบวนการทางพฤติกรรมในการอุปโภคและบริโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา

PROCESSES OF CONSUMPTION AND CONSUMER BEHAVIOR THAT LEAD TO THE FARMER'S DEBT

อรพรรณ โพธิ์อ่อง 5236708PRPR/M

ศศม. (วิจัยประชากรและสังคม)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : โยธิน แสวงดี, Ph.D., จรัมพร โห้ลำยอง, Ph.D.

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการทางพฤติกรรมในการตัดสินใจบริโภคและอุปโภคที่นำไปสู่ปัญหาการเกิดหนี้สินของครัวเรือนชาวนา วิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้ของชาวนา และผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดของชาวนา โดยการศึกษาเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลกับกลุ่มชาวนาจำนวน 300 ราย และการศึกษาเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกกับชาวนาที่ประสบปัญหาหนี้สินจำนวน 10 ราย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นชาวนาที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งหนึ่งของจังหวัดนครสวรรค์ สถิติที่ใช้ คือ การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว พฤติกรรมการบริโภคของชาวนา ได้แก่ การบริโภคด้านที่อยู่อาศัย การลงทุนทำนายานพาหนะ การศึกษาของบุตร และการใช้ชีวิตประจำวัน มีอิทธิพลต่อหนี้สินที่เกิดขึ้นในครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังพบว่า เมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้ ชาวนาได้มีการขอผ่อนผันชำระหนี้ การกู้ยืมเงินจากที่ใหม่ ยอมถูกยึดทรัพย์และขายทรัพย์สิน วิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินให้ลดลง พบว่า การหารายได้จากอาชีพเสริมเป็นวิธีที่ชาวนาส่วนใหญ่ได้นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา ผลกระทบเชิงลบที่พบจากการประสบปัญหาหนี้สินของชาวนา พบว่ามีผลกระทบทางด้านจิตใจและอารมณ์ เช่น ภาวะซึมเศร้า อาการเครียด และอาการวิตกกังวลเป็นต้น ซึ่งยังนำไปสู่ผลกระทบทางด้านร่างกายและครอบครัว

คำสำคัญ : ชาวนา/หนี้สิน/ผลกระทบที่เกิดจากหนี้สิน/วิธีการแก้ไขหนี้สิน

Copyright by Mahidol University

118 หน้า

PROCESSES OF CONSUMPTION AND CONSUMER BEHAVIOR THAT LEAD TO FARMER ‘S DEBT

ORAPHAN PHOONG 5236708 PRPR/M

M.A. (POPULATION AND SOCIAL RESEARCH)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: YOTHIN SAWANGDEE, Ph.D., JARUMPHRON HOLAMYONG, Ph.D.

ABSTRACT

This study aims to investigate the behavior of consumers that has led to household debt problems of famers.Solutions for the payment of debts and the negative effect of debt are included in the analysis. The quantitative part of the data used was collected from 300 farmers living in a village in Nakhonsawan Province, and the qualitative part of the data used was collected from ten farmers by in-depth interviews based on their experience with debt problems. Statistics used in the study are correlation and multiple regressions, and content analysis was used to analyze the qualitative data. Analysis found that the consumption behavior of farmers, personal factors, and family factors influence their debt. Capitalistic consumption behavior such as building a new house, buying a new car, investing for a new rice paddy, and supporting children’s education,etc. are the main important issues. Many farmers pursued the false strategy to getting rid of current debt by borrowing money from new loan agents or selling some of their assets. The negative effect was the impact on the emotional and psychological health of individuals and the impact on families.

KEY WORDS: FARMER / DEBT / NEGATIVE EFFECT / SOLUTION

118 pages

Copyright by Mahidol University

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	**ค**
บทคัดย่อภาษาไทย	**ง**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	**จ**
สารบัญตาราง	**ซ**
สารบัญแผนภาพ	**ฌ**
บทที่ 1 บทนำ	**1**
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.5 ขอบเขตการวิจัย	4
1.6 นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	**7**
2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ สภาพเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านที่ใช้ในการศึกษา	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชาวนาไทย	12
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภค	16
2.4 กระบวนการทางพฤติกรรมด้านการบริโภคและอุปโภคของชาวนา	27
2.5 แนวคิดเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับสาเหตุการเป็นหนี้	32
2.6 สมมุติฐานรายได้สัมบูรณ์ (absolute Income Hypothesis)	36
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	44

Copyright by Mahidol University

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	**46**
3.1 วิธีการศึกษาข้อมูล	46
3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	47
3.3 วิธีการเก็บข้อมูล	48
3.4 การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	49
3.5 การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล	50
3.6 จริยธรรมในการวิจัย	53
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	**54**
4.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	55
4.2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และความมีอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภค และหนี้สิน (Correlation)	62
4.3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regressions)	64
4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา	67
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	**82**
5.1 สรุปผลการวิจัย	82
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	84
5.3 ข้อเสนอแนะ	87
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาไทย	**88**
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาอังกฤษ	**98**
บรรณานุกรม	**106**
ภาคผนวก	**110**
ประวัติผู้วิจัย	**118**

Copyright by Mahidol University

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
4.1	จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์	55
4.2	จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลทั่วไป (ต่อ)	56
4.3	จำนวน และร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับการทำนา	57
4.4	จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับครัวเรือน	58
4.5	จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหนี้สินครัวเรือน	59
4.6	จำนวน และร้อยละ ของทรัพย์สินภายในครัวเรือนประเภทของใช้ภายในบ้าน	60
4.7	จำนวน และร้อยละของข้อมูล แสดงทรัพย์สินในการประกอบอาชีพ	61
4.8	ผลการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ ของปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยครอบครัว กับการบริโภคด้านการลงทุนทำนา (Pearson Correlation)	62
4.9	ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression) ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับหนี้สิน	64
4.10	ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression) ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวกับหนี้สิน	64
4.11	ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression) ระหว่างปัจจัยพฤติกรรมการบริโภคด้านต่างๆกับหนี้สิน	65
4.12	ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regressions) ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคกับหนี้สินโดยวิธี Enter	66
4.13	แสดงค่าใช้จ่ายในการทำนาข้าวหอมมะลิ จำนวน 50 ไร่ ในกรณีที่ชาวนาไม่มีที่นาเป็นของตนเอง	71

Copyright by Mahidol University

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ		หน้า
2.1	สดงภาพถ่ายดาวเทียมหมู่บ้านที่ใช้ในการศึกษา	8
2.2	แสดงลักษณะของถนนในหมู่บ้านในอดีตเมื่อ ปี พ.ศ. 2527	10
2.3	ภาพถนนในหมู่บ้านในปัจจุบัน ปี 2554	10
2.4	ลักษณะที่อยู่อาศัยในอดีต	12
2.5	ลักษณะที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน	12
2.6	กราฟแสดงความสัมพันธ์ของการบริโภคกับรายได้	38

Copyright by Mahidol University

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การดำเนินชีวิตบนในสังคมไทยที่ปัจจุบันให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมมากขึ้น ทุกคนพยายามดิ้นรนในการประกอบอาชีพ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการอุปโภคและบริโภคของตน และครอบครัวบนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัฒน์ (บรรยงค์ พงษ์พาณิช, 2550 : 6) วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจมากมายรวมไปถึงภาคเกษตรกรรมที่นับว่าเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยึดถือการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการประกอบอาชีพทำนา ซึ่งเป็นความเชื่อมาแต่ครั้งโบราณกาลว่าประเทศไทยของเราเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ ชาวนาไทยจึงถือได้ว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจของไทยดำรงอยู่มาได้ในปัจจุบัน (กิตติพงษ์ กิตติบุตร, 2551 : 2)

จากรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ด้านสถิติครัวเรือนพบว่าในรอบ 10 ปี ที่ผ่านมาตั้งแต่ปี 2541 ครัวเรือนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นครัวเรือนเกษตรกรรมถึงร้อยละ 95 แต่มาในปี 2551 พบว่าครัวเรือนเกษตรกรต่อครัวเรือนทั้งหมดเหลือเพียงร้อยละ 55 แต่สิ่งที่พบว่ามีสถิติเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วคือปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร จากรายงานเชิงวิเคราะห์เรื่องรายได้และการกระจายรายได้ของครัวเรือน พ.ศ. 2545 ระดับจังหวัด แสดงให้เห็นว่าข้อมูลก่อนปีที่จะทำการสำรวจคือ พ.ศ. 2544 มากกว่าครึ่งหนึ่งของครัวเรือนทั่วประเทศ คือประมาณ 11.2 ล้านครัวเรือนมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 132,151 บาท โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีสัดส่วนของครัวเรือนที่เป็นหนี้สูงสุดจะมีมูลค่าหนี้ต่ำสุด ประมาณ 87,492 บาท ต่อครัวเรือน ส่วนภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ มีมูลค่าหนี้สินประมาณ 134,321 บาท ,94,346 บาท และ123,672 บาท ตามลำดับ วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม เป็นการกู้เพื่อนำมาใช้จ่ายในครัวเรือนเพื่อการอุปโภคบริโภค ร้อยละ 63.5 นำมาใช้ในการประกอบธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร ร้อยละ 20.1 ใช้ในการประกอบธุรกิจการเกษตร ร้อยละ 14.7 ใช้ในวัตถุประสงค์อื่นๆ ร้อยละ 1.7 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2545 หน้า 36)

Copyright by Mahidol University

ปัญหาหนี้สินของชาวนาเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากจน ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาชาวนาส่วนใหญ่ไม่ค่อยประสบปัญหานี้สินหรือความยากจนแต่อย่างใด ทำนาเพื่อเก็บ

ไว้บริโภคในครัวเรือน หากเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนถึงจะมีการแบ่งขายเพื่อค้ากำไร การใช้ชีวิตก็เรียบง่ายตามวิถีชนบทท้องถิ่นของชาวนาไทย จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัฒน์ทำให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างรวดเร็ว การถูกบีบบังคับให้ต้องพึ่งพิงจากภายนอกมากขึ้น ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย วัฒนธรรม และสังคมต่างๆ (ยศ สันตสมบัติ, 2546 : 64) จากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนสู่การผลิตเพื่อการค้าขาย เพื่อให้ได้เงินมาตอบสนองต่อความต้องการในการบริโภคให้เป็นไปตามกระแสยุคโลกาภิวัตน์ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม ยอมเป็นหนี้สินเพื่อเป็นการปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ซื้อยานพาหะนะ และของใช้เพื่อความสะดวกสบายในครัวเรือนตามสมัยนิยม จนบางครั้งไม่เหลือเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน กลับต้องไปซื้อจากพ่อค้าคนกลางเพื่อมาบริโภค การเลียนแบบพฤติกรรมของแต่ละครัวเรือนหลายครัวเรือนที่ส่งลูกหลานไปทำงานที่ต่างถิ่น ส่งเงินกลับมาใช้หนี้และการบริโภคในครัวเรือน หรือเพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้เหมือนครัวเรือนในในเขตเมืองมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวลดน้อยลง เมื่อรายได้จากการทำเกษตรน้อยลง ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ประกอบกับการเกิดปัญหาหลายอย่างที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้จนทำให้เกิดการขาดทุนในการประกอบอาชีพ เช่น ภัยแล้ง ภัยน้ำท่วม ปัญหารัตรูพืชกัดกินต้นข้าว ทำให้ได้ผลผลิตตกต่ำอีกทั้งปัญหาพ่อค้าคนกลางที่มักจะค้ากำไรเกินควร ราคาข้าวที่ต่ำลงเรื่อยๆ แต่ต้นทุนในการผลิตกลับสูงขึ้น ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อภาระหนี้สินที่แบกรับ (พิชญ์นรี สันตีระชัยวัฒนา,2551:6) และจากการสำรวจ จากการสำรวจ พบว่า ชาวนาในภาคกลางมีหนี้สินมากที่สุด มีจำนวนครอบครัวที่เป็นหนี้ถึง 650,000 ครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552 : 14)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์ เนื่องจากด้วยลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของหมูบ้าน ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 95 ของหมู่บ้านประกอบอาชีพทำนา พื้นที่เขตติดต่อกับแหล่งน้ำจืดที่สำคัญ คือ บึงบอระเพ็ดและแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้สามารถทำนาได้ปีละหลายครั้งทั้งนาปีและนาปรัง ซึ่งในจังหวัดนครสวรรค์นั้นเป็นจังหวัดที่มีการประกอบอาชีพทำนามากที่สุดในเขตภาคเหนือเนื่องจากมีมีพื้นที่ในการทำนาถึง 3,133,226 ไร่ อีกทั้งเป็นประตูทางการคมนาคมของภาคกลางและภาคเหนือ ทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมเจริญเติบโตและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนที่แต่ก่อนเคยประกอบแต่อาชีพทำนา ปัจจุบันต้องหันมาประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น การเป็นทั้งชาวนาและเป็นกรรมกรไปในเวลาเดียวกัน ทำให้ชาวนาเกิดหนี้สินภายในครัวเรือน เนื่องจากการบริโภคตามกระแสนิยม หลายครัวเรือนในชนบท มีภาระค่าใช้จ่ายที่สะสมมาจากความล้มเหลวของผลผลิตในปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม เกิดการระบาด

Copyright© by Mahidol University

ของศรัตรูพืช และภัยแล้ง เป็นต้น ทำให้ชาวนามีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น (บทความพิเศษ, รายงานจังหวัดนครสวรรค์, 2552 : 4)

จากปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งที่ทำให้เกิดความยากจนและปัญหาทางสังคมอื่นๆตามมา ซึ่งเป็นผลมาจากพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนาเพื่อตอบสนองต่อยุคโลกาภิวัฒน์ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา เรื่อง กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา โดยวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ คือ การศึกษากระบวนการทางพฤติกรรมที่นำไปสู่การเป็นหนี้ของชาวนา วิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้ และผลกระทบเชิงลบเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด

1.2 คำถามในการวิจัย

1. ชาวนามีกระบวนการทางพฤติกรรมในการตัดสินใจบริโภคและอุปโภคอย่างไร
2. ชาวนามีวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้ที่เกิดขึ้นภายในครัวเรือนอย่างไร
3. ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดของชาวนามีอะไรบ้าง

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษากระบวนการทางพฤติกรรมในการตัดสินใจบริโภคและอุปโภคที่นำไปสู่ปัญหาการเกิดหนี้สินของครัวเรือนชาวนา
2. ศึกษาวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้ของชาวนา
3. ศึกษาผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดของชาวนา

Copyright by Mahidol University

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาที่คาดว่าจะได้รับจะช่วยทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทางพฤติกรรมด้านการบริโภคและอุปโภคของชาวนาที่นำไปสู่การตัดสินใจจนทำให้เกิดหนี้สิน รวมถึงผลกระทบเชิงลบและแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนา สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประกอบใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและจัดทำนโยบายของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งหน่วยงานอิสระที่มีความเกี่ยวข้อง ในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนาในเขตพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาเป็นองค์ความรู้และตระหนักถึงปัญหาที่เกิดเพื่อสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนของตน อีกทั้งเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับหนี้สินของชาวนาในประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นวรรณกรรมในการศึกษาข้อมูลได้

1.5 ขอบเขตในการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา ผลกระทบทางลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สิน และแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนา

ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก อาศัยอยู่ในทะเบียนบ้านในเขตพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ไม่ต่ำกว่า 6 เดือนไม่จำเป็นต้องมีที่นาอยู่ในเขตพื้นที่อยู่อาศัยสามารถมีที่นาอยู่ในเขตพื้นที่อื่นได้แต่ต้องไม่เกินพื้นที่ของเขตนครสวรรค์หรือจังหวัดที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ครัวเรือน หมายถึงครัวเรือนบุคคล ที่ประกอบไปด้วยบุคคลเดียวหรือหลายบุคคลอาศัยอยู่ในบ้านหรือที่อยู่อาศัยเดียวกัน และจัดหาหรือใช้สิ่งอุปโภคและบริโภคอันจำเป็นแก่การดำรงชีพหรือครองชีพร่วมกัน โดยบุคคลเหล่านั้นจะเป็นเครือญาติกันหรือไม่เป็นเครือญาติกันก็ได้

Copyright by Mahidol University

2. ครัวเรือนชาวนา หมายถึง ครัวเรือนที่ยึดการประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลักและเป็นที่มาของแหล่งรายได้สำคัญที่ใช้จ่ายในครัวเรือน

3. พฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภค หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลแต่ละบุคคลในรับรู้ถึงความต้องการในการบริโภค การแสวงหาข้อมูลทางเลือกเกี่ยวกับการบริโภค การประเมินทางเลือก การตัดสินใจในการบริโภค รวมถึงการประเมินการหลังการบริโภคคาดว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้

4. หนี้สิน หมายถึง การกู้ยืมเงิน การดาวน์ สินค้า การจำนอง รวมทั้ง เงินกู้ประเภทต่างๆ ที่ชาวนาเอาเงินมาใช้จ่ายแบบไม่ก่อให้เกิดรายได้ เงินที่ได้จากการกู้ยืมประเภทนี้ถูกใช้จ่ายไปในการอุปโภคและบริโภคสิ่งที่จำเป็น และไม่จำเป็นในครัวเรือน รวมไปถึงหนี้ในการลงทุนทำนาและหนี้เพื่อการศึกษาของบุตรหลานในครัวเรือน

5. การบริโภค และการอุปโภค หมายถึงการใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของของชาวนา

6. ประเภทของการอุปโภคบริโภค หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคที่แบ่งตามเกณฑ์จำแนกไว้ดังนี้

- การดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร ค่ากิจกรรมทางการศึกษา ค่าความบันเทิง เป็นต้น
- การปลูกบ้าน/ค่าซ่อมแซมบ้าน
- การซื้อยานพาหนะ
- การศึกษาของบุตรหลานในครัวเรือน
- ค่าใช้จ่ายในการลงทุนนา

7. รายได้ของครัวเรือน หมายถึง เงินหรือสิ่งของที่สมาชิกทุกคนในครัวเรือนได้รับมาจากการทำนา หรือการประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การรับจ้าง ประกอบธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร(หลังหักค่าใช้จ่าย) และรายได้จากแหล่งอื่นๆหมายถึงรายได้จากแหล่งอื่นที่ไม่ใช้จากการทำงานได้แก่ เงินบำนาญ ดอกเบี้ย ค่าเช่าทรัพย์สิน เงินรางวัล มรดกฯ

1.7 สมมติฐานในการวิจัย

1. ปัจจัยใจส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

Copyright by Mahidol University

2. ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และความสามารถในการชำระหนี้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

3. ปัจจัยใจส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา

4. ปัจจัยด้านครอบครัวได้แก่ ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และความสามารถในการชำระหนี้ ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา

5. ปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภคด้านการลงทุนทำนา พฤติกรรมการบริโภคด้านที่อยู่อาศัย พฤติกรรมการบริโภคด้านการศึกษาของบุตร พฤติกรรมการบริโภคด้านยานพาหนะ และพฤติกรรมการบริโภคในชีวิตประจำวัน มีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา

Copyright by Mahidol University

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการทางพฤติกรรมทางด้านการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สินของเกษตรกร โดยได้ทำการศึกษาคลอบคลุมถึงประเด็นหลักได้แก่ ปัจจัยทางด้านบุคคลกระบวนการทางพฤติกรรมด้านการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้น โดยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆได้ดังนี้

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ สภาพเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านที่ใช้ในการศึกษา

หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขต จ. นครสวรรค์ ได้จัดตั้งขึ้น ประมาณ 118 ปี ประชากรอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น มีลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนเป็นกลุ่มๆตามญาติพี่น้อง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในสมัยก่อนมีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คนในสมัยก่อนยังไม่รู้จักวิธีการคุมกำเนิดและการแพทย์และสาธารณสุขในสมัยนั้นยังมีความล้าหลัง ในหมู่บ้านประกอบไปด้วย 7 หมู่ย่อย มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิน 1,365 ครัวเรือน แบ่งออกเป็นประชากรชาย 2,164 ราย ประชากรหญิง 2,275 ราย รวมประชากรทั้งสิน 4,439 ราย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2552 : 2) มีสถานศึกษาเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่งคือโรงเรียน สถานีอนามัย 1 แห่ง เกษตรตำบล 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง และวัด 1 แห่ง

หมู่บ้านแห่งนี้มีสภาพภูมิศาสตร์ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างภาคกลางตอนบน ลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ติดกับบึงบอระเพ็ดและแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งถือว่าเป็นแม่น้ำสายหลักของจังหวัดนครสวรรค์ หมู่บ้านห้อมล้อมไปด้วยภูเขาแนวยาวที่วางเรียงกันซึ่งมีลักษณะล้อมเป็นรูปครึ่งวงกลม มีทั้งเขาที่เป็นเขาวาง เขางาบ และเขาหินปูน ทำให้บริเวณในหมู่บ้านมีความชุ่มชื่นอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่ามากมายอาศัยอยู่ ด้วยทำเลที่ตั้งดังกล่าวทำให้ประชาชนในพื้นทียึดถืออาชีพเกษตรกรเป็นหลักเนื่องจากเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งอดีต แต่ในปัจจุบันได้มีอาชีพหลากหลายมากขึ้น เช่น ค้าขาย รับราชการ หรือ ทำสวนไม้ยืนต้น เป็นต้น สภาพเศรษฐกิจของ

Copyright by Mahidol University

ประชาชนในในครั้งอดีต การประกอบอาชีพทำนาเพียงเพราะบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น มีการบุกเบิกที่ทำกินและที่อยู่อาศัยตามกำลังคนในครัวเรือน ชาวบ้านในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ประกอบอาชีพทำนากันมาแต่ดั้งเดิม การทำนาในสมัยก่อนก็ทำเพียงไม่กี่ไร่ แค่มีบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น แต่ปัจจุบันแต่ละครัวเรือนทำนาเยอะมากขึ้น ภายในหมู่บ้านชาวบ้านจะมีการแลกเปลี่ยนทางด้านสินค้าและแรงงานระหว่างครัวเรือน

"เมื่อก่อนก่อนที่จะมีที่แบบนี้ก็อาศัยบุกเบิกป่าร้างกัน ครอบครัวไหนคนเยอะเขากะจะมีที่เยอะ บ้านไหนคนน้อยก็ที่น้อย"
(เชื้อ นามสมมติ อายุ 83 ปี)

"เมื่อก่อนมีนา 5-10 ไร่ก็เยอะแล้ว บางบ้านก็ไม่มีนาทำ ทำนาก็แค่มีไว้สีข้าวกินในบ้านแค่นั้นละไม่ค่อยมีที่ขายเหมือนสมัยนี้ ขายไปก็กลัวไม่มีจะหุงกิน"(ยายเลี้ยว อายุ 77 ปี)

แต่ในปัจจุบันหลักจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัฒน์ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า เศรษฐกิจการตลาดและการใช้เงินตรา เกิดมากขึ้นในหมู่บ้าน เพราะเป็นการผลิตเพื่อยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น (พอพันธ์ อุยยายนนท์ , 2546) จากการสอบถามคนเฒ่าคนแก่ภายในหมู่บ้านที่อาศัยอยู่มาตั้งแต่เด็กให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านว่า ตอนสมัยที่พวกท่านยังเด็กนั้น ชาวบ้านในหมู่บ้านประกอบอาชีพหาของป่าบนเขาเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนและแลกเปลี่ยนกันระหว่างเพื่อนบ้าน ในหมู่บ้านประกอบไปด้วยต้นไม้เยอะแยะ เก็บผักตามท้องนา ริมรั้ว เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เพื่อไว้กินและแบ่งขายไม่เคยซื้อ การทำนาในสมัยอดีตการทำนา ไม่มีเครื่องทุ่นแรง หรือเครื่องจักร การไถว่านก็ใช้สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย และใช้วิธีการลงแขกดำนาหรือเกี่ยวข้าว เวลาสีข้าวจะใช้วิธีการมัดข้าวเป็นฟ่อนแล้วฟาดลงพื้นเพื่อให้เมล็ดข้าวร่วงจากรวงข้าว ส่วนใหญ่ใช้แรงงานคนในหมู่บ้าน เวลาบ้านไหนเกี่ยวข้าวก็จะพากันไปช่วยเอาแรง เพื่อที่เวลาบ้านของตนเองเกี่ยว ชาวบ้านในครัวเรือนอื่นก็จะมาช่วย ชาวบ้านมีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ นัดพบปะเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาร่วมกัน การแลกเปลี่ยนสินค้าก็ใช้บริเวณลานวัดเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "ตลาดนัด" ใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าของใช้และอาหาร ถนนหนทางในหมู่บ้าน เป็นถนนที่เรียกว่าถนนดินแดงหรือถนนลูกรัง ประชาชนในหมู่บ้านใช้วิธีการเดินทางโดยการเดินเท้า หรือบางครัวเรือนจะมีจักรยาน ซึ่งยายเมืองได้เล่าว่า

Copyright by Mahidol University

“เมื่อก่อนทางเข้าบ้านจะไปตลาดยังเป็นถนนลูกรังอยู่เลย เดี๋ยวนี้ไม่มีให้เห็นแล้ว แม้กระทั่งทางเข้าบ้านก็เป็นปูนหมด หาไม่เจอละดินลูกรัง”
(ยายเมืองนามสมมติ อายุ 79 ปี)

ภาพที่ 2.2 แสดงลักษณะของถนนในหมู่บ้านในอดีตเมื่อ ปี พ.ศ. 2527

ภาพที่ 2.3 สภาพถนนในหมู่บ้านในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2554

แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปเกือบ 40 ปี ทุกสิ่งทุกอยากในหมู่บ้านเปลี่ยนไปแทบไม่เหลือสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของคนในอดีต การคมนาคมมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ถนนที่เคยเป็นถนนลูกรังก็กลายเป็นถนนลาดยาง ทางเข้าหมู่บ้านแต่ละซอยก็เป็นถนนคอนกรีต คนในชุมชนแต่ละหลังคาเรือนเริ่มมีจักรยานยนต์ มีรถยนต์ในการเดินทาง จากการประกอบอาชีพทำนาเพื่อยังชีพก็เป็นการประกอบอาชีพเพื่อหวังผลกำไรมากขึ้น ทำนาเป็นอาชีพหลัก ผู้ใหญ่บ้านได้เล่าว่า สมัยนี้

Copyright by Mahidol University

ครัวเรือนหนึ่งทำนาไม่ต่ำกว่า 40-50 ไร่ เคยทำนาปีละครั้งก็หันมาทำปีละ 2-3 ครั้ง ทั้งนาปรังและนาปี เริ่มมีการนำนวัตกรรมทางการเกษตรเข้ามาใช้แทนแรงงานคน เช่น เครื่องจักรทางการเกษตร ปุ๋ยเคมี ฯลฯ ทำให้เกิดการเป็นหนี้สินเพื่อการลงทุนทำนามากขึ้น เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ติดกับตัวอำเภอห่างแค่ 2 กิโลเมตร ทำให้เมื่อมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆเข้ามาก็เลยทำให้หมู่บ้านได้รับผลกระทบที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัฒน์อย่างรวดเร็ว คนในหมู่บ้านเริ่มบริโภคตามยุคตามสมัย เมื่อก่อนเคยหาผักริมรั้วริมคลองเป็นอาหาร ปัจจุบันซื้อกับข้าวสำเร็จรูป เพราะชาวบ้านส่วนมากใช้เวลาส่วนมากในการออกไปทำนา กลับมาค่ำมืดดึกดื่นจึงไม่ค่อยมีเวลาทำอาหารเพราะความเมื่อยล้าจากการทำงาน ความสัมพันธ์ในครอบครัวเริ่มถดถอย บางครัวเรือนส่งลูกหลานไปทำงานในเมือง เพื่อหารายได้มาใช้จ่ายในครัวเรือน คนในครอบครัวได้พบปะหน้าพูดคุยกันน้อยลง วัดที่เปรียบเสมือนศูนย์รวมทางจิตใจเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนทางด้านการบริโภค ปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านจะเจอกันเฉพาะวันพระใหญ่หรือวันพระที่เป็นวันตามวันสำคัญทางศาสนา จะมีก็เพียงคนเฒ่าคนแก่ที่จะไปทำบุญที่วัดทุกวันพระ ยายเลี้ยวได้กล่าวว่า

“เด็กสมัยนี้เขาไม่ค่อยไปกันหลอก เขาจะไปทีก็นู้นวันพระใหญ่
ไปก็ไม่นั่งรอฟังพระกันหลอกเขารีบใส่บาตรละก็กลับไปทำนากัน”
(ยายเลี้ยว อายุ 82 ปี นามสมมติ)

ตลาดนัดที่เคยเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้า ก็ได้ยกเลิกไปเพราะคนในหมู่บ้านส่วนมากนิยมไปซื้อของที่ตลาดในตัวอำเภอ เพราะมีสิ่งของให้เลือกมากกว่าตลาดนัดในหมู่บ้าน จากที่เมื่อก่อนคนในหมู่บ้านจะได้รับการศึกษาสูงสุดแค่ ประถม 4 แต่ปัจจุบัน จบถึงปริญญาตรี บ้านไหนไม่ได้เรียนหนังสือหรือไม่ส่งลูกเรียนก็จะโดนว่าและโดนนินทาจากคนในหมู่บ้าน หลายครอบครัว ส่งลูกไปเรียนนอกหมู่บ้าน เพราะคิดว่าโรงเรียนนอกหมู่บ้านมีการเรียนการสอนที่ดีกว่า เปรียบได้ว่าถ้าบ้านไหนส่งลูกไปเรียนโรงเรียนนอกหมู่บ้าน หรือส่งลูกได้เรียนโรงเรียนดังๆ ก็แสดงว่าค่อนข้างมีฐานะทางการเงินที่ดี มีหน้ามีตาในหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านเริ่มมีการใช้จ่ายในการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย หลังจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านแทบไม่คงเหลือวัฒนธรรมการใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม การดิ้นรนเพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคของครัวเรือนตามกระแสการบริโภควัตถุนิยม เมื่อการทำอาชีพยังคงประกอบอาชีพทำนา ความแน่นอนของรายได้ไม่ค่อยมี ถึงแม้ในปัจจุบันราคาผลิตต่อหน่วยจะแพงมากขึ้น แต่ต้นทุนการผลิตก็เพิ่มมากขึ้นด้วย หากปีไหนขายข้าวได้ราคาดีในปริมาณเยอะก็จะทำให้ชาวนามีเงิน

Copyright by Mahidol University

เพียงพอที่จะใช้จ่ายในครัวเรือน แต่หากปีไหน เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติซึ่งไม่สามารถควบคุมและแก้ไขได้ทำให้นาข้าวเสียหาย คนในหมู่บ้านก็จะเกิดการขาดทุนจากการปลูกข้าว เมื่อพฤติกรรมการบริโภคของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป ทำให้แทบทุกหลังคาเรือนในหมู่บ้านเป็นหนี้ โดยบริโภคล่วงหน้าเพราะหวังรายได้จากการทำนามาใช้หนี้ เมื่อเกิดความเสียหายแก่นาข้าวไม่ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ ทำให้เกิดการเป็นหนี้สะสม เพราะไม่สามารถหาเงินที่จะมาใช้หนี้เดิม แต่ยังคงต้องกู้เงินก้อนใหม่เพื่อไปลงทุน และเพื่อบริโภคในชีวิตประจำวัน ทำให้ชาวนาในหมู่บ้านหลายครัวเรือนเป็นหนี้ซ้อนหนี้ คือเป็นหนี้หลายๆที่ กู้อีกที่หนึ่งเพื่อไปใช้หนี้อีกที่หนึ่ง เหมือนกับลูกโซ่ สาเหตุของการเป็นหนี้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในหมู่บ้านหลายประการ ซึ่งแต่ละครัวเรือนได้รับผลกระทบและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์ของแต่ละครัวเรือนที่ได้รับ ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้มีความน่าในใจในการที่จะศึกษาในครั้งนี้เนื่องจาก บริบทของสภาพแวดล้อมที่มีความเอื้ออำนวยต่อการทำนา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ ที่เปลี่ยนให้วิธีชีวิตของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ชาวบ้านมีหนี้สินต่อครัวเรือน หลักแสน ซึ่งถือว่าสูงมากกับรายได้ที่ไม่ค่อยมีความแน่นอนของการประกอบอาชีพ แต่ชาวบ้านกลับยอมเป็นหนี้เพื่อการบริโภคตามความต้องการ จนทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมา ซึ่งควรจะต้องศึกษาเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดในการที่จะนำไปเป็นตัวอย่างในการศึกษาชุมชนอื่นต่อไป

ภาพที่ 2.4 ลักษณะที่อยู่อาศัยในอดีต

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 2.5 ลักษณะที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับ “ชาวนาไทย”

ชาวนา คือ อาชีพทางเกษตรกรรมในประเทศไทยมักมีความหมายถึงอาชีพ ปลูกข้าวเป็นหลัก ชาวนาในประเทศไทยนับว่าเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุด เพราะข้าวมักเป็นอาหารหลักของคนไทย อาชีพทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนไทย ที่สืบทอดมายังชนรุ่นหลัง โดยส่วนใหญ่แล้วชาวนาจะใช้ชีวิตอยู่โดยสงบเงียบในชนบท การทำงานของชาวนาจะเริ่มทำงานตั้งแต่เช้าจรดค่ำตลอดทั้งปี เพราะหลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวประจำปีแล้ว พวกเขาก็จะเริ่มปลูกข้าวนาปรังหรือพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ต่ออีกหรือไม่ก็เลี้ยงปศุสัตว์หรือสัตว์อื่นๆเสริม เช่น ปลา และเป็ด เป็นต้น โดยปกติปลาจะอาศัยอยู่ตามธรรมชาติในนาข้าว ดังนั้น ต้นกล้าและปลาจะเจริญเติบโตไปพร้อมๆกัน ในประเทศไทยส่วนใหญ่จะปลูกข้าวทั้งประเทศ และปลูกกันมากในภาคกลางซึ่งจนถึงบางครั้งเรียกว่าอู่ข้าวอู่น้ำของชาวเอเชีย (ไททัศน์ ภัยลี้, 2551: 8, ปฐม ทันใจ 2544: 6)

“ข้าว” มิได้เป็นเพียงการผลิตเพื่อสนองต่อการบริโภคและตลาดแต่ทว่า การผลิตข้าวเป็นระบบการผลิตที่รักษาระบบนิเวศได้อย่างดียิ่ง ชาวนาจะได้รับประโยชน์หลายอย่างจากการทำนา เช่น เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำจืด ที่นาสามารถใช้ในการเลี้ยงเป็ด ดังนั้นข้าวและความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติย่อมเป็นแหล่งโภชนาการและพลังงานที่สำคัญอย่างยิ่งต่อชาวนาผู้ปลูกข้าวตลอดจนสมาชิกครัวเรือนในชนบท (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2541 : 12)

Copyright by Mahidol University

ภาคกลางเป็นที่ราบลุ่ม ที่สามารถทำการเพาะปลูกได้ โดยอาศัยน้ำหลากจากแม่น้ำและฝนตามธรรมชาติดังนั้นจึงเป็นบริเวณที่คนเพาะปลูกและตั้งถิ่นฐานมาช้านาน หลังสนธิสัญญา เบา

ริ่งในปี พ.ศ. 2398 สยามหรือประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่ปลูกข้าวเพื่อการส่งออกเป็นสินค้าสำคัญในตลาดโลก เริ่มมีการขุดคลองขยายพื้นที่เพาะปลูกในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้ทำให้ชาวนาเป็นกำลังผลิตที่สำคัญจนนำไปสู่การเลิกทาสในปี พ.ศ. 2448 ในที่สุดหลังการเลิกทาส เพราะว่ามีชาวนาเพิ่มมากขึ้นซึ่งนาจะมาจาก ไพร่ ทาส และมูลนายบางส่วนและเมื่อภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 ชาวนาได้รับการยกย่องที่รัฐพยายามอุ้มชูว่า “ชาวนาคือกระดูกสันหลังของชาติ” (สุกัญญา สุจจฉายา, 2546 : 4 ; ธิดา สาระยา, 2544 : 18)

ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 ความมั่นคงในด้านทรัพยากรป่าไม้ที่ดิน, สภาพแวดล้อม แหล่งน้ำ สัตว์ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้วิถีการผลิตเป็นวิถีที่ตอบสนองตนเอง ครอบครัว และชุมชน เป็นประการสำคัญและยังสามารถพึ่งตนเองด้านปัจจัย 4 ทั้งนี้เพราะ

สังคม ชุมชนในอดีตมีวิถีชีวิตที่พึ่งตนเองได้และมีภูมิปัญญาของชุมชนเอง

มีปัจจัยการผลิตที่ใช้แรงงาน วัว ควาย และแรงงานมนุษย์เท่านั้น

มีหลังอาหารตามธรรมชาติและตามหัวไร่ปลายนา

มียารักษาโรคจากสมุนไพร และหมอพื้นบ้าน และหมอยา

มีระบบเครือญาติและวัฒนธรรมที่เป็นจารีตและประเพณีที่คลอบคลุมสังคม หมู่บ้าน (มีความสุข มีความอบอุ่น มีความร่มเย็นเป็นสุข) ไม่สะดวกแต่มีความสบาย

ช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ที่ผ่านมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต การผลิต และโครงสร้างการผลิต แบบยังชีพไปสู่การผลิตแบบการค้าและการส่งออก โดยมีกลไกการตลาดเป็นตัวควบคุมได้ก่อให้เกิดปัญหา ทำให้สภาพแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้ถูกนำมาใช้พัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ถนน สร้างระบบคมนาคมที่สะดวก เพื่อกระต้นให้เกิดการขยายพื้นที่ในการผลิตสำหรับการส่งออก การสร้างทัศนคติให้เชื่อในสิทธิการบริโภคนิยม ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตที่เคยผลิตเพื่อตอบสนองตนเองและครอบครัว มาเป็นการผลิตเพื่อเงินตราและส่งออกเพิ่มหรือขยายพื้นที่อย่างมากมาย วิธีการผลิตดังกล่าวทำให้ต้องพึ่งปัจจัยการผลิตด้านเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยาเคมีและรถไถนวัตกรรมใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ที่มีการคิดค้นส่งผลให้เกิดความต้องการในการบริโภคของชาวนาขึ้นเพื่อทุ่นแรงในการผลิตและเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น นับตั้งแต่การปฏิวัติเขียวในช่วงกลางทศวรรษ 1980 เกษตรเริ่มหันมาใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการตอบสนองการผลิตเพื่อเชิงพาณิชย์มากขึ้นตามลำดับ จำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านภาคกลางได้ใช้พันธุ์ข้าวที่รัฐบาลส่งเสริมและมักจะเป็นพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูงเท่ากับหนึ่งในสี่และหนึ่งในห้าของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องพึ่งปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช เพราะพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูง แม้

Copyright© by Mahidol University

จะให้ผลผลิตสูงก็มีผลให้ใช้ปุ๋ยแคมีและใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับสูงยังมีผลต่อความต้องการใช้เครื่องทุ่นแรง การเกษตรเพิ่มสูงขึ้น สัดส่วนค่าใช้จ่ายของการปัจจัยการผลิตเหล่านี้ เช่น ค่าบริการของรถแทรกเตอร์ในการเตรียมดิน ค่าบริการของรถเก็บเกี่ยวและนวดข้าว และค่าแรงงานรับจ้างในไร่นาที่นับวันราคาจะสูงขึ้นทำให้ผลตอบแทนที่ได้รับจาการเพาะปลูกข้าวลดน้อยลงเกษตรกรจึงตกอยู่ในภาวะเสี่ยง ไม่มั่นคงและเดหนี้สินได้ง่าย นอกจากนี้การพึ่งพาปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช เครื่องทุ่นแรงทางเกษตรกร ตลอดจนน้ำชลประทานส่งผลให้ชุมชนหมู่บ้านเสียการควบคุมการตัดสินใจในการผลิตและควบคุมทรัพยากรในการผลิต ระบบชลประทานสมัยใหม่ได้สร้างภาวะวิกฤติสิ่งแวดล้อมการเผชิญหน้าระหว่างชาวบ้านกับรัฐบาลเป็นอันมาก กลุ่มนักธุรกิจ นักลงทุน(นายทุน) นักการเมืองพ่อค้าข้าว กลุ่มของเจ้าของโรงสี กลุ่มผู้ผลิตและวางจำหน่ายเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องจักรสมัยใหม่ ที่ใช้ในการทำนากำลังปลูกฝังเงื่อนไขสินค้าต่างๆ ของตนให้หยั่งยืนรากลึกลงเป็นฐานในการทำนาและวิถีชีวิตของชาวนา (พอพันธ์ อุยยานนท์ ,2546 : 127 ; พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, 2530 : 5 ; ปราโมทย์ ประสาทกุล และทิพวัลย์ สีจันทร์ 2546 : 40)

ปีเตอร์ (Peter 1847-1921 : 412) ได้สรุปข้อค้นพบของสำนักองค์กรการผลิตไว้ว่า การได้มาของผลผลิตขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของที่ดิน แรงงาน และเครื่องมือการผลิต การเพิ่มจำนวนของประชากรเป็นการกดดันต่อที่ดินของชาวนา จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูก มีการใช้แรงงานที่เข้มข้นขึ้นและใช้ทุนอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวให้มากขึ้น การเพิ่มพลังการผลิตบนที่ดิน มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นทำให้สามารถลดการใช้เวลาทำงานและการลดขนาดการผลิตให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมที่สุด ด้วยการเคลื่อนย้ายเข้าสู่การใช้เทคโนโลยีที่เข้มข้นการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่มากขึ้น และมีความหลากหลายยิ่งขึ้น อาจก่อให้เกิดความจำเป็นต้องลดพื้นที่การเพาะปลูกของพืชแต่ละชนิดเช่นนี้จะสามารถเพิ่มส่วนเกินให้กับเศรษฐกิจชาวนาได้

ชายานอฟ (Chayanov 1888-1939 : 123) ได้พูดถึงเศรษฐกิจชาวนาที่มีลักษณะเฉพาะตัวของมันซึ่งแตกต่างอย่างสำคัญกับเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมระบบการผลิตของชาวนาเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ (Subsistence Production) ครอบครัวชาวนาส่วนใหญ่มีปัจจัยการผลิต คือ ที่ดิน แรงงาน และพืชพันธ์ของตนโดยเนื้อแท้แล้วเศรษฐกิจชาวนาไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจที่ต้องอยู่กับตลาดมากนักเพราะฉะนั้นจึงไม่ค่อยเป็นไปตามกฎเกณฑ์เศรษฐศาสตร์ทีเป็นรูปแบบ (Formal Economic) และไม่สามารถทำความเข้าใจหรือวิเคราะห์ได้อย่างสมบูรณ์ ระบบเศรษฐกิจชาวนาจะเป็นเพียงระบบย่อยอันหนึ่งภายในระบบใหญ่ในระดับชาติและกำลังเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ก็ตาม แต่ลักษณะเฉพาะตัวของระบบนี้ก็ยังเด่นชัดอยู่พอสมควร โดยเฉพาะเพื่อพิจารณาพฤติกรรมทางการผลิตของชาวนาผู้ผลิตเพื่อยังชีพ (Subsistent Farmer)

Copyright by Mahidol University

ทั่วๆไปจะเห็นว่าแตกต่างจากชาวผู้ผลิตเพื่อการค้าหรือเพื่อการตลาดและกลุ่มเศรษฐกิจอื่น นอกจากนี้ ชายานอฟอธิบายพฤติกรรมว่า พฤติกรรมของแรงงานในการผลิตของชาวนาไม่ได้กระทำไปเพื่อทำกำไร แต่เพื่อประกันระดับการบริโภคของครอบครัวเขาได้บันทึกไว้ว่า “แรงงานในการผลิตทั้งหมดมีเขตแดนตามธรรมชาติของผลผลิตของตนเองซึ่งถูกกำหนดโดยสัดส่วนความเข้มข้นของแรงงานที่ทำการผลิตตลอดปี กับระดับการตอบสนองการบริโภคทางเศรษฐกิจของครอบครัว” ครอบครัวชาวนาจะเก็บความพยายามในการใช้แรงงานเพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคของตัวเอง กล่าวอีกนัยคือแรงจูงใจในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวนานั้นไม่เหมือนกับของผู้ประกอบการผู้ประกอบการลงทุนก็เมื่อยต้องการผลต่างระหว่างรายได้ทั้งหมดกับค่าใช้จ่ายแต่แรงจูงใจของชาวนานั้น คล้ายกับของกรรมกรที่ทำงานส่งเป็นชิ้นแล้วได้รับค่าตอบแทนตามชิ้นงาน ทำให้เขามีอิสระที่จะกำหนดช่วงเวลาและความเข้มข้น ของการใช้แรงงานได้อย่างอิสระด้วยตัวของเขาเอง ลักษณะง่ายๆที่ระบุมานี้คือสิ่งใหม่ ที่ทฤษฎีได้ค้นพบว่า ทฤษฎีองค์กรการผลิตของชาวนาหรือฟาร์มของชาวนา คือ ฟาร์มที่ใช้องค์กรการผลิตของชาวหรือฟาร์มของชาวนา คือ ฟาร์มที่ใช้แรงงานครอบครัว (Family Labor Farm) มีลักษณะคือ หลังจากการใช้แรงงานของครอบครัวไประยะเวลาหนึ่ง เช่น หนึ่งปีได้รายได้ก้อนหนึ่ง ชั่งน้ำหนักเปรียบเทียบได้ว่าที่ครอบครัวได้ใช้ความพยายามออกแรงงานทำงานไปนั้นคุ้มค่ากับรายได้ที่ได้รับ แรงงานของครอบครัวที่มีส่วนร่วมกระทำด้วยในการลงทุนคือเป็นตัวแปรซึ่งมีข้อจำกัดที่ต้องพิจารณา เข้ามาประกอบการลงทุนด้วยแต่ต้น เมื่อผลิตขายได้ รายได้ทั้งหมดจะแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งชดเชยทุนประเภทเครื่องมือการผลิตที่ใช้หมดเปลืองไปให้คืนมาเป็นเท่าเดิม

ตามหลักของทฤษฎีองค์กรการผลิตเมื่อได้เงินค่าตอบแทนหรือรายได้รวมนี้แล้วชาวนาจะแบ่งส่วนหนึ่งไว้บริโภคอีกส่วนใช้ในการลงทุน การกำหนดส่วนแบ่งนี้หรือการกำหนดปริมาณเงินลงทุนของครอบครัวชาวนาจึงขึ้นอยู่กับลักษณะองค์ประกอบของครอบครัวซึ่งจะกำหนดความเข้มข้นของความต้องการการผลิตเพื่อการบริโภคฉะนั้นในบางกรณีจึงเป็นไปได้ที่ชาวนายังลงทุนอยู่เพราะชาวนาต้องการผลผลิตทั้งหมดเพื่อใช้บริโภคเพิ่มขึ้นเพื่อปากท้องของผู้บริโภคในครอบครัวแม้ว่าจะต้องหักโหมแรงงานตนเองมากขึ้น ชาวนามีความสามารถในการดำรงอยู่การผลิตของชาวนามีความพอเพียงแก่ตัวเอง ปราศจากแนวโน้มเข้าสู่ตลาดสำหรับชาวนาระบบตลาดเป็นเหมือนการเก็งกำไร (พรเพ็ญ ศาสตริยาภรณ์, 2549 : 112)

สำนักสังคมเศรษฐกิจสายแย้ง (Office of the controversial social, economic)ในสำนักองค์กรการผลิตสนใจปัญหาการกระจายรายได้ สนใจปัญหาความสัมพันธ์ของทุนนิยมในชนบท มองปัญหาจาดเศรษฐกิจแห่งชาติเข้าไปสู่เศรษฐกิจชาวนา มองเห็นชาวนาเป็นคนกลุ่มเล็กๆ เศรษฐกิจถูกกำหนดโดยเศรษฐกิจทุนนิยม สำนักนี้ได้แก่ สำนักมาร์กซิส มาร์กซิสต์ กลุ่มนี้มองว่า

Copyright by Mahidol University

ชาวนาไม่สามารถมีจิตสำนึก 2 ด้านทางเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพเป็นเบื้องต้น จัดการผลิตซ้ำแบบพอเพียงของตัวเองเป็นแบบเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพเป็นเบื้องต้น จัดการผลิตซ้ำแบบพอเพียงในตัวของตัวเอง ใช้แรงงงานครอบครัวเพื่อวัตถุประสงค์การบริโภคของครอบครัว แบ่งผลผลิตกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวก่อนแล้วจึงขายผลผลิตส่วนที่เหลือเป็นสิ่งเสริมเติม หากคิดและปฏิบัติแบบนี้ชาวนาจะสามารถรักษาจิตสำนึกทั้ง 2 ด้านไว้ด้วยกันตลอดไป แม้ว่ากลไกของตลาดเจ้าเข้าไปมีอิทธิพลในชุมชน ชาวนาก็จะสามารถทำงานในที่ดินของตนเองและหารายได้จากแหล่งอื่นด้วย เพื่อให้ครอบครัวมีการบริโภคพอเพียงและหารายได้จากแหล่งอื่นด้วยเพื่อให้ครอบครัวมีการบริโภคพอเพียงมีความเป็นอิสระในการเลือกแนวทางของตนเอง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, และคณะ2541 : 4 ; ปราโมทย์ ประสาทกุล และทิพวัลย์ สีจันทร์ 2546 : 40)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการอุปโภค และบริโภค

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการการอุปโภค และบริโภคมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังที่จะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของพฤติกรรมการบริโภค

พฤติกรรมการบริโภคมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน Belch ให้ความหมายของพฤติกรรมการบริโภค หมายถึง กิจกรรมที่ผู้บริโภคดำเนินการในการบริโภค หรือการจับจ่ายใช้สอยสินค้าและบริการ Schiffman and Kanuk กล่าวว่า พฤติกรรมการบริโภคหมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริโภคแสดงออกไม่ว่าจะเป็นการเสาะแสวงหา การซื้อ การใช้ การประเมิน หรือการบริโภคบริการ ซึ่งผู้บริโภคคาดว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างพึงพอใจ เป็นการศึกษาการตัดสินใจของผู้บริโภคในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งเงิน เวลา และกำลังซื้อเพื่อการบริโภค และการบริการต่างๆ อันประกอบไปด้วย ซื้ออะไร ซื้อเมื่อไร ซื้อที่ไหน และบ่อยแค่ไหน นอกจากนี้ ดารา ทีปะปาล ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึงกระบวนการต่างๆ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อทำการเลือกสรรการซื้อ การใช้ การบริโภค อันเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ บริการ ความคิด หรือประสบการณ์ เพื่อตอบสนองความต้องการ และความปรารถนาต่างๆให้ได้รับความพอใจ (Belch, 1990 : 92 ; Schiffman and Kanuk 1997 : 7 ; ดารา ทีปะปาล 2547: 3)

Copyright by Mahidol University

2.3.2 องค์ประกอบของพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภค

องค์ประกอบของพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภค มีด้วยกัน 7 ประการ (สุชาดา มโนทัย 2546 : 9-10)

2.3.2.1 ความมุ่งหมาย (Goal) คือความต้องการที่จะทำให้เกิดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะเกิดขึ้น ความต้องการบางอย่างที่สามารถตอบสนองได้ทันที แต่อย่างต้องใช้เวลานานจึงจะบรรลุความต้องการ

2.3.2.2 ความพร้อม (Readiness) คือ ระดับวุฒิภาวะหรือความสามารถที่จำเป็นในการทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคและอุปโค

2.3.2.3 สถานการณ์ (Situation) คือ เหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้เลือกกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคและอุปโค

2.3.2.4 การแปลความหมาย (Interpretation) คือ ก่อนที่จะทำการบริโภคหรือทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งลงไป มนุษย์จะพิจารณาสถานการณ์ก่อนแล้วจึงตัดสินใจเลือกวิธีการที่เกิดความพึงพอใจมากที่สุด

2.3.2.5 การตอบสนอง (Response) คือ การทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการโดยวิธีการที่ได้เลือกแล้วในขั้นนั้นแปลความหมาย

2.3.2.6 ผลที่ได้รับคือผลที่ตามมา (Consequence) คือ เมื่อทำกิจกรรมแล้วย่อมได้รับผลการกระทำนั้น ผลที่ได้รับอาจเป็นไปตามที่คาดคิด หรืออาจตรงข้ามก็ได้

2.3.2.7 ปฏิกิริยาต่อความผิดหวัง (Reaction to Thwarting)ในกรณีที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการผู้บริโภคได้ ผู้บริโภคก็อาจจะย้อนไปแปลความหมายของสถานการณ์แล้วเลือกทางเลือกใหม่

2.3.3 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมผู้บริโภค

พฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค หมายถึง พฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคขึ้นสุดท้ายที่ซื้อสินค้าและบริการไปเพื่อกินเองใช้เองหรือเพื่อกินหรือใช้ภายในครัวเรือน ผู้บริโภคทุกคนที่ซื้อสินค้าและบริการไปเพื่อวัตถุประสงค์เช่นว่านี้รวมกันเรียกว่าตลาดผู้บริโภค ผู้บริโภคทั่วโลกนั้น มีความแตกต่างกันในลักษณะประชากรอยู่หลายประเด็น เช่น ในเรื่องของอายุ รายได้ ระดับการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และรสนิยม เป็นต้น ทำให้พฤติกรรมการกินการใช้ การซื้อและความรู้สึกนึกคิดของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์แตกต่างกันออกไป ทำให้มีการซื้อการบริโภคสินค้าและบริการหลาย ๆ ชนิดที่แตกต่างกันออกไป นอกจากลักษณะประชากรดังกล่าวแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น

Copyright by Mahidol University

ๆ อีกที่ทำให้มีการบริโภคแตกต่างกัน โดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมผู้บริโภค ได้แก่ (แก้วตา จินดาวัฒน์, 2548 : 13)

2.3.3.1 ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Cultural factors) เป็นปัจจัยที่อิทธิพลออกที่กระทบต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคได้กว้างขวางที่สุด ลึกล้ำที่สุด ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็นวัฒนธรรมหลัก (core culture) อนุวัฒนธรรม (subculture) และชั้นทางสังคม (social class) (แก้วตา จินดาวัฒน์, 2548 : 112 ; ยืน ภู่วรรณ, 2546 : 28)

วัฒนธรรมหลัก เป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกกลุ่มหรือในทุกสังคมของมนุษย์ และเป็นตัวก่อให้เกิดค่านิยม การรับรู้ความอยากได้ ไปจนถึงพฤติกรรมของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ถ่ายทอดให้แก่กันและกันมา และด้วยเหตุที่แต่ละสังคมก็มีวัฒนธรรมหลักเป็นของตนเอง ผลก็คือพฤติกรรมการซื้อของมนุษย์ในแต่ละสังคมก็จะผิดแผกแตกต่างกันไป

อนุวัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมของคนกลุ่มย่อยที่รวมกันเข้าเป็นสังคมกลุ่มใหญ่ จำแนกอนุวัฒนธรรมออกเป็น 4 ลักษณะ คือ อนุวัฒนธรรมทางเชื้อชาติ (ethnic subculture) อนุวัฒนธรรมตามท้องถิ่น (regional subculture) อนุวัฒนธรรมทางอายุ (age subculture) และ อนุวัฒนธรรมทางอาชีพ (occupational subculture)

ชั้นทางสังคม หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีรายได้ อาชีพ การศึกษา หรือชาติตระกูลอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเหมือนกัน ชั้นทางสังคมของผู้บริโภคที่อยู่ในสังคมเมื่อแบ่งออกแล้วจะมีลักษณะ ดังนี้ ผู้บริโภคที่อยู่ในชั้นเดียวกันมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเหมือนกัน สถานภาพของผู้บริโภคจะสูงหรือต่ำ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับว่าจะถูกจัดกลุ่มอยู่ในชั้นทางสังคมระดับใด ชั้นทางสังคมของผู้บริโภคถูกจัดกลุ่มและลำดับความสูงต่ำโดยตัวแปรหลายตัว เช่น อาชีพ รายได้ ความมั่งคั่งร่ำรวย การศึกษา และค่านิยม เป็นต้น และบุคคลอาจมีการเคลื่อนไหลจากชั้นทางสังคมชั้นหนึ่งหนึ่งไปยังชั้นอื่น ๆ ได้ ทั้งเลื่อนขึ้นและเลื่อนลง

2.3.3.2 ปัจจัยทางสังคม (Social factors) ปัจจัยทางสังคมที่ส่งอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคมีมากมาย เช่น กลุ่มอ้างอิง ครอบครัว บทบาทและสถานภาพในสังคม เป็นต้น (แก้วตา จินดาวัฒน์, 2548 : 112; ยืน ภู่วรรณ, 2546 : 28; ฉัตราพร เสมอใจ, 2552 : 41)

กลุ่มอ้างอิง (Reference group) กลุ่มอ้างอิงของผู้บริโภคคนใดกลุ่มบุคคลซึ่งผู้บริโภคคนนั้นยึดถือหรือไม่ยึดถือเอาเป็นแบบอย่างในการบริโภคหรือไม่บริโภคตามโดยที่ผู้บริโภคคนนั้นจะเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือไม่ก็ได้

ครอบครัว (Family) สมาชิกในครอบครัวหนึ่ง ๆ ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีอิทธิพลอย่างสำคัญในพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค และมีผลการวิจัยที่ยืนยันว่าครอบครัวเป็นองค์กรซื้อที่สำคัญที่สุดในสังคม

Copyright by Mahidol University

บทบาทและสถานภาพของบุคคล (role and status) สถานภาพ หมายถึง ฐานะ ตำแหน่งหรือเกียรติยศของบุคคลที่ปรากฏในสังคม ส่วน บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่สังคมกำหนดไว้ ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมหลายหน่วย บุคคลทุกคนย่อมมีสถานภาพได้หลายอย่าง มากบ้างน้อยบ้าง เช่น เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นลูก เป็นรัฐมนตรี เป็นนักการเมือง เป็นปลัดกระทรวง เป็นนายตำรวจ เป็นนายธนาคาร เป็นนักศึกษา ฯลฯ สถานภาพเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมหนึ่ง ๆ กำหนดขึ้นเป็นบรรทัดฐานสำหรับกระจายอำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และสิทธิต่าง ๆ ให้แก่สมาชิก

2.3.3.3ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factors) ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคที่สำคัญๆได้แก่ อายุ วัฏจักรชีวิตครอบครัว อาชีพ รายได้ รูปแบบการดำเนินชีวิตบุคลิกภาพและมโนทัศน์ที่มีต่อตนเอง (แก้วตา จินดาวัฒน์, 2548 : 112; ยืน ภู่วรรณ, 2546 : 28; ฉัตราพร เสมอใจ, 2545 : 41)

อายุ (Age) พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อหรือตัดสินใจบริโภคของบุคคลย่อมแปรเปลี่ยนไปตามระยะเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ขณะอยู่ในวัยทารกหรือวัยเด็ก พ่อแม่จะเป็นผู้ตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์มาให้บริโภคเกือบทั้งหมด เมื่ออยู่ในวัยรุ่นบุคคลจะตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ด้วนตนเองในบางอย่าง โดยเฉพาะเมื่ออยู่ลับหลังพ่อแม่เข้าสู่วัยผู้ใหญ่มีรายได้เป็นของตนเอง อำนาจในการตัดสินใจซื้อจะมีมากที่สุด ต่อเมื่อเข้าสู่วัยชรา ความคิดเห็นจากบุคคลอื่นๆ เช่น ญาติพี่น้อง บุตรหลาน จะหวนกลับเข้ามาอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออีก

วัฏจักรชีวิตครอบครัว (Family life cycle) หมายถึง รอบแห่งชีวิตครอบครัว นับตั้งแต่การเริ่มต้นชีวิตครอบครัวไปจบลงที่การสิ้นสุดชีวิตครอบครัว แต่ละช่วงของวัฏจักรชีวิตครอบครัวผู้บริโภคจะมีรูปแบบและพฤติกรรมการซื้อที่แตกต่างกันออกไป วัฏจักรชีวิตครอบครัวของบุคคลแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ระยะที่ยังเป็นหนุ่มสาวและโสดแยกตัวจากบิดามารดามาอยู่อย่างอิสระ ระยะที่ก้าวเข้าสู่ชีวิตครอบครัว ระยะที่ก่อกำเนิดและเลี้ยงดูบุตร ระยะที่บุตรแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ และระยะสิ้นสุดชีวิตครอบครัว

อาชีพ (Occupation) อาชีพของบุคคลจะมีลักษณะเฉพาะบางประการที่ทำให้ต้องบริโภคผลิตภัณฑ์แตกต่างไปจากผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น นักธุรกิจที่ต้องใช้ความคิดอยู่ตลอดเวลา หากขับรถด้วยตนเองอาจเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ทำให้ต้องบริโภคบริการของพนักงานขับรถ พนักงานส่งเอกสารต้องการความคล่องตัวในการปฏิบัติงานหากใช้รถยนต์ย่อมบังเกิดความล่าช้าเพราะการจราจรติดขัด จึงต้องบริโภครถจักรยานยนต์ เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

รายได้ส่วนบุคคล (Personal income) รายได้ส่วนบุคคลของผู้บริโภคที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อหรือไม่ซื้อ ได้แก่ รายได้ส่วนบุคคลที่ถูกหักภาษีแล้ว

(Disposable income) หลังจากถูกหักภาษี ผู้บริโภคจะนำเอารายได้ส่วนหนึ่งไปเก็บออมไว้และอีกส่วนหนึ่งไปซื้อผลิตภัณฑ์อันจำเป็นแก่การครองชีพ และรายได้ส่วนนี้นี่เองที่ผู้บริโภคจะนำไปซื้อสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย

รูปแบบการดำเนินชีวิต (life styles) รูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลใดหมายถึง พฤติกรรมการใช้ชีวิต ใช้เงินและใช้เวลา ของบุคคลคนนั้น ซึ่งแสดงออกมาให้ปรากฏซ้ำ ๆ กัน ในสี่มิติต่อไปนี้ คือ มิติทางด้านลักษณะประชากรที่ประกอบกันเข้าเป็นตัวคนคนนั้น (Demographics) กิจกรรมที่เขาเข้าไปมีส่วนร่วม (activities) ความสนใจที่เขามีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (interest) และความคิดเห็นที่เขามีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (opinion) มิติทั้ง 3 อย่างหลังนี้ มักนิยมรียกว่า AIO Demographics

2.3.3.4 ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา (Psychological factors) ที่ส่งอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคได้แก่ การจูงใจ (motivation) การรับรู้ (perception) การเรียนรู้ (learning) ความเชื่อและทัศนคติ (beliefs and attitudes) (ชูศักดิ์ เดชเกรียงไกรกุล และคณะ, 2546 : 39)

การจูงใจ โดยทั่วไป หมายถึง การชักนำหรือการเกลี้ยกล่อมเพื่อให้บุคคลเห็นคล้อยตาม สิ่งที่ใช้ชักนำหรือเกลี้ยกล่อมเรียกว่าแรงจูงใจ (Motive) ซึ่งหมายถึงพลังที่มีอยู่ในตัวบุคคลแล้ว และพร้อมที่จะกระตุ้นหรือชี้ทางให้บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของบุคคลนั้น

การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเลือกรับเอาสารสนเทศหรือสิ่งเร้าเข้ามาจัดระเบียบและทำความเข้าใจโดยอาศัยประสบการณ์เป็นเครื่องมือ จากนั้นจึงมีปฏิกิริยาตอบสนอง การที่ผู้บริโภคสองคนได้รับสิ่งเร้าอย่างเดียวกัน และตกอยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน แต่มีปฏิกิริยาตอบสนองแตกต่างกัน เป็นเพราะการรับรู้นี่เอง นักการตลาดพึงเข้าใจว่าในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคจะตกอยู่ท่ามกลางสิ่งเร้ามากมาย และผู้บริโภคสามารถจะเลือกรับได้ สามารถจะบิดเบือนได้ และสามารถที่จะเลือกจดจำเอาไว้ได้ การส่งสิ่งเร้า (เช่น การโฆษณา) ออกไป จึงต้องโดดเด่น ชัดเจน และจำง่าย จึงจะทำให้ผู้บริโภคมีปฏิกิริยาตอบสนองไปในทางที่ประสงค์

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการได้มีประสบการณ์ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมผู้บริโภคหากมีประสบการณ์มาแล้วว่าผลิตภัณฑ์ใดสามารถตอบสนองความต้องการหรือสร้างความพอใจให้แก่ความอยากได้ของเขาได้ดี เมื่อตกอยู่ในภาวะที่ความต้องการหรือความอยากได้อย่างเดิมแสดงอิทธิพลออกมาอีก ผู้บริโภคจะซื้อผลิตภัณฑ์เดิมไปบริโภคอีก

Copyright by Mahidol University

ความเชื่อและทัศนคติ ความเชื่อเป็นลักษณะที่แสดงถึงความรู้สึกนึกคิดที่จะเป็นไปได้ อันเป็นจุดมุ่งหมายที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งจะเป็นความจริงหรือไม่จริงก็ได้ ความเชื่อนี้อาจเกิดจากความรู้ ความคิดเห็น หรือศรัทธา ก็ได้ และอาจมีอารมณ์ความรู้สึก หรือความสะเทือนใจเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้ ความเชื่อ เป็นตัวก่อให้เกิดจินตภาพของผลิตภัณฑ์ขึ้นในหมู่ผู้บริโภค ถ้าหากปรากฏว่าผู้บริโภคมีความเชื่อผิด ๆ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ย่อมเป็นหน้าที่ของนักการตลาดที่จะต้องทำการรณรงค์เพื่อแก้ไขความเชื่อให้ถูกต้องด้วยกลวิธีต่างๆ ทัศนคติ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจ ความคิดเห็น ความรู้สึก และท่าทีของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของบุคคลนั้น โดยอาจแสดงออกในทางเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้ ทัศนคติที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น มีธรรมชาติที่ค่อนข้างเปลี่ยนแปลงยาก แทนที่จะเปลี่ยนทัศนคติ นักการตลาดจึงควรใช้วิธีปรับข้อเสนอให้สอดคล้องกับทัศนคติแทน นักการตลาดถ้าสามารถทำให้ผู้บริโภคมีความเชื่อว่าผลิตภัณฑ์ของตนมีคุณภาพดีเด่นกว่าผลิตภัณฑ์ของคู่แข่งขัน ถ้าสามารถทำให้ผู้บริโภคมีทัศนคติที่ดีต่อผลิตภัณฑ์ของตนได้ ผลิตภัณฑ์นั้นย่อมมีจินตภาพที่ดีอยู่ในหัวใจของผู้บริโภค โอกาสที่ผลิตภัณฑ์จะขายได้ย่อมมีมากด้วย

2.3.4 กระบวนการตัดสินใจในการบริโภคและอุปโภค

ผู้บริโภคแต่ละรายจะมีขั้นตอนการตัดสินใจซื้อที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันก็ได้ ขั้นตอนที่จะอธิบายถึงต่อไปนี้นั้น สำหรับผู้บริโภคบางรายอาจจะมีครบถ้วนหรือไม่ครบถ้วนทุกขั้นตอน กระบวนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในการที่ผู้บริโภคจะซื้อสินค้าหนึ่งนั้น จะต้องมีกระบวนการตั้งแต่จุดเริ่มต้นไปจนถึงทัศนคติหลังจากที่ได้ใช้สินค้าแล้ว ซึ่งสามารถพิจารณาเป็นขั้นตอนได้ดังนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (นายมไหศวรรย์ มหัทธนาภิวัฒน, 2554 : 1-7)

2.3.4.1 การมองเห็นปัญหา (Perceived problems) การเกิดขึ้นของปัญหาของผู้บริโภค (How consumer problem can arise) การเกิดขึ้นของปัญหาของผู้บริโภคจะทำให้ผู้บริโภคได้เล็งเห็นปัญหาอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือบำบัด ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการตัดสินใจ ปัญหาของผู้บริโภคสามารถเกิดขึ้นได้จากสาเหตุต่างๆ ดังนี้ (ชัยสมพล ชาวประเสริฐ, 2546 : 35)

การหมดไปของสิ่งที่มีอยู่ สินค้าหลายอย่างเมื่อมีการซื้อและหมดไปก็จะมีการซื้อมาทดแทนเป็นเรื่องปกติ เมื่อมีการใช้หมดไปก็จะมีการซื้อมาทดแทนเป็นเรื่องปกติ เมื่อมีการใช้หมดไปทำให้เกิดการรับรู้ปัญหาที่ต้องมีการบำบัด

Copyright by Mahidol University

ผลของการแก้ไขปัญหาในอดีตอาจนำไปสู่การเกิดปัญหาใหม่ได้ ตัวอย่างเช่น การที่ราคาน้ำมันเบนซินมีราคาสูงขึ้นทำให้ผู้บริโภคซึ่งเคยพอใจจากการใช้รถยนต์

ขนาดใหญ่ในอดีตที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายด้านเป็นปัญหาปัจจุบันที่ต้องแบกค่าใช้จ่ายเรื่องน้ำมันสูงขึ้น ปัญหาค่าน้ำมันที่สูง

สภาพของครอบครัวที่เปลี่ยนไป เช่น การให้กำเนิดบุตรอาจเป็นผลทำให้เกิดปัญหาที่จะต้องตอบสนองความต้องการสำหรับอาหารเด็ก เสื้อผ้า เฟอร์นิเจอร์ หรือแม้แต่การเปลี่ยนแปลงบ้านที่อยู่อาศัย เนื่องจากจำนวนสมาชิกในครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เป็นผลทำให้ความปรารถนาในความต้องการสำหรับครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยความต้องการของเด็กๆ ในครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่คาดหวังของเขาจะยิ่งมีมากขึ้นเมื่อเขาโตเป็นผู้ใหญ่ และจะมีผลกระทบต่อครอบครัวโดยส่วนรวมด้วย รวมทั้งการย้ายทำงานของสมาชิกในครอบครัวก็อาจนำไปสู่การหาการบ้านใหม่ได้ นั่นคือสภาพของครอบครัวที่เปลี่ยนไปทำให้เกิดการเล็งเห็นปัญหาที่แท้จริง

การคาดหวังทางการเงินหรือฐานะการเงินที่แท้จริง หรือการเปลี่ยนแปลงในฐานะการเงินที่มีผลกระทบต่อการรับรู้ถึงถึงสภาวะความต้องการปรารถนาอยากได้ของผู้บริโภค โดยการคาดหวังว่าฐานะทางการเงินจะดีขึ้นกว่าเดิมของครอบครัวในวัยหนุ่มสาวอาจมีความสำคัญมากต่อการรับรู้ปัญหาของความต้องการในสินค้าพวกที่มีราคาสูงขึ้นได้ เช่น เฟอร์นิเจอร์เคาองใช้ภายในบ้าน และบ้าน เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าอำนาจซื้อของผู้บริโภคลดลงก็จะเป็นเหตุให้ผู้บริโภคหันกลับมาพิจารณาความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่และอาจเห็นว่าปัญหาที่ต้องการซื้อนั้นเป็นสิ่งจำเป็นน้อยลงและยังไม่จำเป็นต้องซื้อในขณะนั้นก็ได้ เป็นต้น

การแก้ปัญหาหนึ่งของผู้บริโภคอาจนำไปสู้การเกิดปัญหาอื่นได้ เช่นการซื้อบ้านใหม่อาจนำไปสู่ปัญหาความต้องการใหม่คือ เครื่องตกแต่งบ้าน พรม เครื่องใช้ในบ้าน เป็นต้น เพราะของเก่าที่มีอยู่อาจไม่เหมาะสมกับบ้านหลังใหม่ หรือในกรณีที่มีการซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่อาจทำให้ต้องซื้อเสื้อผ้าคู่ใหม่ได้ด้วยเนื่องจากรองเท้าคู่เก่าที่มีให้เข้ากับเสื้อผ้าชุดใหม่

ผลการเปลี่ยนกลุ่มอ้างอิงอาจนำไปสู่การเล็งเห็นปัญหาใหม่ได้ เช่น เมื่อสมาชิกในกลุ่มอ้างอิงมีการซื้อสินค้าใดสินค้าหนึ่ง อาจทำให้สมาชิกคนอื่นๆ ภายในกลุ่มรู้สึกน้อยหน้าจนทำให้ต้องมรการซื้อสินค้าที่เหมือนกันขึ้นได้หรือมีความปรารถนาที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอ้างอิงใหม่ก็อาจเป็นเหตุให้ผู้บริโภคเกิดตระหนักถึงความต้องการแบบใหม่ที่จะแสดงถึงสัญลักษณ์ทางสถานะที่จำเป็นที่จะทำให้เกิดการยอมรับในกลุ่มอ้างอิงใหม่นั้นได้

วิธีการหรือความพยายามทางการตลาดต่างๆ เช่น การโฆษณา การจัดแสดงสินค้า ณ จุดซื้อ และการขายโดยใช้พนักงานขาย เป็นต้น มักจะชี้ให้ผู้บริโภคได้เห็นว่าความพอใจที่ได้รับจากความพึงพอใจ ฉะนั้น วิธีการหรือความพยายามทางการตลาดต่างๆ ที่ธุรกิจใช้แล้ว

Copyright by Mahidol University

ประสบความสำเร็จอาจทำให้ผู้บริโภคตระหนักถึงความต้องการในสิ่งใหม่ๆ ที่ต้องการแสวงหาซึ่งความพอใจนั่นคือ การเล็งเห็นปัญหาใหม่ที่ผู้บริโภคต้องมาทางบำบัด

2.3.4.2 การแสวงหาทางเลือก เมื่อผู้บริโภคมีการรับรู้ถึงปัญหา ผู้บริโภคจะอยู่ในฐานะที่จะต้องจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น การเลือกที่จะกระทำแก้ไขปัญหาจึงขึ้นอยู่กับการมีข้อมูลที่เพียงพอ ดังนั้นการแสวงหาข้อมูลจึงเป็นขั้นตอนที่ 2 ของกระบวรการการตัดสินใจ การแสวงหาข้อมูลจะเป็นการทำให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการตัดสินใจ และเนื่องจาการแสวงหาข้อมูลจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ต้องทำเปิดเผย (overt activity) ฉะนั้นที่เราพูดว่าเป็นพฤติกรรมผู้บริโภค จริงๆ แล้วก็คือ พฤติกรรมการแสวงหา (search behavior) นั่นเอง การแสวงหาข้อมูลในขั้นที่ 2 ของกระบวนการตัดสินใจนี้เป็นการค้นหาข้อมูลที่เจาะจงเฉพาะที่เกี่ยวกับปัญหามากกว่าจะเป็นการแสวงหาข้อมูลทั่วๆ ไป ซึ่งข้อมูลที่ผู้บริโภคค้นหาจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ประเภทของร้านค้า ที่ตั้ง และวิธีการที่ใช้ในการซื้อ ความสำคัญของการค้นหาข้อมูลของผู้บริโภค (importance of consumer search) การแสวงหาข้อมูลของผู้บริโภคจะเกิดขึ้นเมื่อต้องการให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการ เมื่อการแสวงหากระทำอย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ ผู้บริโภคจะซื้อสินค้าที่สอดคล้องกับความต้องการมากยิ่งขึ้น และสินค้าเหล่านี้ก็ได้มาโดยเสียค่าใช้จ่ายในเรื่องเวลา ความพยายามในการให้ได้มา และเงินจำนวนนั้นน้อยลงได้ ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการค้นหาข้อมูลของผู้บริโภคจะเป็นได้ทั้งตัวผู้บริโภคเป็นหลักและนักการตลาด สำหรับผู้บริโภคจะได้รับประโยชน์จากความรู้ของการแสวงหาหลายประการคือ

ความรู้จากความพยายามของธุรกิจที่ได้รับจะช่วยให้ผู้บริโภคได้รู้จักตลาดที่เข้าไปเกี่ยวข้องได้ เช่น การโฆษณาและการขายโดยใช้บุคคลทำให้ผู้บริโภคมีการปฏิบัติตอบ (Reaction) ต่อแรงพยายามเหล่านี้ได้ดีกว่า

ความรู้ที่ได้จากกระบวนการแสวงหาข้อมูลทำให้ผู้บริโภคเป็นนักจ่ายตลาด (Shopper) ที่ฉลาดกว่าได้ การแสวงหาข้อมูลและการเข้าสู่ตลาดของผู้บริโภคที่มีการวานแผนไว้ก่อน สามารถช่วยให้ผู้บริโภคได้รู้มากขึ้นถึงปัญหาต่างๆ และวิธีที่จะต้านการขายที่พยายามกระทำโดยนักธุรกิจได้ เป็นต้น เมื่อผู้บริโภคเป็นผู้ซื้อที่มีความคิดมากขึ้น นักการตลาดก็ต้องเป็นผู้ขายทีมีความคิดมากขึ้นเช่นกันและทุคนก็จะได้รับผลประโยชน์นั้นสำหรับนักการตลาดก็เช่นกัน การแสวงหาข้อมูลของผู้บริโภคมีความสำคัญต่อนักการตลาดด้วย เพราะนักการตลาดสามารถได้รับประโยชน์จากความรู้ที่เกี่ยวกับรูปแบบการแสวงหาข้อมูลของผู้บริโภคหลายประการคือ (สุกัญญา พยุงศิลป์, 2552 : 1-7) ความรู้ด้านกลวิธีหรือความรู้ระดับการกระทำ (tactical knowledge) จะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาเลือกเป้าหมายของธุรกิจได้ เช่น การรู้ถึงสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการแสวงหาร้านค้าที่ผู้บริโภคไปซื้อบริการที่บริโภคเรียกร้องต้องการ วิธีที่ใช้สำหรับการเดินทาง ระยะทางในกร

Copyright by Mahidol University

เดินทาง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ข้อมูลที่ได้สามารถช่วยนักการตลาดได้รับประโยชน์จากรูปแบบเหล่านี้ เมื่อนักการตลาดต้องการกระทำการดึงดูด (appealing) ไปยังกลุ่มลูกค้าเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ความรู้จากรูปแบบการแสวงหาข้อมูลของผู้บริโภคจะเป็นการบอกให้รู้ถึงประเภทของสิ่งดึงดูดใจที่นักการตลาดสามารใช้ได้กับผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ ความรู้จากการแสวงหาข้อมูลของผู้บริโภคจะมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ตลาดได้ เช่น การวิเคราะห์ประเภทต่างๆ ของลูกค้า โดยเปรียบเทียบกับพฤติกรรมการแสวงหาที่กระทำขึ้นก่อนและหลังจากการซื้อจะมีประโยชน์ต่อการวางแผนตลาดได้ หรือนักการตลาดก็สามารถเปรียบเทียบประเภทของลูกค้าจากคุณสมบัติการแสวงหาได้ (search characteristics) โดยประโยชน์ที่ได้รับก็คือ ที่ทำให้เห็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่ทำได้ง่ายกว่าเมื่อเปรียบกับขั้นตอนอื่นๆ ในกระบวนการซื้อ แหล่งข้อมูลสำหรับผู้บริโภค (consumer information sources) เมื่อผู้บริโภคต้องมีการแสวงหาข้อมูล ผู้บริโภคสามารถหาได้จากแหล่งต่างๆ แตกต่างกัน บางคนก็หาจากแหล่งข้อมูลเพียงแหล่งเดียว แต่บางคนก็มีการหาข้อมูลจากหลายๆ แหล่งเสียก่อนจึงสามารถได้ข้อสรุปสำหรับการตัดสินใจได้ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าผู้บริโภคทุกประเภทมีการใช้แหล่วงข้อมูลหลายแหล่ง ผลการศึกษาอันนี้ได้แสดงให้เห็นว่า “ผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำจะค่อนข้างเป็นนักจ่ายตลาดที่มีความสามารถในการใช้แหล่งข้อมูลหลายแหล่ง” โดยผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำจะเห็นว่าหนังสือพิมพ์เป็นแหล่งที่ดีที่สุดสำหรับเขา รองลงมาก็ได้แก่โทรทัศน์ คำแนะนำจากเพื่อน และวิทยุ ส่วนการศึกษาของเด็กพบว่า “เด็กที่ศึกษามีอัตราร้อยละ 78 ที่บอกว่าได้เห็นและได้ยินข้อมูลเกี่ยวกับของเล่นมาจากโทรทัศน์ ในขณะที่ร้อยละ 22 ที่เหลือจะได้ข้อมูลมาจากเพื่อนเล่น ” และจาก “การศึกษาผู้บริโภคกว่า 1,2000 คนทำให้ได้ข้อสรุปว่าในขณะที่การโฆษณามีความสำคัญต่อการซื้อของผู้บริโภค ปรากฏว่าแหล่งข้อมูลอื่นๆ กลับมีความสำคัญน้อยกว่า” ดังนั้นแหล่งข้อมูลของผู้บริโภคสามารถจำแนกได้กว้างๆ เป็น 3 แหล่งคือ *ประสบการณ์ส่วนบุคคล* (personal experience) ประสบการณ์ส่วนบุคคลก็คือ ประวัติความเป็นมาของผู้บริโภคที่บุคคลเคยเข้าไปเกี่ยวข้องในเรื่องของการมีปัญหาเกี่ยวกับสินค้านั้นมาก่อน ความสำเร็จในการได้ซึ่งข้อมูลกระทำการเปรียบเทียบทางเลือกได้ค้นพบทางออกของปัญหาและการได้รับความสำเร็จหรือล้มเหลวจากการตัดสินใจ ประสบการณ์ทั้งหมดที่ผู้บริโภคได้รับจากตลาดไม่ว่าจะได้มาในสภาพที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม จะถูกเก็บไว้ในความคิด และนำออกมาใช้เมื่อผู้บริโภคต้องการ เราจึงเรียกประสบการณ์ส่วนบุคคลว่าเป็นแหล่งข้อมูลภายในได้ ซึ่งตรงข้ามกับแหล่งข้อมูลทั้ง 2ที่เหลืออยู่ ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลภายนอก *แหล่งข้อมูลที่เป็นกลุ่มอ้างอิง* (reference group sources) แหล่งข้อมูลที่เป็นกลุ่มอ้างอิงจะเป็นแหล่งข้อมูลที่ได้มาจากการติดต่อในสังคม (social contacts) ของผู้บริโภคที่มีต่อคนอื่นๆ ซึ่งการติดต่อนี้อาจอยู่ในรูปของความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ในที่ทำงาน ในการทำโครงการของชุมชน หน่วยงานของรัฐ และกลุ่มบันเทิงต่างๆ เป็นต้น ความคิดเห็น

Copyright© by Mahidol University

ของคนอื่นๆ เหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญแต่กิจกรรมการแสวงหาข้อมูลของผู้บริโภคเราสามารถแบ่งอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิงได้ดังนี้คือ อิทธิพลของครอบครัว และอิทธิพลผู้นำทางความคิด อิทธิพลของครอบครัวจะเกิดขึ้นได้บ่อยๆ และมีความสำคัญด้วย “มีหลักฐานชี้ให้เห็นว่าประมาณร้อยละ 50 ของผู้ซื้อสินค้าคงทนทั้งหมดจะได้รับคำแนะนำการซื้อจากเพื่อนฝูงและญาติพี่น้อง” (Katona and Mueller, 1955 : 45) ตราสินค้าที่ซื้อมักจะเป็นตราสินค้าที่เคยเห็นจากญาติพี่น้อง ผู้นำทางความคิดจะมีบทบาทสำคัญมาก สำหรับการซื้อสินค้าจำพวก เช่น ยา เครื่องใช้ภายในบ้าน ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับช่องปาก เสื้อผ้า ผ้า ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด ทรงผม แต่งหน้า และภาพยนตร์ เป็นต้น ผู้นำทางความคิดไม่ได้มีอิทธิพลครอบจักรวาลไปหมด ผู้นำทางความคิดสำหรับสำหรับสินค้าประเภทหนึ่งจะแตกต่างจากสินค้าอื่นๆ ที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ตัวอย่างเช่น คนหนึ่งอาจเป็นผู้นำทางความคิดสำหรับผงซักฟอก ในขณะที่ดารายอดนิยมอาจเป็นผู้นำแฟชั่นเสื้อผ้า เป็นต้น *แหล่งข้อมูลที่เป็นธุรกิจ (Business sources)* แหล่งข้อที่เป็นแหล่งธุรกิจที่ผู้บริโภคสามารถได้รับประโยชน์สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ (1) สื่อวงกว้าง (mass media) (2) พนักงานขาย (personal salespeople) และ (3) การไปเยือนร้านค้าปลีก (visits retail stores) โดยตัวโฆษณา (advertisement)ซึ่งเป็นสื่อวงกว้างจะให้ข้อมูลหลากหลายแก่ผู้บริโภคได้ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับตราสินค้า ราคา การลดราคา คุณลักษณะของสินค้า ร้านค้า และชื่อของร้าน เป็นต้น ผู้บริโภคใช้โฆษณาเพื่อเพิ่มความประทับใจที่ได้รับจากร้านโดยรวม แล้วเปรียบเทียบระหว่างตราสินค้าที่เกี่ยวข้อง ส่วนการขายโดยใช้บุคคล (พนักงานขาย) จะเป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้น้อยมากสำหรับผู้บริโภค เพราะการขายสินค้าโดยตัวบุคคลมักจะนำสินค้าไปขายตามบ้านให้ผู้บริโภค ตัวอย่างสินค้าที่ใช้ขายตามบ้าน คือ ประกันภัย เครื่องสำอาง ไม้กวาดเครื่องตัดต้นไม้ และหนังสือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงพนักงานขายที่อยู่ตามร้านค้าต่างๆ ด้วย สำหรับร้านค้าปลีกเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีเลิศสำหรับผู้บริโภค แม้ว่าจะลำบากในการได้มาซึ่งข้อมูลจากร้านค้ามากกว่าการได้จากสื่อวงกว้างก็ตาม เหตุผลก็คือ ร้านค้าจะมีข้อมูลให้ผู้บริโภคมากมายจนทำให้เกิดความสับสนได้ ข้อมูลที่ร้านค้ามีให้ผู้บริโภคซึ่งไม่อาจหาได้จากโฆษณาคือทัศนคติของพนักงานในร้าน การเปรียบเทียบโดยตรงของสินค้า ข้อมูลการให้บริการ การสาธิตสินค้า รวมทั้งรูปแบบและเงื่อนไขของการขาย เป็นต้น

2.3.4.3 การประเมินทางเลือก (Evaluation) ผู้บริโภคได้รับรู้สินค้ายี่ห้อต่าง ๆ แล้ว ก็จะนำมาประเมินว่า สินค้าใดดีกว่ากันในแง่ใด ความสำคัญในขั้นตอนนี้ก็คือ เราต้องให้จุดเด่นของสินค้าของเรา (Feature) ตรงกับมาตรการ (Criteria) ในการเลือกซื้อของผู้บริโภค ถ้าหากจุดเด่นของสินค้านั้นไม่ใช่จุดที่ผู้บริโภคต้องการ หรือใช้เป็นมาตรการในการตัดสินใจ สินค้าเราย่อมขายไม่ได้ แต่ถ้าเกิดจุดที่เราเด่นสอดคล้องกับมาตรการที่เขาใช้ในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าเราก็มีโอกาสที่จะขายได้ ดังนั้นนักการตลาดที่ดีจึงควรต้องเรียนรู้ก่อนว่าผู้บริโภคนั้นใช้มาตรการอะไรใน

Copyright by Mahidol University

การตัดสินใจซื้อสินค้าแต่ละประเภท เช่น ถ้าซื้อยาสีฟัน ผู้บริโภคมักจะดูตรงที่รสชาติและการป้องกันฟันผุ สำหรับคนชั้นกลางที่ซื้อรถมักจะดูเรื่องราคาและอะไหล่ที่ถูก และการประหยัดน้ำมัน ถ้าคนที่ซื้อเสื้อผ้ามักจะดูที่รูปแบบและสีสัน แต่สำหรับบางคนอาจจะดูยี่ห้อด้วย ดังนั้นการติดโลโก้ของยี่ห้อไว้ตามปกเสื้อ ตามกระเป๋า จึงกลายเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องสนองคนกลุ่มดังกล่าวนี้การที่เราไม่ศึกษามาตรการในการตัดสินใจของผู้บริโภค แล้วสร้างจุดเด่นตามใจเรานั้น โอกาสในการจะได้รับเลือกก็จะยากขึ้น การขายก็จะยากขึ้น เพราะจะต้องไปเปลี่ยนใจผู้บริโภคให้เปลี่ยนมาตรการในการเลือกซื้อเพื่อสอดคล้องกับจุดเด่นที่เรามี เมื่อผู้บริโภคได้พิจารณาแล้วก็จะถึงขั้นตอนถัดไป ก็คือ การตัดสินใจซื้อ (สุกัญญา พยุงศิลป์, 2552 : 1-7)

2.3.4.4 การตัดสินใจซื้อ (Decision making) ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความเฉื่อยในการตัดสินใจ ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพราะเหตุว่าในการที่ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อนั้นเขาต้องเสี่ยงว่าสินค้าที่เขาซื้อจะดีเหมือนคำโฆษณาหรือไม่ จะมีคุณภาพคุ้มค่าราคาที่เขาจ่ายไปหรือไม่ ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะติดอยู่กับสินค้าที่ตัวเองมีความเคยชิน ดังนั้นสินค้าใหม่ ๆ ที่จะนำเสนอตัวเองแก่ผู้บริโภคนั้นต้องหาหนทางในการจะเร่งรัดให้ผู้บริโภคเปลี่ยนใจ และตัดสินใจซื้อสินค้าของตัวเอง วิธีการเร่งรัดการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคนั้นมีมากมาย วิธีการกระตุ้นการตัดสินใจมีดังนี้ (สุกัญญา พยุงศิลป์, 2552 : 1-7)

การสร้างความแตกต่าง (Differentiation) ถ้าสินค้าของเราไม่มีความแตกต่างจากสินค้าอื่น ผู้บริโภคย่อมตัดสินใจลำบาก แต่ถ้าสินค้าของเรานั้นมีความเด่นชัด มีลักษณะเฉพาะตัวไม่เหมือนใคร การตัดสินใจก็จะเร็วขึ้น ตัวอย่างเช่น ถ้าหากผู้บริโภคจะต้องเลือกระหว่างโรงแรมที่อยู่บนเขากับโรงแรมที่อยู่บนพื้นที่พัทยา การเลือกจะง่ายขึ้น แต่ถ้าต้องเลือกระหว่างโรงแรม 2 โรงแรมที่อยู่ติดชายฝั่งทะเล และอยู่บนเขาเหมือนกัน การเลือกอย่างนั้นจะยากขึ้น เนื่องจากว่าโรงแรมทั้ง 2 นั้นคล้ายคลึงกัน ดังนั้นหน้าที่ของนักการตลาดก็คือ ทำให้สินค้าของตัวเองแตกต่างจากคู่แข่งขันได้ชัดเจนที่สุด ถ้าเราสร้างความแตกต่างได้ชัดเจนเท่าไร โอกาสในการที่จะเร่งรัดในการตัดสินใจจะดีขึ้นเท่านั้น

ลดอัตราการเสี่ยงในความรู้สึกของผู้บริโภค (Reduced perceived risk) ในการซื้อสินค้าแต่ละครั้งผู้บริโภคนั้นจะรู้สึกมีความเสี่ยงอยู่เสมอ เสี่ยงว่าจะเสียเงินเปล่า เสี่ยงว่าจะไม่คุ้ม เสี่ยงว่าคุณภาพจะไม่ดี ดังนั้นในการที่เราจะเร่งรัดการตัดสินใจ เราต้องทำให้ผู้บริโภครู้สึกว่าความเสี่ยงของเขาไม่สูงนัก

การสร้างสิ่งล่อใจ (Incentives) ในที่นี้หมายถึง การลด และ แจก แถม ที่เราจัดทำขึ้นเป็นการส่งเสริมการขายนั่นเอง ถ้าหากว่าเราลดหมดเขตภายในสิ้นเดือนนี้ ก็ย่อมเร่งคนให้ตัดสินใจซื้อได้ ถ้าหากว่าเรามีการขายในราคาพิเศษหรือลดดอกเบี้ยให้ในช่วงเวลาจำกัดผู้บริโภค

Copyright by Mahidol University

จะลังเลใจไม่ได้ เพราะเกรงว่าจะหมดเขตของการให้สิ่งล่อใจเหล่านั้น ดังนั้นในบางครั้งต้องอาศัยการส่งเสริมการขาย (Sales promotion) เป็นส่วนในการเร่งรัดการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคประเภทของสินค้าที่แบ่งตามลักษณะการตัดสินใจของผู้บริโภค ในการที่ผู้บริโภคจะตัดสินใจช้าหรือเร็วนั้นลักษณะของสินค้ามีส่วนในการกำหมดเวลาของการตัดสินใจ (สุกัญญา พยุงศิลป์, 2552 : 1-7)

2.3.4.5 ทัศนคติหลังซื้อ (Post-attitudes) หรือการประเมินหลังการซื้อ

หลายคนเข้าใจผิดคิดว่ากระบวนการการตัดสินใจซื้อจบสิ้นลงที่การตัดสินใจซื้อ แต่แท้จริงแล้วไม่ใช่ เพราะเมื่อตัดสินใจซื้อแล้วผู้บริโภคจะต้องนำเอาสินค้านั้นไปใช้ เมื่อใช้แล้วผู้บริโภคก็ต้องประเมินว่าสินค้านั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร แล้วก็จะเกิดทัศนคติหลังจากได้ใช้แล้ว ว่าพอใจหรือไม่พอใจความรู้สึกขั้นสุดท้ายนี้จะส่งผลต่อความสำเร็จของการตลาดของสินค้าตัวใดตัวหนึ่ง เพราะว่าเราสามารถโฆษณาเพื่อสร้างความชื่นชอบได้ก่อนที่ผู้บริโภคจะมาใช้สินค้า แต่ทัศนคติหลังใช้นั้นสำคัญกว่าทัศนคติก่อนใช้มากมายนักเพราะทัศนคติที่เกิดขึ้นหลังจากการใช้นั้นเป็นประสบการณ์ตรง เป็นประสบการณ์ที่แท้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อความรู้สึกชื่นชอบหรือไม่ชื่นชอบของผู้บริโภค ทัศนคติดังกล่าวนั้นจะย้อนกลับไปเป็นบวกหรือเป็นลบกับการยอมรับสินค้าที่ผ่านมา หากผู้บริโภคมีความพอใจหลังจากได้ใช้ การยอมรับก็จะสูงขึ้น โอกาสความสำเร็จของสินค้าก็จะมีมาก เพราะผู้บริโภคจะซื้อซ้ำ แต่หากผู้บริโภคไม่พอใจหลังจากการใช้ การยอมรับก็จะลดลง โอกาสความสำเร็จของสินค้าก็จะลดลงด้วย เพราะผู้บริโภคจะไม่ซื้อซ้ำนอกจากจะไม่ซื้อซ้ำแล้วผู้บริโภคอาจจะเล่าความรู้สึกซึ่งไม่ประทับใจของตนเองให้กับญาติและเพื่อนๆ ได้รับรู้ด้วยซึ่งจะทำให้ผู้ที่ไม่เคยทดลองใช้สินค้าดังกล่าวตั้งแต่ครั้งแรกจะไม่ยอมทดลองใช้เลย เนื่องจากเขาเชื่อบุคคลซึ่งเคยใช้สินค้าแล้วมาพูดเกี่ยวกับคุณภาพที่ไม่ดีเองสินค้านั้นให้เขาฟัง (สุกัญญา พยุงศิลป์, 2552 : 1-7)

2.4 กระบวนการทางพฤติกรรมด้านการบริโภค และอุปโภคของชาวนา

ในระยะเวลากว่า 50 ปี นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในปี ค.ศ. 1945 เศรษฐกิจตลาดได้ขยายตัวเข้าสู่หมู่บ้านในภาคกลางเป็นอันมาก การสร้างถนนหลวงเชื่อมระหว่างกรุงเทพฯ และหมู่บ้าน ตลอดจนเมืองใหญ่ต่างมีผลให้หมู่บ้านได้เชื่อมติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น มีการบริโภคทีหลากหลายและเข้าไปถึงโอกาสทางเศรษฐกิจมากขึ้น พฤติกรรมของชาวนาในอดีตเปลี่ยนแปลงไปจากปัจจุบันมาก จากอดีตที่เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อความอยู่รอดหรือเพื่อประทังชีวิต ไปเป็นการบริโภคตามความชอบของแต่ละบุคคลหรือแต่ละครัวเรือนตามกำลังศัพท์หรือเศรษฐานะเพราะในยุคแห่งโลกาภิวัฒน์ การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีต่างๆ ความ

Copyright by Mahidol University

ทันสมัย ความก้าวหน้าของการรับรู้ (พอพันธ์ อุยยานนท์ ,2546 ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ ,2541 : 24 ; ปราโมทย์ ประสาทกุล และขวัญใจ โกเมศ ,2546 ; พรเพ็ญ ศาสตรยาภรณ์ 2549 : 13)

จากการรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553 : 14)ในการสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้านแสดงให้เห็นถึงรายได้เฉลี่ยต่อยครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ การเพิ่มขึ้นของระดับรายได้แสดงถึงขนาดของตลาดในชนบทได้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับประกอบกับการมีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านเกือบทุกแห่งและมีการตัดถนนเข้าไปส่งผลให้แบบแผนของการบริโภคของหมู่บ้านได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมากในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาจำนวน จักรยานยนต์ และรถกระบะได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและแทบทุกหมู่บ้าน มีรถจักรยานยนต์และรถกระบะ การเจริญเติบโตของถนนนอกจากจะมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของงการใช้รถจักรยายนต์และรถกระบะ (รวมทั้งรถเก่งและรถบรรทุกอื่นๆด้วย) ยังมีผลให้หมู่บ้านได้มีรถประจำทางวิ่งผ่านหมู่บ้านมากขึ้นทำให้การไปซื้อสินค้าที่ตลาดทั้งในอำเภอในจังหวัดเดียวกันหรือต่างจังหวัดสะดวกสบายมากขึ้น รถขายสินค้าเริ่มเร่เข้ามาในหมู่บ้าน และการให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคเพิ่มมากขึ้น

ในหลายๆหมู่บ้านได้มีการจัดตั้งตลาดสินค้าขนาดเล็กเพื่อเป็นตลาดนัด เพื่อเป็นแหล่งซื้อขายพืชผลและสินค้า สัดส่วนการใช้จ่ายต่อรายได้เพิ่มมากขึ้นด้วยสินค้าที่ฟุ่มเฟือย อาทิเช่น โทรทัศน์สี โทรศัพท์มือถือ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า ก็ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความรวดเร็วของจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์มิเพียงแต่มีผลต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของชุมชน แต่ทว่ามีผลกระตุ้นการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าจากเมืองเพิ่มขึ้นตามลำดับ ประกอบกับระบบสินเชื่อและการซื้อสินค้าผ่อนส่งได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในทศวรรษ 1980 การโฆษณาโดยผ่านทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์จึงเป็นการหล่อหลอมรสนิยมในหมู่บ้านให้เป็นแบบแผนเดียวโดยก่อให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมในการบริโภค (Demonstration Effect) ในการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคให้มากขึ้น โดยผ่านการโฆษณาและเห็นว่าเป็นสินค้าที่ควรบริโภคและสร้างวัฒนธรรมผิดๆในการบริโภค การรับรู้ข่าวสารทำให้การผลิตของเกษตรกรในปัจจุบันเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองการอุปโภคและบริโภค มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตและการบริโภคจากต่างประเทศ ตลอดจนการนำเข้าเครื่องมือเครื่องจักรในการผลิตเข้ามาในประเทศของเราเป็นอย่างมาก

พฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์จะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัจจัยต่างๆ เช่น เพศ อายุ ความรู้ ฐานะทางเศรษฐกิจ ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการบริโภคและอุปโภคของมนุษย์ เขตพื้นที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน โครงสร้างทางสังคมและสถานะทางสังคม ชาวนาส่วนใหญ่จะบริโภค ค่านิยม ตามประเพณี และวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็น

Copyright by Mahidol University

ปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อการบริโภคของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่าเมื่อผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในสังคมที่ขนบธรรมเนียมประเพณีอื่นๆ พฤติกรรมการบริโภคก็เปลี่ยนแปลงไปเพื่อจะได้ปฏิบัติตนให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ต่างๆที่สังคมกำหนดหรือเพื่อให้ได้รับการยอมรับในสังคม (พอพันธ์ อุยยานนท์ ,2546 ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ ,2541 : 24 ; ปราโมทย์ ประสาทกุล และขวัญใจ โกเมศ ,2546 ; พรเพ็ญ ศาสตรยาภรณ์ 2549 : 13)

สิ่งสำคัญที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคคือ ความต้องการ ของแต่ละครัวเรือนในที่นี้ผู้วิจัยจะขออธิบายถึง พฤติกรรมการบริโภคของชาวนาตามกรอบทฤษฎีของ Maslow (Maslow, 1943 : 376) เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นจำนวนมากสามารถอธิบายโดยใช้แนวโน้มของบุคคลในการค้นหาเป้าหมายที่จะทำให้ชีวิตของเขาได้รับความต้องการ ความปรารถนา และได้รับสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง เป็นความจริงที่กล่าวว่ากระบวนการของแรงจูงใจเป็นหัวใจของทฤษฎีบุคลิกภาพของ Maslow โดยเขาเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความต้องการ (wanting animal) ซึ่งลำดับขั้นความต้องการของ Maslow มี 5 ขั้นด้วยกันคือ

ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน เป็นความต้องการที่ช่วยการดำรงชีวิตได้ แก่ ความต้อง อาหารเครื่องดื่ม การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น ชาวนาก็เป็นมนุษย์เหมือนบุคคลในอาชีพอื่นๆ เพราะฉะนั้นชาวนาจึงมีความต้องการทางร่างกายเช่นกัน

ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) ความต้องการความปลอดภัยจะยังมีอิทธิพลต่อบุคคลแม้ว่าจะผ่านพ้นวัยเด็กไปแล้ว ชาวนาต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงในรายได้ และการประกอบอาชีพของตน การมีรายได้เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน ความปลอดภัยจากภัยพิบัติอันจะเกิดต่อผลผลิตของ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง เป็นต้น

ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love needs) จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการด้านร่างกายและความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว ชาวนาต้องสร้างความสัมพันธ์และความรักให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวและสังคมเพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ยามตกทุกข์ได้ยาก การได้รับการยกย่องจากคนอื่น การได้รับการนับหน้าถือตา ทำให้เป็นแรงผลักให้สู้เพราะทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า

ความต้องการการได้รับความนับถือยกย่อง (Self-Esteem needs) มนุษย์ต้องการที่จะได้รับการนับถือยกย่องออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นความต้องการนับถือ (Self-respect)ส่วนลักษณะที่ 2 เป็นความต้องการได้รับการยอมรับนับถือจากผู้อื่น (esteem from others) ชาวนามีลักษณะของความต้องการนับถือตนเอง มองว่าตนเองมีความเป็นอิสระ มีความสามารถมีคุณค่า มีความสามารถไม่ต่างจากบุคคลอื่นในการที่จะทำงานของตนให้ประสบความสำเร็จ และ

Copyright by Mahidol University

ความต้องการในการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น ชาวนาต้องการมีเกียรติยศและชื่อเสียงในอาชีพของเขา การได้รับการยกย่องจากเพื่อนบ้านหรือชาวนาด้วยกันเป็นที่กล่าวขาน ทำให้พวกเขารู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ ทำให้มีพละกำลังในการที่จะทำงานเพื่อให้บุคคลอื่นได้เห็นถึงประโยชน์ในสิ่งที่ตนเองทำ

ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization needs) การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของบุคคลที่จะบรรลุถึงจุดสูงสุดของศักยภาพ ดังเช่น ชาวนามีความรู้ความสามารถในการทำนา ได้นำความรู้ความสามารถที่ตนมีไปประกอบอาชีพทำนาได้อย่างประสบผลสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ชาวนาได้ตั้งไว้

2.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคและเศรษฐศาสตร์ของครัวเรือน

การอุปโภคบริโภค หมายถึง การบริโภค เมื่อกล่าวขึ้นอย่างลอยๆ อาจหมายถึง การรับประทานอาหาร แท้จริงแล้วการบริโภคนั้นมีความหมายว่า การใช้สิ่งที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเอง โดยสิ่งที่มีอยู่นั้นจะเสื่อมสภาพ ร่อยหรอ หรือหมดไปในชั่วระยะเวลาหนึ่ง และอาจต้องหาสิ่งใหม่มาเพิ่มเติมเมื่อต้องการใช้อีก มักใช้คู่กับคำว่า การอุปโภค หมายถึงการใช้สิ่งที่มีอยู่แต่จะไม่หมดไป หรือสามารถทดแทนได้เรื่อยๆ โดยไม่ต้องไปสรรหา รวมเป็น การอุปโภคบริโภค แต่ผู้ที่สามารถทำทั้งการบริโภคและการอุปโภคจะเรียกว่า ผู้บริโภค เพียงอย่างเดียว

การออม หมายถึง พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ให้นิยามไว้ว่า ออม ก. ประหยัด เก็บหอมรอบริบ, เช่น ออมทรัพย์; ถนอม, สงวน, เช่น ออมแรง จากความหมายนี้ แสดงว่า การออม คือ การประหยัด การเก็บหอมรอบริบ การถนอม และการสงวน สิ่งที่จะประหยัด หรือเก็บหอมรอบริบ ได้แก่ ทรัพย์สินเงินทองการออมมิได้มุ่งที่ออมเงินอย่างเดียว แต่หมายถึง การออมชีวิตตนเอง และปัจจัยในการดำรงชีพทุกอย่างการออม ในเบื้องต้น เป็นเรื่องของคน คือ จุดเริ่มต้นจะเกิดที่คน การออมจะเกิดได้ก็เพราะคนได้รับการศึกษาเรียนรู้ มีครู คือ พ่อแม่ เป็นต้น เป็นผู้แนะนำสั่งสอน ให้ความสำคัญ ความจำเป็น และผลหรือคุณประโยชน์ที่เกิดจากการออม เมื่อโตขึ้นก็คิดได้เอง ทำได้เอง และสอนผู้อื่นต่อไป การออมจึงเป็นเรื่องของการศึกษา การพัฒนาชีวิตของคนลักษณะหนึ่งคือ การฝึกให้รู้ ให้คิด และให้ทำในสิ่งดีมีประโยชน์ การออมชีวิต ออมเงิน ออมทรัพยากรธรรมชาติมีป่าไม้ แหล่งน้ำ แหล่งดิน ก็ต้องเริ่มต้นที่การเรียนรู้ การคิดและการปฏิบัติเช่นเดียวกัน การออม จึงมีความหมายกว้าง คือหมายถึง การใช้สิ่งมีค่ามีคุณทั้งหลายอย่างระมัดระวัง อย่างไม่ประมาท อย่างมีเหตุมีผล ทั้งในตนและนอกตน คือ ตนเอง ชีวิตของตนเองซึ่ง แต่ละคนจะต้องถือว่า มีความหมายสูงสุด สำคัญสูงสุด จึงต้องรู้จักตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ไม่ปล่อยปละละเลยให้ ตกต่ำให้ไร้ค่า พยายามรักษาและพัฒนาให้เจริญให้ได้ ใน

Copyright by Mahidol University

ขณะเดียวกัน ทรัพย์สินเงินทอง ข้าวของต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีพ ก็ต้องให้ความสำคัญ ต้องรู้จักเก็บรู้จักใช้ ไม่ปล่อยปละละเลย ไม่ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ ไม่โค่นป่าเพื่อหานก เป็นต้น (พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 : , สุภาคย์ อินทองคง , 2550 :3)

รายได้ หมายถึง ผลตอบแทนที่กิจการได้รับจากการขายสินค้าหรือบริการตามปกติของกิจการรวมทั้ง ผลตอบแทนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินงานตามปกติ รายได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (นิตยา วงค์วรรณ , 2553 :15) รายได้จากการขาย (Sales) หมายถึง รายได้ที่เกิดจากการขายสินค้าหรือบริการอันเป็นรายได้จากการดำเนินงานตาม ปกติ เช่น กิจการซื้อขายสินค้า รายได้ของกิจการ คือ รายได้จากการขายสินค้า ส่วนกิจการให้บริการ เช่น ซ่อมเครื่องไฟฟ้า รายได้ของกิจการ คือ รายได้ค่าซ่อม และรายได้อื่น (Other incomes) หมายถึง รายได้ที่มิได้เกิดจากการดำเนินงานตามปกติของกิจการซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่ใช้ รายได้จากการขายสินค้าหรือบริการนั่นเอง

ค่าใช้จ่าย หมายถึง ต้นทุนส่วนที่หักออกจากรายได้ในรอบระยะเวลาที่ดำเนินการงานหนึ่ง ค่าใช้จ่ายสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้ (สำนักงานบัญชี, 2553 : 1)

ต้นทุนขาย (Cost of sales) หมายถึง ต้นทุนของสินค้าที่ขายหรือบริการที่ให้ กล่าวคือในกิจการซื้อเพื่อขาย ต้นทุนของสินค้าที่ขายจะรวมราคาซื้อและค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สินค้าอยู่ในสภาพพร้อมที่จะขาย ส่วนในกิจการผลิตเพื่อขายต้นทุนของสินค้าที่ขายคือ ต้นทุนการผลิตของสินค้านั้น ซึ่งประกอบด้วย ค่าวัตถุดิบ ค่าแรงงาน

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (Operating expenses) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นอันเองมาจากการขายสินค้าหรือบริการ และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการบริหารกิจการอันเป็นส่วนรวมของการดำเนินงาน

ค่าใช้จ่ายอื่น (Other expenses) หมายถึง ค่าใช้จ่ายนอกเหนือจากที่จัดเข้าเป็นต้นทุนขายและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานเช่นดอกเบี้ยจ่ายภาษีเงินได้ ค่าใช้จ่ายสำหรับธุรกิจขายสินค้า จะประกอบด้วย ต้นทุนขาย ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และค่าใช้จ่ายอื่น สำหรับธุรกิจขายบริการค่าใช้จ่ายจะประกอบไปด้วยค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและค่าใช้จ่ายอื่นเท่านั้น

2. 5 แนวคิดเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับสาเหตุการเป็นหนี้ และสภาพการณ์ของการเป็นหนี้ของชาวนา

ภาพรวมของสาเหตุของการเป็นหนี้นั้นอาจวิเคราะห์ให้เห็นเกี่ยวพันกับประเด็นในเชิงโครงสร้าง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ สังคมนั้นไม่ได้มีสภาพที่หยุดนิ่ง หากแต่จะเคลื่อนไหวตลอดเวลา ดังนั้นแนวโน้มโดยทั่วไปของสังคมจึงอยู่ในสภาพที่

Copyright by Mahidol University

เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างของสังคมไทยนี้จะพิจารณาสงคมไทยในฐานยะที่เป็นระบบของความสัมพันธ์ ของบุคคลและกลุ่มคนที่อยู่ในอาณาบริเวณโครงสร้างของสังคมนั้นจะสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจและการปกครองของแต่ละยุคและโครงสร้างของสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงแปลงไป ถ้าระบบเศรษฐกิจและการปกครองเปลี่ยนแปลงไประบบเศรษฐกิจของไทยแต่เดิมมาเป็นการผลิตเพื่อยังชีพเท่านั้น ภายหลังสนธิสัญญาเบาริ่งไปแล้วระบบเศรษฐกิจได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตเพื่อการตลาดมากขึ้น การเน้นการซื้อขายผลผลิตในปัจจุบันบทบาทของพ่อค้าคนกลางของระบบตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศย่อมมีความหมาย มีความสำคัญขึ้นทุกระดับ นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจมีความต้องการเงินหมุนเวียนมากขึ้นในกระบวนการผลิตและการจำหน่ายบุคคลประเภทนายทุน นักการเงิน การธนาคาร เงินทุนเหล่านี้ย่อมกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของฝ่ายแรงงานและผู้บริโภคนำไปสู่ความขัดแย้งในกระบวนการผลิตขึ้นได้ในปัจจุบันในกระบวนการผลิตของระบบเศรษฐกิจ ปัจจุบันในภาคเกษตรและอุสาหกรรมมีการจ้างงานในไร่นาและกรรมกรในโรงงานซึ่งถือเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญด้วย บุคคลเหล่านี้ไม่เคยมีอยู่ในโครงสร้างสังคมและระบบเศรษฐกิจแบบประเพณีเดิม บทบาทของแรงงานจะมีมากน้อยตามผลงานในระบบการผลิต ทำให้ต่อรองค่าตอบแทนจากฝ่ายเจ้าของทุนและกิจการได้ ถ้าคนจำนวนมากในสังคมเป็นแรงงานเช่นนี้ก็จะรวมกนเป็นกลุ่มหรือชนชั้นใหม่มีพลังต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆได้อย่างไม่เคยปรากฏในโครงสร้างดั้งเดิมแต่อย่างไร(วิเชียร รักการ, 2529) ดังนั้นจึงกล่าวถึงภาพรวมของสาเหตุของการเป็นหนี้ของเกษตรกรได้ดังนี้

การพึ่งพิงภายนอกของเกษตรกรกับวิถีการผลิตในระบบเศรษฐกิจตลาดภายใต้การผลิตเพื่อขายและตัดขาดจากฐานทรัพยากรซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณของชุมชน เช่น ที่ดินสาธารณะ น้ำ ป่า อยู่ในสภาพที่ล้มละลาย เนื่องจากปัญหาด้านการผลิตและการตลาด ความผันผวนของราคาพืชที่ไม่แน่นอน จุดผกผันเหล่านี้ได้ทำให้เกษตรกรตกอยู่ในสภาวะหนี้สิน ซึ่งจากกรณีศึกษาหลายๆกรณีได้สะท้อนให้เห็นความหนักเบาแตกต่างกันไป และยังได้ชี้ให้เห็นถึงภาวะค่าใช้จ่ายที่สูงของเกษตรกรทั้งต้นทุนการผลิต ค่าใช้จ่ายประจำวัน ซึ่งสะสมจนกลายเป็นจุดวิกฤติ

สำหรับกลุ่มอาชีพและเกษตรกรที่ก้าวสู่ระบบเศรษฐกิจการตลาดภายใต้การผลิตพืชเพื่อขาย และตัดขาดจากฐานทรัพยากรซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน ฐานและวงจรความยากจนจึงอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจการตลาด ที่เปลี่ยนแปลงจากพืชชนิดหนึ่งไปยังพืชอีกชนิดหนึ่ง หรือการก้าวสู่เกษตรกรครบวงจร ซึ่งจากกรณีศึกษาหลายๆกรณีได้สะท้อนให้เห็นว่ายังไม่พ้นวงจรจากความทุกข์ยาก ความยากจน โดยที่ทางออกที่พอเป็นช่องทางบ้าง คือการขายแรงงานรับจ้าง ในลักษณะ “กึ่งชาวนาหรือกึ่งเกษตรกร-กึ่งคนงาน” คนจนกลุ่มนี้ เป็นเกษตรกรรายย่อยที่ล้มละลายภายใต้ระบบเศรษฐกิจการผลิต เพื่อการตลาดในปัจจุบัน เกษตรกรรายย่อยเหล่านี้มีหนี้สิน เพราะการเข้าสู่ระบบ

Copyright by Mahidol University

เศรษฐกิจการตลาดภายใต้โครงสร้างการผลิต และได้สะท้อนให้เห็นผลของการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจ นโยบายที่มุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าสู่การผลิตเพื่อการขาย แต่ไม่ได้ส่งเสริมความเข้มแข็งในการผลิตและอำนาจต่อรองในระบบตลาดทำให้เกษตรกรต้องแบกรับกับต้นทุนการผลิต ที่สูง

สาเหตุสำคัญของการเป็นหนี้สินส่วนใหญ่ในเกษตรกร เนื่องจากการไร้ซึ่งอำนาจในการควบคุมและเข้าถึงปัจจัยการผลิต การพึ่งตนเองลดน้อยลงโดยเปรียบเทียบกับระบบการผลิตแบบดั้งเดิม ที่การผลิตและการตลาดไม่ได้ห่างไกลจากเกษตรกรมากนัก เกษตรกรสามารถควบคุมการผลิตและใช้ภูมิปัญญาของตนเองในการพัฒนาระบบการเกษตร ซึ่งเป็นระบบที่มีการบูรนาการระหว่างการผลิตและวิถีชีวิต ในขณะที่ปัจจุบันวัฒนธรรมการผลิตถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีที่แยกส่วนจากภายนอก เจตจำนงการผลิตเปลี่ยนแปลงไป เกษตรกรกลายเป็นผู้ผลิตที่ผลิตสินค้าและบริโภคเทคโนโลยี การผลิตแบบใหม่ที่ตนเองควบคุมไม่ได้ ความรู้และปัญญาทางการผลิตเปลี่ยนแปลงไป และต้องหวังพึ่งความรู้จากภายนอก เช่น พ่อค้าขายสารเคมี หรือบริษัทที่เข้ามาส่งเสริมการผลิตในระบบเกษตรกรครบวงจร เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ควบคุมกลไกราคาในตลาดไม่ได้ขาดอำนาจในการต่อรองในระบบตลาด โครงสร้างการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นกลไกที่ผูกขาด และไม่ปรากฏว่ามีนโยบายของรัฐที่ชัดเจนในการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร และสร้างอำนาจต่อรองให้กบเกษตรกรหรือนโยบายที่การสร้างการพึ่งตนเองของเกษตรกร ให้เกษตรกรมีอำนาจมากขึ้นในการควบคุมการเข้าถึงปัจจัยการผลิต รวมทั้งได้รับการคุ้มครองในระบบตลาดที่มีความซับซ้อนมากขึ้น อันเนื่องจากการเปิดเสรีทางการค้า และทำให้โครงสร้างการตลาดของสินค้าเกษตรกรต้องผูกพันกับข้อตกลงทางการเกษตร ที่รัฐไทยผูกพันไว้กับเวทีการค้าโลก (สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์, 2554)

ความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงทรัพยากรการผลิตและการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินระบบทุนนิยมและโครงสร้างทางการเมืองที่รวมศูนย์ ได้ก่อให้เกิดปัญหาการเหลื่อมล้ำของการถือครองที่ดิน ที่ดินจำนวนมากอยู่ในมือคนรวย ในขณะที่เกษตรกรผู้ซึ่งต้องใช้ที่ดินเพื่อการผลิตกลับต้องไร้ที่ดิน ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน เป็นผลพวงมาจากนโยบายการรวมศูนย์การจัดการที่ดิน และการทำให้ที่ดินกลายเป็นทรัพย์สินเพื่อเกร็งกำไร เกิดการกว้านซื้อที่ดิน และปรากฏการณ์ที่ที่ดินถูกปล่อยร้าง ในขณะที่เกษตรกรยากจนต้องการที่ดินเพื่อการผลิต และการไร้ที่ดินของเกษตรกรก่อให้เกิดกระบวนการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินในระบบทุนนิยมการเกษตร การเช่านา ในลักษณะที่เรียกว่า “ทุนนิยมค่าเช่า” (Rent Capitalism) หมายถึงระบบทุนนิยมที่เจ้าของทุนจะไม่ลงทุนการผลิตด้วยตนเองโดยตรง หากปล่อยทุนให้ผู้ผลิตรายย่อยซึ่งใช้แรงงานของตนเอง และรับภาระความเสี่ยงทั้งหมด ส่วนเจ้าของทุนจะได้กำไรจากค่าเช่าทุนและการซื้อขายผลผลิต ลักษณะทุนนิยมค่าเช่าที่ได้เกิดขึ้นในระดับชุมชนในลักษณะเจ้าที่ดิน นายทุนกู้ และพ่อค้าคนกลาง ซึ่งไม่ทำการผลิตเองแต่กลับ

Copyright by Mahidol University

ร่ำรวยมากขึ้นในขณะที่เกษตรกรผู้ผลิตกลับยากจนและเป็นหนี้สินมากขึ้น และมีแนวโน้มที่สูงขึ้น เนื่องจากการเกษตรไร้ที่ดินทำกินเพิ่มมากขึ้น (พฤกษ์ เถาถวิล, 2545 :18 ,วีณารัตน์ ศรีกุลเรืองโรจน์ , 2550 : 14) นอกจากนั้น ลักษณะของทุนนิยมค่าเช่าที่สะท้อนการขูดรีดส่วนเกินได้ปรากฏว่าในกรณีการเกษตรแบบพันธะสัญญา ที่พบว่า เกษตรกรต้องรับความเสี่ยงในการขาดทุน ภาพชีวิตของเกษตรที่เข้ามาอยู่ในวงจรการผลิตดังกล่าวนี้กลับมามีหนี้สินมากขึ้น เศรษฐกิจของครอบครัวมีความผันผวนสูงเมื่อเปรียบเทียบกับรายจ่ายที่เกิดขึ้น พบว่า เกษตรกรยังมีรายได้ไม่พอจ่าย และยังมีปัญหาด้านสุขภาพ เกิดการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ในชุมชน มีความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม สภาพดินเสื่อมคุณภาพ ความเข้มข้นในการใช้ที่ดินสูง มีการใช้สารเคมี สารพิษต่างๆ เป็นต้น (วีณารัตน์ ศรีกุลเรืองโรจน์ ,2550 :15)

วิธีคิดและระบบความรู้กระแสหลัก กับการเบียดขับฐานความรู้ภูมิปัญญาของเกษตรกร วิธีคิดและระบบความรู้กระแสหลัก ซึ่งมีบทบาทครอบงำสังคมไทยมาเนิ่นนานทำให้เกิดการเบียดขับฐานความรู้ภูมิปัญญาของเกษตรกร วิธีคิดและความรู้กระแสหลักดังกล่าว อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2550 : 15) ได้เคยกล่าวไว้ว่าเป็นความคิดเชิงเดี่ยว ซึ่งเป็นความรู้ที่วางอยู่บนฐานความคิดแบบวิทยาศาสตร์ เป็นระบบความรู้จากต่างประเทศ และนำมาใช้แยกส่วน โดยถือว่าเป็นความรู้เดียว ดังเช่นระบบสิทธิเป็นสิทธิแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่มีสิทธิในรูปแบบอื่นใดได้อีก หรือวิธีคิดแบบแยกส่วน ขาดการเชื่อมโยงวิธีคิดในลักษณะนี้ทำให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาของเกษตรกรไม่ได้รับการยอมรับ และส่งผลต่อความยากจนของเกษตร รูปธรรมที่ชัดเจนคือ การไม่ได้รับการยอมรับ และส่งผลต่อยความยากจนของเกษตรกร รูปธรรมที่ชัดเจนคือ การไม่ยอมรับระบบการผลิตแบบดั้งเดิมที่คงความหลากหลายทางชีวภาพ และการเข้ามาแทนที่ของระบบเกษตรกรรมแบบใหม่ที่เป็นการผลิตเชิงเดี่ยว ที่ทำให้เกษตรกรต้องพึ่งพิงฐานความรู้จากภายนอกมากยิ่งขึ้น การพึ่งตนเองโดยอาศัยภูมิปัญญาในการทำเกษตร ดังที่เกษตรกรไทยเคยทำมา กระทั่งได้รับการยอมรับว่ามีบทบาทในการคัดเลือก และสร้างพันธุ์พืชพื้นบ้านที่หลากหลายสายพันธุ์ และเป็นฐานอาหารของประเทศรวมทั้งเป็นรายได้สำคัญจากการส่งออกของประเทศ แต่จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตทำให้ฐานความรู้ของเกษตรกรต้องพึ่งพิงกับบริษัทพ่อค้ามากขึ้น โดยเฉพาะด้วยระบบโครงสร้างที่เอื้ออำนวยให้เกิดการลงทุนของบริษัทในเกษตรครบวงจร ทำให้ความรู้ทางการผลิตของเกษตรกรสูญหายไป (ประภาส ปิ่นตกแต่ง และคณะ , 2546 : 108-109)

การเปลี่ยนแปลงความรู้ดังกล่าว ทำให้การพึ่งตนเองของเกษตรกรลดลง ความมั่นใจในการทำการผลิตเพื่อให้มีรายได้ และสามารถยังชีพด้วยฐานเกษตรกรลดน้อยลง ความยากจนที่เกิดขึ้นและความรู้สึก ของเกษตรที่เห็นว่าตนเองอ่อนด้อย ไร้การศึกษา ขาดความรู้ เป็นการลดทอนศักยภาพการผลิต และนำไปสู่ความมั่นใจในศักดิ์ศรีของตนเอง ปรากฏการณ์ที่สะท้อนความคิดใน

Copyright by Mahidol University

ด้านนี้ของเกษตรกร ก็คือ ค่านิยมของเกษตรกรที่ต้องการส่งลูกเรียนหนังสือในชั้นสูงมากขึ้น ด้วยไม่ต้องการให้ลูกมาเป็นเกษตรกรเช่นเดียวกับพ่อแม่ ทัศนคติเช่นนี้เกิดจากความรู้สึกที่ต่ำต้อยไร้ศักดิ์ศรีของเกษตรกร และคิดว่าการศึกษาจะมีส่วนช่วยยกระดับลูกหลานของตนเองได้ในอนาคต ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของครอบครัวเกษตรกรจึงค่อนข้างสูง ในบางครอบครัวสูงถึงร้อยละ 30 ของรายจ่ายทั้งหมด แต่เกษตรกรอีกจำนวนมากก็ยังไม่สามารถส่งลูกเรียนได้สำเร็จ

ค่านิยม วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง อันเนื่องจากกระแสบริโภคนิยม และ ความทันสมัย กระแสบริโภคนิยมและความทันสมัยที่รุกเร้าเข้าสู่สังคมชนบทโดยผ่านสื่อต่างๆเป็นการบริโภคในระบบทุนนิยมที่กระตุ้นให้เกิดการซื้อโดยไม่จำเป็น มีสิ่งฟุ่มเฟือย และสินค้าที่ไม่มีคุณภาพเข้าไปจำหน่าย ทำให้เกษตรกรต้องมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น การพึ่งตนเองลดน้อยลงเนื่องจากการบริโภคเป็นไปตามกระแสโฆษณา ซึ่งมีฐานการผลิตอยู่นอกชุมชน ทำให้ฐานการดำรงชีพของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป เศรษฐกิจภายในชุมชนต้องพึ่งพิงระบบตลาดมากขึ้น กระแสบริโภคภายใต้ระบบทุนนิยมมาพร้อมค่านิยมใหม่ในการดำรงชีพ ซึ่งส่งผลให้รายจ่ายของเกษตรกรในด้านต่างๆเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับฐานการผลิตเชิงเดี่ยว หรือการผลิตเน้นการส่งออกทำให้การพึ่งตนเองในด้านปัจจัย 4 ลดน้อยลง รายจ่ายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ รายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการเล่นหวย การพนัน การติดเหล้า หรือแม้แต่ค่าใช้จ่ายในด้านการแต่งกาย ซึ่งเป็นท่าทีของคนจนที่มีต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยส่วนใหญ่ มักจะมีสาเหตุมาจากความล้มเหลวในอาชีพเป็นไปอย่างยากลำบาก

ผู้วิจัยได้ทำการสรุปแนวคิดเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับสาเหตุของการเป็นหนี้ข้างต้น ทำให้ทราบได้ว่าสาเหตุหลักๆของการเป็นหนี้สินของเกษตรกรนั้น เกิดขึ้นจากสาเหตุหลากหลายประการซึ่งแต่ละครัวเรือนอาจมีสาเหตุที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจจากเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมไปเป็นระบบทุนนิยม การเหลื่อมล้ำทางอำนาจของคนรวยและคนจนที่คนรวยมักมีสิทธิในการถือครองที่ดินเป็นจำนวนมากแต่ผู้ที่ใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกลับเป็นเกษตรกร ค่านิยม วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัฒน์ เมื่อเกิดปัญหาหนี้สินขึ้นมาสิ่งที่ตามมาคือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นซึ่งผลกระทบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินในเชิงลบพบว่ามีหลากหลายสาเหตุด้วยกัน

2.6 ทฤษฎีสมมุติฐานรายได้สัมบูรณ์ (Absolute Income Hypothesis)

Copyright by Mahidol University

John Maynard Keynes (1951 : 184) ได้เขียนทฤษฎีการบริโภคแบบรายได้สัมบูรณ์โดยอธิบายพฤติกรรมการบริโภคโดยสรุปสาระสำคัญได้ว่า จากการวิเคราะห์ตามกฎจิตวิทยาขั้น

พื้นฐานบวกกับการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ พบว่าโดยทั่วไปบุคคลจะบริโภคเพิ่มขึ้นต่อเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น แต่การบริโภคที่เพิ่มขึ้นนั้นจะน้อยกว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้น และยังค้นพบอีกว่าเมื่อระดับรายได้ของบุคคลสูงขึ้น บุคคลจะบริโภคในสัดส่วนที่มีต่อรายได้ลดลง เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะ ณ ระดับรายได้ต่ำนั้น

การจัดการปัญหาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัวย่อมมีความสำคัญและจำเป็นเหนือกว่าการออมแสดงว่าบุคคลจะออมมากขึ้นก็ต่อเมื่อตัวเองและครอบครัวมีปัจจัยพื้นฐานได้รับการบำบัดอย่างเพียงพอแล้วเท่านั้น (ปิยนุช ,2549) ฉะนั้น เราสามารถนำมาเขียนความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภค และรายได้ในรูปของสมการการบริโภคระยะสั้น ได้ดังนี้

$$C = a + bY \; ; \; a>0 \; ; \; 0<b<1 \quad (1)$$

โดยที่ C คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค

a คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในขณะที่ยังไม่มีรายได้(autonomous consumption expenditure : แม้ว่าบุคคลจะยังไม่มีรายได้ (Y=0) แต่เพื่อความอยู่รอดก็ยังคงต้องกินต้องใช้อยู่)

b คือ ค่า coefficient ซึ่งแสดงถึงความลาด (slope) ของเส้นการบริโภค นั่นเอง

Y คือ ระดับรายได้ที่สามารถนำไปจับจ่ายใช้สอยได้จริง

สามารถนำสมการ (1) มาแสดงโดยรูปภาพได้ ดังนี้

Copyright by Mahidol University

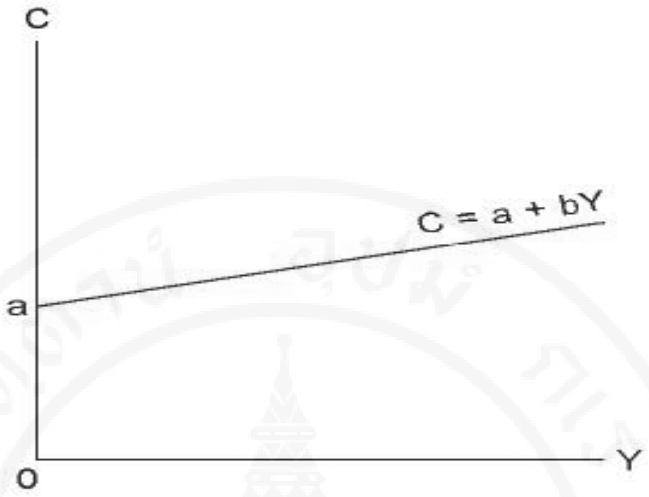

ภาพที่ 2.6 กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภค และรายได้

ต่อมานักเศรษฐศาสตร์กลุ่มเคนส์ได้นำมาวิเคราะห์ขยายความออกไปเพื่ออธิบายฟังก์ชันการบริโภคระยะสั้นและระยะยาว เช่น Arthur Smithies ได้อธิบายว่า ด้วยเหตุผลหลายประการ เหตุผลหนึ่งอาจเกิดจากการอพยพของประชาชนจากชนบทมาสู่เมืองโดยสภาพแวดล้อมของเมืองทำให้คนที่อยู่ในเมืองมีสัดส่วนการบริโภคเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้สูงกว่าคนที่อาศัยในชนบท ดังนั้นการอพยพของผู้บริโภคจากชนบทมาสู่ตัวเมืองจึงมีแนวโน้มในการเพิ่มปริมาณการบริโภคเป็นส่วนรวม ทั้งๆ ที่รายได้ของประชาชนไม่ได้เพิ่มขึ้นแม้แต่น้อย การโฆษณาคงเป็นอีกเหตุผลที่กระตุ้นให้มีการบริโภคมากขึ้น ทำให้ฟังก์ชันการบริโภคเลื่อนสูงขึ้น

James Tobin มีความเห็นว่า การที่เส้นฟังก์ชันการบริโภคในระยะสั้นเลื่อนสูงขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป ก็เพราะว่าประเทศชาติมีสินทรัพย์มากขึ้น ความหมายของคำว่า สินทรัพย์ (wealth) ของJamesTobin จำกัดเฉพาะสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูง (liquid asset) เช่น เงินสด เงินฝากธนาคาร และพันธบัตรเงินฝาก เป็นต้น ถ้าสินทรัพย์สภาพคล่องเหล่านี้มีมูลค่าสูงขึ้นย่อมทำให้ประชาชนบริโภคมากขึ้น แต่ทั้งนี้ปัจจัยอื่นๆ ต้องไม่เปลี่ยนแปลง ในเมื่อสินทรัพย์และรายได้ต่างสูงขึ้น ทำให้ฟังก์ชันการบริโภคเลื่อนสูงขึ้นและเป็นเหตุผลพอเพียงที่จะอธิบายว่าทำไม APC จึงมีค่าค่อนข้างคงที่เมื่อเวลาผ่านไปภายใต้สมมติฐานรายได้สัมบูรณ์นั้น การบริโภคถูกกำหนดโดยรายได้ที่ผู้บริโภคได้รับในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้นความสัมพันธ์พื้นฐานระหว่างการบริโภคและรายได้ตามทฤษฎีนี้จึงเป็น

Copyright by Mahidol University

ความสัมพันธ์ในระยะสั้น นัยหนึ่งข้อสรุปของสมมติฐานรายได้สัมบูรณ์ตรงกับคุณสมบัติของเส้นฟังก์ชันการบริโภคในระยะสั้น

2.7งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา

2.7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้สิน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้สิน ได้แก่ ***สุเทพ แสนมงคล (2553)*** ได้ศึกษาเรื่อง การก่อตัวของ “ความสัมพันธ์เชิงหนี้สิน” ในหมู่ชาวนาผู้ผลิตพืชพาณิชย์ เขตอำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ได้ประยุกต์กรอบแนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนาประเทศโลกที่สาม ตามแนวคิดวิถีแบบทุนนิยม เพื่อศึกษากระบวนการก่อตัวของปัญหาหนี้สิน ปัญหาความเลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรของสังคมชาวนา และใช้แนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิตแบบทุนนิยม เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการเงินกู้ของชาวนา ผลการศึกษาที่ได้ค้นพบจากประเด็นนี้คือ ผลจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตแบบยังชีพเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ภายใต้การขยายตัวของชุมชน รูปแบบหลักของความสัมพันธ์ทางสังคมการผลิต ที่มีอิทธิพลในยุคเริ่มต้น ***ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2553)*** ได้วิจัยเรื่อง รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย จากผลการวิจัยทำให้ทราบถึงสาเหตุของความยากจนและมีหนี้สินแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มปัจจัย คือ กลุ่มปัจจัยที่เกิดจากท่าทีต่อชีวิต ซึ่งขาดทัศนวิสัยในการมองโลก ทำให้ไม่มีการคาดการณ์อนาคตว่าจะเป็นอย่างไร จึงไม่คิดถึงแผนชีวิตและแผนของครอบครัว แผนของรายได้ แผนของรายจ่าย และแผนของการครองชีพ และท่าทีต่อชีวิตในด้านการมองตนที่ไม่วิเคราะห์ตนเอง ไม่พัฒนาตนเอง ขาดอัตวิสัยที่จะเอาชนะอุปสรรค ทำให้คนจนบางกลุ่มมีทัศนะเบี่ยงเบนไปในทางคลายกลุ้มด้วยเหล้า และเสี่ยงโชคด้วยการพนัน กลุ่มปัจจัยที่มาจากปัจจัยการผลิต เช่น การขาดปัจจัยการผลิต เข้าไม่เข้าถึงทรัพยากร (น้ำ ดิน ป่า) ถูกแย่งชิงทรัพยากร ถูกตัดขาดจากฐานทรัพยากร เช่น ถูกย้ายถิ่นฐาน ถูกขับไล่ออกจากที่ทำกินหรือที่พักพิง กลุ่มปัจจัยที่มาจากโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เช่น นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียม การไม่เท่าทันกลไกตลาด ขาดอำนาจต่อรอง ขาดสิทธิพื้นฐานทางสังคม ไม่ได้รับความยุติธรรมในสังคม ถูกกีดกัน ถูกรังเกียจเหยียดหยามจากสังคม ขาดการศึกษา ขาดความรู้ และกลุ่มปัจจัยที่มาจากระบบสวัสดิการ คือ ระบบสวัสดิการสังคมที่จะช่วยบรรเทาปัญหาความทุกข์ยากยังมีไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง เช่น เกษตรกรไม่มีหลักประกันของชีวิต คนแก่ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อนจรจัด

Copyright by Mahidol University

บนท้องถนนมีมากขึ้น คนไร้ที่อยู่อาศัย เร่ร่อนจรจัด มีมากขึ้น คนเป็นเอดส์ขั้นสุดท้ายมีมากขึ้น แต่ขาดคนและองค์กรที่จะดูแลเหล่านี้เป็นต้น ***วิชิต นันทสุวรรณ (2552)*** ได้รวบรวมการทำประชาพิจัยและพัฒนาของชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ไว้ในหนังสือ แผนแม่บทชุมชน: ประชาพิจัยและพัฒนา ในที่นี้จะยกตัวอย่างการทำประชาพิจัยและพัฒนาชุมชนเขาครามซึ่งเป็นการสำรวจข้อมูลของตนเองของชาวบ้านตำบลเขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ผลการทำประชาพิจัยพบว่า หมู่บ้านในตำบลเขาครามมีหนี้สินรวม 59,829,509 บาท จากจำนวนผู้ให้ข้อมูล 772 ครัวเรือน (จากจำนวนหนี้สินของตำบลเขาคราม 1,676 ครัวเรือนจำนวนประชากร 8,727 คน)ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาประจำ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สำรวจเมื่อเดือนมิถุนายน 2544 พบว่าหนี้จริง ๆ ทั้งหมด คือ 89,844,625 บาท และหลังจาก ธ.ก.ส. เร่งรัดการชำระหนี้ในแต่ละปี ชุมชนตำบลเขาครามจะมีหนี้สินซ้ำซ้อนเพิ่มขึ้นเป็นเงินร้อยกว่าล้านบาท เพราะต้องไปกู้นายทุนนอกระบบมาชำระหนี้ ธ.ก.ส. ซึ่งมีดอกเบี้ยสูงขึ้น มีหนี้สินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ชุมชน ตำบลเขาครามร่วมกับ ธ.ก.ส. ร่วมกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน โดยกระบวนการเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ชุมชนได้วิเคราะห์หนี้สิน สาเหตุแห่งการเป็นหนี้ และกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหากันเอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ต้องจัดตั้งธนาคารตำบล โดยมีเป้าหมายชุมชนพึ่งพาตนเอง
2. ชุมชนต้องสร้างรายได้เพิ่ม
3. ชุมชนต้องลดรายจ่ายของชุมชน โดยการผลิต และใช้จ่ายภายในตำบล
4. ชุมชนต้องสร้างคุณภาพทางการค้าให้กับทางชุมชนเอง
5. ชุมชนรวมทุนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในระดับชุมชน
6. ชุมชนจะต้องจัดตั้งศูนย์การศึกษา และพัฒนาแผนแม่บทชุมชน
7. ลดสินค้าฟุ่มเฟือย

ไททัศน์ ภัยลี้ (2547) วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้การแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคเกษตรกร โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร ในการวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในระดับครอบครัวและระดับชุมชน ด้วยการผสมผสานทุนทางสังคมและทุนจากภายนอก ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสารรายงานทางการวิจัย การจัดประชุมเวทีย่อย การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกร 40 ครัวเรือน โดยแบ่งกลุ่มเกษตรกรเป็น 2 กลุ่มคือเกษตรกรกลุ่มก้าวหน้า ที่มีกิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่หลากหลาย และกลุ่มที่มีกิจกรรมการแก้ไขปัญหาหนี้สินไม่หลากหลาย ของหมู่บ้าน ป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลการศึกษาพบว่า ปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัวและชุมชน มีแนวโน้มของความรุนแรงขึ้นตามลำดับ แต่เนื่องจากเงื่อนไขที่เป็นศักยภาพของชุมชนใน

Copyright by Mahidol University

ด้านต่างๆ คือ ปัจจัยการผลิต ทรัพยากร กลุ่มองค์กร และกลุ่มอาชีพ ศักยภาพของแกนนำชุมชน และการหนุนเสริมจากภายนอก จึงทำให้ระบบเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนยังคงดำรงอยู่ได้ภายใต้ภาวะหนี้สินที่เพิ่มขึ้น กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร 2 กลุ่ม ในการวิเคราะห์ปัญหาหรือสาเหตุ ผลกระทบและแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน มีลักษณะการวิเคราะห์แบบเชื่อมโยง แบบองค์รวมที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัวชุมชน และระดับโครงสร้าง ซึ่งก่อให้เกิดองค์ความรู้เฉพาะพื้นที่ ทั้งที่เป็นแบบองค์รวมความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ที่ชาวนารวยเป็นผู้อุปถัมภ์ และได้ใช้แรงงานของชาวนายากจนเป็นเครื่องแลกเปลี่ยน ต่อมาได้เพิ่มรูปแบบความสัมพันธ์เชิงค่าเช่า โดยชาวนาฐานะร่ำรวย เก็บมูลค่าส่วนเกินในรูปค่าเช่าที่ดินจากครัวเรือนชาวนาฐานะปานกลางและยากจนผ่านผลผลิต

ภาวะหนี้สินนอกระบบจึงก่อตัวขึ้นระหว่างชาวนาฐานะยากจนในฐานะลูกหนี้กับชาวนารวยในฐานะเจ้าหนี้ หลังจากชาวนากลุ่มต่างๆ ได้เข้าสู่วงจรหนี้สินต่างๆก็ถูกระบบความสัมพันธ์เชิงหนี้สินกำหนดการจัดการเงินกู้ของชาวนากลุ่มต่างๆ ปรากฏว่ารูปแบบของความสัมพันธ์เชิงหนี้สิน มีลักษณะ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ความสัมพันธ์เชิงหนี้สินแบบพึ่งพาอาศัย รูปแบบที่ 2 ความสัมพันธ์เชิงหนี้สิน กึ่งพึ่งพากึ่งจำนน และความสัมพันธ์เชิงหนี้สินแบบจำนนบีบรัดตนเอง และพบว่ามีความสอดคล้องกับงานของ ***เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพาณิช(2547)*** ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาทางเศรษฐกิจและสังคม และพฤติกรรมการก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือ รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือ เป็นการศึกษาข้อมูลภาคตัดขวาง ซึ่งได้จากการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผลการศึกษาที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือ ได้แก่ ชั้นทางเศรษฐกิจ สถานภาพสมรส การศึกษา จำนวนสมาชิกผู้พึ่งพิง และอายุของหัวหน้าครัวเรือน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อมูลค่าหนี้สินในภาคเหนือ พบว่า อายุ เพศ การศึกษา เขตที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา ชั้นทางเศรษฐกิจ จำนวนสมาชิกผู้พึ่งพิง รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อเดือน และอายุของหัวหน้าครัวเรือน ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกผู้พึ่งพิงและการถือครองทำการเกษตรที่เช่าที่ดินทำให้โอกาสในการก่อหนี้สูง และมีแนวโน้มที่จะมีมูลค่าหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือ รัฐบาลควรส่งเสริมนโยบายที่จะแบ่งภาระของหัวหน้าครัวเรือนโดยจัดหาสวัสดิการให้เด็กและคนชรา นอกจากนี้ รัฐควรมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการผลิตเกษตรให้กับหัวหน้าครัวเรือนที่ถือครองการทำเกษตรที่เช่าที่ดินให้มากขึ้น

Copyright by Mahidol University

2.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมการบริโภคและอุปโภค

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคที่ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ***พอพันธ์ อุยยานนท์ (2546)*** ได้ทำการศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคกลาง การวิจัย ชุดนี้ได้ข้อค้นพบ สำคัญ 3 ข้อ คือ ประการแรก เศรษฐกิจไทยประกอบไปด้วยเศรษฐกิจสองระบบ คือ ระบบเศรษฐกิจทุน การดำรงอยู่ของระบบเศรษฐกิจทุนเราทราบอยู่แล้ว งานวิจัยชุดนี้ให้ความรู้เพิ่มว่า ระบบเศรษฐกิจชุมชนดำรงอยู่ เป็นชีวิตการทำมาหากินของชาวไทยจำนวนมากที่สุด คิดในแง่ของ จำนวนชีวิตผู้คนชาวไทย ใหญ่กว่าระบบทุน ดำรงอยู่ในทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะในชนบท ลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจชุมชนคือครอบครัว และชุมชนเป็นหน่วยการผลิต เป้าหมายของ การผลิตคือการดำรงอยู่รักษาตัวให้รอดอยู่ของครอบครัวและชุมชน ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้และ ผลิตซ้ำครอบครัวและชุมชนได้ การผลิตจึงมีลักษณะเพื่อการบริโภคในครัวเรือนผลิตเพื่อขายก็ได้ แต่ก็เพื่อให้ได้เงินมาซื้อสินค้าให้ครอบครัวดำรงชีวิตอยู่ได้และเลี้ยงบุตรได้ มากกว่าที่จะ ขยายการผลิตให้ใหญ่โต ให้มีกำไรสูงสุด ครัวเรือนมีลักษณะเป็นผู้ผลิตอิสระ ขายสินค้าไม่ใช่ขายแรงงานวิธีการผลิตหลักคือผู้ผลิตเล็กอิสระใช้แรงงานของสมาชิกครัวเรือน เพราะเป็นสิ่งที่ ครอบครัว มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ เฉพาะใช้แรงงานครอบครัวนี้บนที่ดินเพื่อให้เกิดเป็นผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเลี้ยงครอบครัวให้รอด ระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนเป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่ สายญาติมิตร สังคมวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทร ต่อกัน แลกเปลี่ยนเพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้น ไม่ใช่การแข่งขันและเอารัดเอาเปรียบ ประการที่สอง การแปรรูป (transformation) ของเศรษฐกิจไทย จากระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจทุน เป็นกระบวนการที่มีความหนืดสูงมาก คือเป็นไปทีละเล็กน้อย ใช้เวลานานมาก และเกิดขึ้นอย่างจำกัด การรักษาตัวดำรงอยู่ได้ของเศรษฐกิจครอบครัวและหมู่บ้านในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา เป็นเพราะการปรับตัวและการต่อสู้ของครอบครัวและชุมชนของชาวบ้านเอง ชาวบ้านปรับตัวโดยการผันการใช้แรงงานครอบครัวจากข้าวไปสู่พืชหลายชนิด ไปสู่งานบริการและการค้า โรงงานขนาดเล็กในชนบท ใช้แรงงานเข้มข้นคือ ทำงานหนักขึ้นและแม้จะต้องส่งแรงงานส่วนหนึ่งไปขายในเมืองไกลก็ยอม กระบวนการพยายามรักษาตัวเองของครอบครัวและชุมชนนี้มีทั้งต่างทำกัน และทั้งทำกันเป็นเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สายญาติมิตร ระหว่างหมู่บ้านและอาจกว้างขวางถึงภายในเขตชนชาติและเขตวัฒนธรรม แสดงถึงความสัมพันธ์และพลังผูกพันในครอบครัว *ประการที่สาม* เส้นทางของชาติที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและความมุ่งหวังของชาวไทย ควรเป็นเส้นทางที่ชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทนำ เพราะชุมชนเป็นแกนของสังคมและวัฒนธรรมไทยเป็นสถาบันหรือระบบชีวิตของผู้คนชาวไทยจำนวนมากที่สุด การพัฒนาประเทศชาติที่แท้จริงจะต้องเป็นการพัฒนาระบบชุดใหญ่ที่สุดในแง่ผู้คน

Copyright by Mahidol University

นี้คือ ระบบชุมชนที่ผ่านมาระบบชุมชนถูกเอารัดเอาเปรียบ มีโอกาสน้อย ที่จะได้พัฒนาเต็มศักยภาพ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนให้เข้มแข็ง ทั้ง ณ ระดับท้องถิ่นและขยายขอบเขตเป็น ณ ระดับชาตินี้ต้องเป็นการทำของชาวบ้านร่วมกันเอง เกิดจากการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ที่จะรวมตัวพัฒนาอย่างอิสระตามภาวะที่สอดคล้องกับท้องถิ่น มากกว่าที่ผู้หนึ่งผู้ใดกำหนด คือ ปัญญาชนของชาวบ้าน (organic intellectual) ***วิเชียร ปิงชัย (2545)*** ได้ศึกษา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่มีผลต่อการใช้ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชนบทภาคเหนือ พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคอาหารของชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงเท่านั้น เพราะมีหลายปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้พฤติกรรมการบริโภคอาหารของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป มีลักษณะถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมสังคมเมือง เกิดการลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมของการบริโภคอาหาร และรูปแบบการแสวงหาอาหารมาบริโภคซึ่งถูกครอบงำโดยสื่อต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารที่แสดงออก อย่างเป็นรูปธรรมทางพฤติกรรมการบริโภคอาหารของชุมชน และมีความสอดคล้องกับงานของ ***วัฒนา สุกัณศีล (2544)*** ได้ศึกษา เรื่อง วัฒนธรรมการบริโภคของแรงงานรับจ้างในชุมชนบท พบว่า การครอบครองข้างของเครื่องใช้ต่างๆ และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเกี่ยวพันกับระบบเศรษฐกิจตลาด และการบริโภคสิ่งของที่ทันสมัยอย่างแนบแน่น ตลอดจนโอกาส และรายได้ที่เพิ่มมาจากการขยายตัวของตลาดนอกภาคเกษตรกร และงานรับจ้างภาครัฐและภาคเอกชน มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านมีกำลังจับจ่ายซื้อของมากขึ้น อีกทั้งการกระจายตัวของสื่อรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะโทรทัศน์ที่แพร่กระจายข่าวสารไปในพื้นที่ชนบทแทบทุกแห่งหน การปรับปรุง และการขยายโครงสร้างพื้นฐานลงไปสู่ชนบท ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้สามารถเข้าถึง ครอบครองและบริโภคสิ่งต่างๆ ที่ทันสมัยและหาซื้อจากตลาดและร้านค้าทั่วไปมากขึ้นอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจและสังคมภายนอก และการขยายตัวของสินค้าจากตลาดโลกที่แทรกซึม และกระจายลงไปถึงในหมู่บ้านรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินชีวิต และการบริโภคชาวบ้าน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ปัจจัยทางด้านบุคคล เช่น อายุ สถานภาพสมรส ปัจจัยทางด้านครอบครัว เช่น รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภค การบริโภคในการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ ของชาวนา มีผลต่อหนี้สินที่เกิดขึ้นภายในครัวเรือนทั้งสิ้น การบริโภคและอุปโภคของชาวนาเป็นพฤติกรรมที่มีกระบวนการอย่างเป็นขั้นตอนก่อนจะนำไปสู่การตัดสินใจในการบริโภคและอุปโภค

Copyright by Mahidol University

ซึ่งมีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีอิทธิพล และเป็นสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนา เช่น ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล หรือปัจจัยทางด้านครอบครัว เมื่อชาวนามีการบริโภค และอุปโภคอย่างขาดความระมัดระวังโดยการบริโภคตามกระแสนิยม เน้นการบริโภคที่ให้ความสำคัญกับวัตถุเป็นหลักทำให้เกิดหนี้สินที่ตามมา ประกอบกับการประกอบอาชีพทำนามีผลกระทบจากภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง เป็นต้น ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย เกิดการเป็นหนี้สินในครัวเรือน จากผลสรุปที่กล่าวมาข้างต้นจึงนำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงปริมาณ และกรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพดังหัวข้อ 2.4 และ 2.5 ในหน้า 49 และ 50 ตามลำดับ

Copyright by Mahidol University

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.8.1 กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงปริมาณ เรื่อง กระบวนการทางพฤติกรรมในการอุปโภคและบริโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา

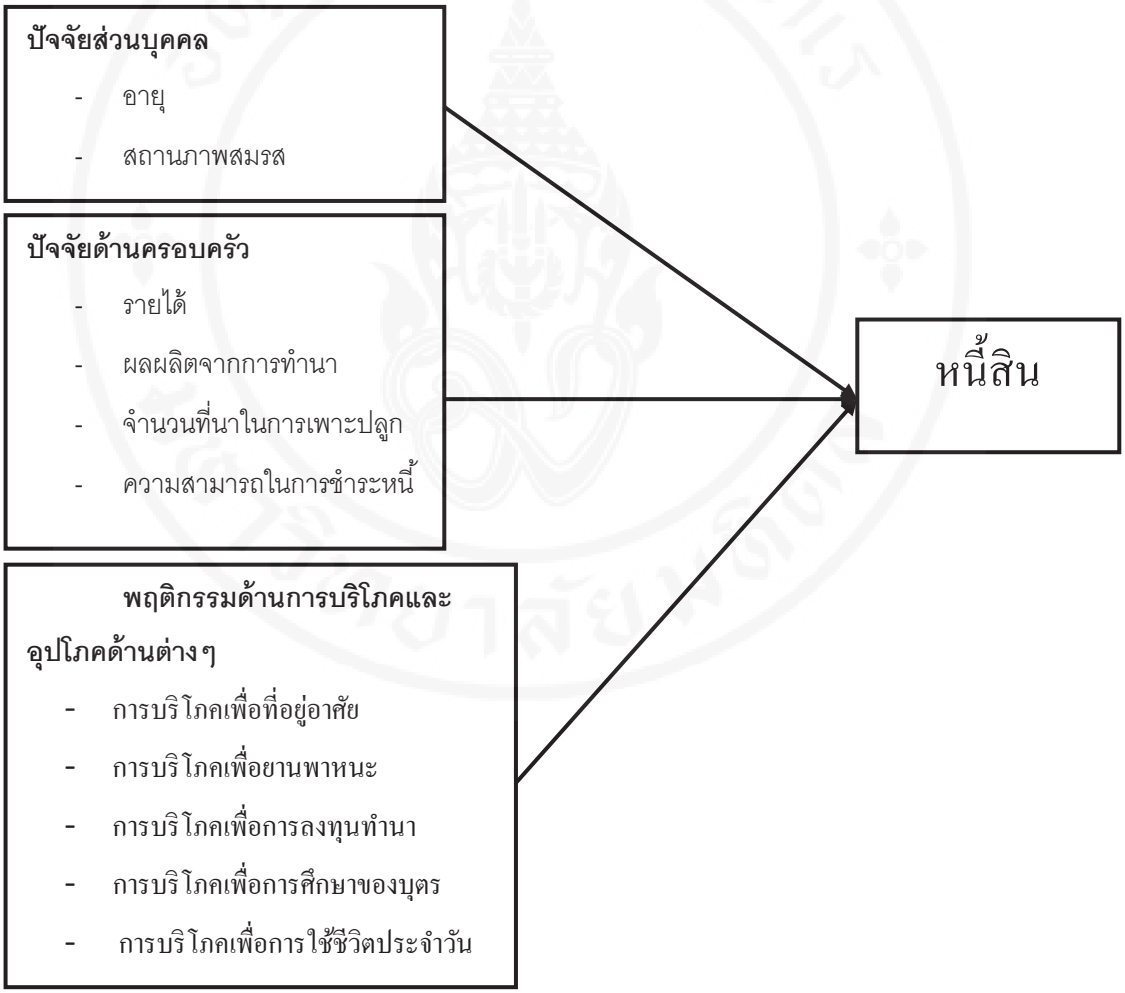

Copyright by Mahidol University

2.8.2 กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา

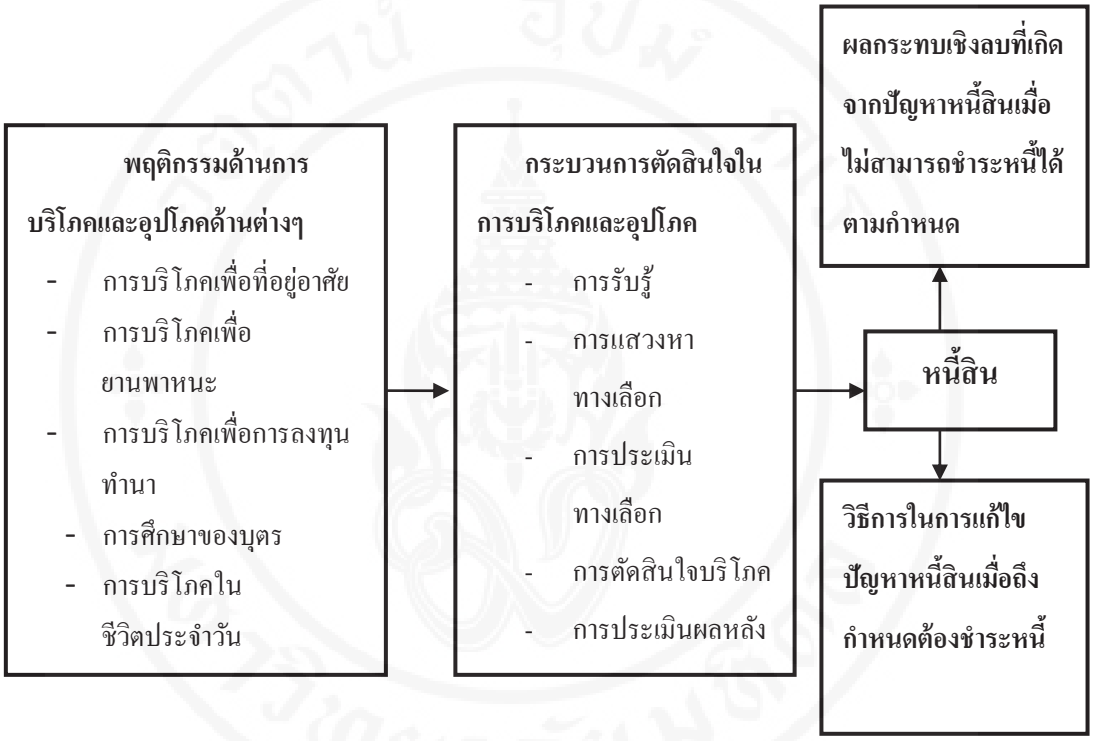

Copyright by Mahidol University

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการทางพฤติกรรมด้านการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของเกษตรกร มีคำถามในการวิจัยคือ เกษตรกรมีกระบวนการทางพฤติกรรมอย่างไรบ้างที่ส่งผลให้เกิดหนี้สิน ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินมีอะไรบ้าง และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นอย่างไร โดยวิธีการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปตามกระบวนการและขั้นตอนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากที่สุด สามารถตอบโจทย์ในการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ การศึกษาเชิงปริมาณสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปอ้างอิงกับกลุ่มประชากรอื่นๆที่มีบริบทใกล้เคียงกัน การศึกษาในเชิงคุณภาพสามารถทำให้เข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมาย มุมมองของครัวเรือนตัวอย่างต่อปัญหาหนี้สินครัวเรือน ผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้นจากปัญหาหนี้สิน และแนวทางในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากลักษณะของปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นของแต่ละครัวเรือนมีความแตกต่างกันออกไป

3.1 วิธีการศึกษาข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการทางพฤติกรรมด้านการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของเกษตรกร เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดลองเก็บข้อมูลเอง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สูงอายุในชุมชน และผู้นำชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงสภาพการณ์เป็นหนี้ของคนในชุมชน เบื้องต้นเพื่อมาทำการวิเคราะห์ในส่วนของข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาและนำมาประกอบใช้ในการตั้งโจทย์คำถามในการวิจัย เพื่อให้ครอบคลุมถึงสภาพการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำผลการสรุปจากการสนทนากลุ่มมาใช้ในการตั้งคำถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

Copyright by Mahidol University

3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับชาวนาที่กำลังประสบภาวะหนี้สิน เนื่องจากเป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณ(Quantitative research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative research) การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลจากตัวแทนของชาวนาแต่ละครัวเรือนที่กำลังประสบกับปัญหาหนี้สินในวันที่ทำการเก็บข้อมูล โดยได้ทำการศึกษาจำนวนประชากรจากฐานข้อมูลของพัฒนากรชุมชน ซึ่งพบว่ามีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,365 ครัวเรือน โดยทำการคัดแยกครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และเป็นครัวเรือนที่มีอยู่จริง ในครัวเรือนประกอบไปด้วยสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จากการคัดเลือกตามขั้นตอนดังกล่าวพบว่ามีจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทำนาทั้งสิ้น 1,065 ครัวเรือน ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ถูกกล่าวถึงโดย ธีรวุฒิ เอกะกุล, (2543 : 74) ในการศึกษาครั้งนี้ ทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 300 หลังคาเรือน โดยจะสัมภาษณ์กับตัวแทนครัวเรือนเพียงครัวเรือนละ 1 คนเท่านั้นโดยจะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการให้ข้อมูล และควบคุมดูแลค่าใช้จ่ายของคนในครัวเรือน ซึ่งเป็นตัวแทนของครัวเรือนที่สามารถให้คำตอบได้อย่างสมบูรณ์

การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง
จึงนำมาคำนวณตามสูตรได้ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2} = \frac{1,065}{1+(1,065)(0.05)^2}$$

$$= 290$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

N = ขนาดของประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ในที่นี้คือร้อยละ 95

3.2.2 ประชากรที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการเก็บข้อมูล โดยการซุ่มแบบเจาะจง โดยผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกกลุ่มประชากรที่ศึกษาเชิงคุณภาพจากครัวเรือนตัวอย่างเบื้องต้นที่เก็บจากเชิงปริมาณ แล้วนำมาตรวจสอบหาค่าเฉลี่ยของหนี้สินครัวเรือนทั้งหมด ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่พบปัญหาหนี้สินมากที่สุดในอันดับต้นๆ เพื่อทำสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาหนี้สินที่พบว่า เกิดจากกระบวนการทางพฤติกรรมของการบริโภคของคนในครัวเรือน

Copyright by Mahidol University

หรือไม่อย่างไร มีวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้อย่างไรบ้างและผลกระทบเชิงลบเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด โดยจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิน 10 ราย

3.2.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำสนทนากลุ่ม ทำการคัดเลือกจากจากครัวเรือนตัวอย่างที่มีหนี้สินอยู่ในระดับต้นๆ จำนวน 5 คนตามข้อมูลของพัฒนาชุมชนตำบล และผู้นำชุมชนในที่นี้ มีจำนวน2 คน คือผู้ใหญ่บ้าน และอ.บ.ต โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสนทนากลุ่มจะไม่นำไปรวมกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.3 วิธีการเก็บข้อมูล

การศึกษาเรื่องกระบวนการทางพฤติกรรมด้านการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของเกษตรกร ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือ จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทฤษฎีที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้แบ่งออกเป็นสองลักษณะตามระเบียบวิธีวิจัย โดยมีลักษณะของการเก็บข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้มีดังนี้

3.3.1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ครัวเรือนตัวอย่าง จำนวน 1 ชุด เป็นแบบสอบถามเชิงโครงสร้าง มีการกำหนดข้อคำถามไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้ตอบตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ให้ เพื่อใช้สัมภาษณ์ครัวเรือนตัวอย่าง แบ่งออกเป็น สามส่วนด้วยกัน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะข้อมูลส่วนบุคคล เช่น อายุ สถานภาพสมรส และลักษณะข้อมูลของครัวเรือน เช่น จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนผลผลิตที่ได้ต่อไร่ รายได้ และความสามารถในการชำระหนี้ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคของชาวนา ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ การบริโภคและอุปโภคของชาวนา ตารางแสดงทรัพย์สินในครัวเรือน ตารางแสดงการบริโภคและอุปโภคของครัวเรือน และขั้นตอนของการรับรู้และการแสดงออกทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภค

ส่วนที่ 3 ผลกระทบที่เกิดจากหนี้สิน และวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเก็บข้อมูลได้ตรงตามกลุ่มตัวอย่างและใช้ระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ จึงได้กำหนดขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ ดังนี้คือ

Copyright by Mahidol University

1. ติดต่อไปยังชุมชนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อชี้แจงรายละเอียดของวัตถุประสงค์ในการศึกษา รวมถึงประโยชน์จากการวิจัยจะได้รับ เพื่อขอความยินยอมในการให้ข้อมูล

2. เมื่อติดต่อชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยได้มอบหมายให้พนักงานสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน ที่ผ่านการอบรมทางด้านวิธีการเก็บข้อมูล รวมไปถึงจริยธรรมในการเก็บข้อมูลทำการลงพื้นจริง เพื่อเก็บข้อมูลในระหว่างช่วงระยะเวลาที่พนักงานเก็บข้อมูล ผู้วิจัยมีการติดต่อเพื่อสอบถามถึงปัญหาของการลงพื้นที่ตลอดเวลา พร้อมทั้งจัดเตรียมของที่ระลึกให้กับผู้ให้ข้อมูล เพื่อเป็นการขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

3. นำแบบสอบถามที่ได้จากการเก็บรวมรวมทั้งหมดทำการลงรหัส ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้ และจัดเตรียมข้อมูลเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.3.2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้แนวคำถามที่ผู้วิจัยได้วางโครงร่างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ แนวคำถามที่ใช้ประกอบไปด้วย พฤติกรรมการบริโภคและอุปโภค ปัญหาหนี้สิน ผลกระทบที่เกิดจากหนี้สิน และวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ของแต่ละครัวเรือน อาจมีการเปลี่ยนแปลงและสอดแทรกได้ตามสภาพการณ์ในระหว่างของการสัมภาษณ์ ซึ่งจะเป็นการเปิดให้ผู้ให้ข้อมูลได้มีการตอบคำถามอย่างอิสระ แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย การสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ตัวต่อตัว (Face to Face) กับผู้ให้ข้อมูล ประกอบกับการสังเกตการณ์ลักษณะสีหน้าและท่าทางในการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลประกอบร่วมกับการสัมภาษณ์ ใช้เครื่องบันทึกสนทนาโดยจะทำการขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อน เพื่อทำการเก็บบันทึกข้อมูล เพื่อที่จะเข้าถึงข้อมูลได้อย่างลึกและถูกต้องมากที่สุด โดยจะไม่มีการนำข้อมูลที่ได้ไปเปิดเผยต่อบุคคลอื่นเด็ดขาด

3.4 การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เลือกใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ชาวนา จำนวน 1 ฉบับ ดังนั้นการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร บทความเชิงวิชาการ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนา กระบวนการตัดสินใจในการบริโภคและอุปโภค และปัญหาหนี้สิน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้าง แก้ไข หรือปรับปรุงเนื้อหาของเครื่องมือให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างมากยิ่งขึ้นและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างแบบสอบถาม

Copyright by Mahidol University

ขั้นที่ 2 ขั้นตอนการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและปรับปรุงเรียบร้อยแล้วทั้ง4 ส่วน เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรงเกี่ยวกับเนื้อหา จำนวน 3 ท่าน เพื่อทำการตรวจสอบเนื้อหาและสำนวนการใช้ภาษาตลอดจนความถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นสามารถวัดได้ตรงตามความต้องการ คือ ให้มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบที่มีความสมบูรณ์มากที่สุดแล้วนำไปทดสอบกับประชากรที่มีลักษณะและบริบทใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรจริงที่ใช้ในการศึกษา โดยจะทำการทดสอบเก็บข้อมูลเบื้องต้นก่อนการเก็บข้อมูลจริง (Pre-Test) เพื่อนำผลการเก็บข้อมูลที่ได้ไปทดสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อยืนยันความสมบูรณ์ของแบบสอบถามอีกครั้ง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในชุมชนเดียวกับพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา แต่จะไม่นำกลุ่มตัวอย่างที่ทำการทดสอบเบื้องต้นไปรวมกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เก็บข้อมูลในวันที่ทำการเก็บข้อมูลจริง

ขั้นที่ 4 การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำผลจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น (Try-Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของครัวเรือนชาวนา จำนวน 30 ราย มาทำการวิเคราะห์หาค่าความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) ของข้อคำถาม จากสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation Coefficient) และหาค่าความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า ของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) โดยค่าสัมประสิทธิ์ของแบบสอบถามทั้งฉบับ มีค่า .769

ขั้นที่ 5 จัดพิมพ์แบบสอบถามที่จะใช้เก็บข้อมูลในการวิจัยเป็นฉบับจริง พร้อมทั้งแนบจดหมายขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล เพื่อนำไปเก็บข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้

3.5 การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมทางสถิติ คือ SPSS และ STATA ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

Copyright by Mahidol University

แบบสอบถามในส่วนที่เป็นข้อมูล ส่วนบุคคล หรือ ข้อมูลทั่วไป จะใช้การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา การแจงแจงความถี่ ร้อยละ และการอธิบายเชิงพรรณนา

แบบสอบถามในส่วนของ ความคิดเห็นต่างๆเกี่ยวกับสภาพการณ์เป็นหนี้ ของชาวนา กระบวนการรับรู้และการแสดงออกทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภค ผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้น รวมไปถึงวิธีการในการแก้ไขปัญหาที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินค่าของแต่ละข้อเป็นความคิดเห็น 5 ระดับและกำหนดคะแนนตามความคิดเห็นดังนี้

เห็นด้วยมากที่สุด	เท่ากับ	5
เห็นด้วยมาก	เท่ากับ	4
เห็นด้วยปานกลาง	เท่ากับ	3
เห็นด้วยน้อย	เท่ากับ	2
เห็นด้วยน้อยที่สุด	เท่ากับ	1

เมื่อให้คะแนนตามการประเมินค่าของแต่ละข้อความแล้ว จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ของแต่ละระดับความคิดเห็น สถิติค่าเฉลี่ย และสถิติค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดกลุ่มของระดับความคิดเห็น โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยน้อยที่สุด เห็นด้วยน้อย เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยมาก เห็นด้วยมากที่สุด

$$\frac{(\text{คะแนนสูงสุด-คะแนนต่ำสุด})}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{5} = \frac{4}{5} = 0.8$$

จากความกว้างของอันตรภาคชั้น เท่ากับ 0.80 ดังนั้นช่วงอันตรภาคชั้นจะมีคะแนนเฉลี่ยและความหมายดังนี้

ช่วงคะแนนค่าเฉลี่ย	หมายถึง
1.00 -1.80	เห็นด้วยน้อยที่สุด
1.81-2.60	เห็นด้วยน้อย
2.61-3.40	เห็นด้วยปานกลาง
3.41-4.20	เห็นด้วยมาก
4.20-5.00	เห็นด้วยมากที่สุด

Copyright by Mahidol University

จากผลการวิเคราะห์ประมวลผลโดยจัดกลุ่มคะแนนที่ตอบ จะแสดงผลการแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของแต่ละข้อความ ในรูปแบบตารางและใช้การอธิบายประกอบสถิติที่ใช้ในวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่การวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมประมวลผลสำเร็จรูปทางสถิติ และจัดทำตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่ออภิปรายและสรุปผลการวิจัย สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการใช้สถิติในการวิเคราะห์ ดังนี้

1.1 ใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการพรรณนาถึงลักษณะข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านครอบครัว กระบวนการรับรู้ปละการแสดงออกทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภค ผลกระทบและวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน

1.2 วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อสร้างสมการในการพยากรณ์ พฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคทั้ง 5 ด้านกับปัญหาหนี้สินของชาวนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในขั้นของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวแทนครัวเรือนชาวนาที่ประสบปัญหาหนี้สินสูงที่สุด จำนวน 10 ราย นำมาวิเคราะห์แยกตามองค์ประกอบของกรอบแนวคิดในเชิงคุณภาพ เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ที่ได้เป็นไปตามกระบวนการของการศึกษา มีการจัดทำข้อมูล ถอดข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ แยกแยะตามประเด็นเนื้อหา ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้ ในระหว่างมีการสัมภาษณ์จะทำการสัมภาษณ์ไป และวิเคราะห์ไปเพื่อหาจุดบกพร่องของคำถาม คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ และเพื่อดูว่าข้อมูลที่ได้สามารถที่จะตอบคำถามในการวิจัยครั้งนี้ได้หรือไม่ โดยผลการวิเคราะห์จะอยู่ในส่วนที่ 2 แบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา
2. กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา
3. วิธีการในการแก้ไขปัญหาเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้สินของชาวนา
4. ผลกระทบเชิงลบเมื่อไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตามกำหนดของชาวนา

Copyright© by Maniddol University

3.6 จริยธรรมในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ผ่านกระบวนการยื่นพิจารณาโครงการวิจัย ผ่านคณะกรรมการการวิจัยในมนุษย์ สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งได้ผ่านการอนุมัติให้ทำการเก็บข้อมูลได้เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2555 และได้มีการออกหนังสือรับรอง

Copyright by Mahidol University

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้คือ 1. เพื่อศึกษากระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ก่อให้เกิดหนี้สินของชาวนา 2.ศึกษาวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้ของชาวนา และ 3. ศึกษาผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดของชาวนา

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบอาชีพชาวนาอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดนครสวรรค์ และมีหนี้สินในครัวเรือน ซึ่งในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 300 ครัวเรือน และในการเก็บเชิงคุณภาพใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 10 ครัวเรือน โดยแบ่งผลการศึกษาออกเป็น สองส่วนด้วยกัน คือ

ส่วนที่หนึ่ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ของข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาหนี้สิน และวิธีการในการแก้ไขปัญหา

1.2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยของตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ปัจจัยด้านครอบครัว รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สินของชาวนา

ส่วนที่สอง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

Copyright© by Mahidol University

2.1 กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภค

2.2 วิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้ของชาวนา

2.3 ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดของชาวนา

ส่วนที่หนึ่ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ผลการวิเคราะห์จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตารางที่ 4.1 จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n=300)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1-3	90	41.0
4-6	208	48.3
6 คนขึ้นไป	2	10.7
เพศ		
ชาย	42	14.0
หญิง	258	86.0
อายุ		
ต่ำกว่า 35 ปี	28	20.3
35-44 ปี	85	42.0
45-54 ปี	126	28.3
55 ปีขึ้นไป	61	9.3
ค่าเฉลี่ยอายุ	**46.03 ปี**	
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	152	50.1
มัธยมศึกษา	102	34.6
ปวส./อนุปริญญา	46	15.3

Copyright by Mahidol University

จากตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ผู้ที่มีหน้าที่ในการดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเป็นเพศหญิง โดยคิดเป็นร้อยละ 86 มีจำนวนทั้งสิ้น 258 คน มีจำนวนสมาชิกอยู่ที่ระหว่าง 4-6 คน รองลงมาคือ 1-3 คน โดยคิดเป็นร้อยละ 48.3 และ 41 ช่วงอายุจะอยู่ที่ 35-445 ปี คิดเป็นร้อยละ 42 มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 41.03 ปี รองลงมาคือช่วงอายุ 45-54 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.3ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาคือ มัธยมศึกษา โดยคิดเป็นร้อยละ 50.1และ 34.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ของตัวแทนครัวเรือนชาวนา

ข้อมูลทั่วไป	**จำนวน (n=300)**	**ร้อยละ**
ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน		
หัวหน้าครัวเรือน	99	33.0
คู่สมรส (ภรรยา)	180	60.0
บุตร	21	7.0
สถานภาพสมรส		
มีคู่และอาศัยอยู่กับคู่ครอง	247	82.3
ไม่มีคู่ครอง (โสด,หม้าย,หย่า,แยก)	53	17.7
รายได้(ต่อปี)		
ต่ำกว่า 100000 บาท	53	17.7
100000 – 200000 บาท	175	58.3
200000 บาทขึ้นไป	72	24.0
ค่าเฉลี่ยรายได้ต่อปี	220000	
ค่าใช้จ่าย (ต่อเดือน) ไม่รวมต้นทุนในการทำนา		
ต่ำกว่า 5000 บาท	147	49.0
5000 - 10000	125	41.7
สูงกว่า 10000	28	9.3

Copyright by Mahidol University

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน คือเป็น คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน(ภรรยา) โดยคิดเป็นร้อยละ 60 ซึ่งมีมากกว่าหัวหน้าครัวเรือน เกือบ 2 เท่า โดยหัวหน้าครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 33 รายได้เฉลี่ยต่อปี อยู่ที่ 100000 -200000 บาท รองลงมาคือ 200000 บาทขึ้นไป และ ต่ำกว่า 50000 บาท โดยคิดเป็นร้อยละ 58.3 , 24 และ 17.7 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 จำนวน และร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับการทำนาในแต่ละรอบ

ข้อมูลทั่วไป	**จำนวน (n=300)**	**ร้อยละ**
จำนวนรอบในการทำนาต่อปี		
1 รอบ (มีนาคม-มิถุนายน)	53	17.7
2 รอบ(กรกฎาคม-ตุลาคม)	168	56.0
3 รอบ(พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์)	79	26.3
จำนวนไร่		
ต่ำกว่า 50	43	14.3
50 ไร่ - 100 ไร่	175	58.3
100 ไร่ ขึ้นไป	82	27.3
ค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำนาทั้งหมด/รอบ/ไร่		
ต่ำกว่า 3000	40	13.3
3000 – 5000	198	66.0
5000 บาทขึ้นไป	62	20.7
ผลผลิตที่ได้ต่อรอบ/ไร่		
ต่ำกว่า 50 ถัง	22	7.3
50-70 ถัง	58	19.3
มากกว่า 70 ถังขึ้นไป	120	40.0
จำนวนหนี้สินทั้งหมด		
ต่ำกว่า 100,000	28	9.3
100000-500000	224	74.7
มากกว่า 500000	48	16.0

Copyright by Mahidol University

จากตารางที่ 4.3 พบว่า จำนวนรอบในการทำนาส่วนใหญ่จะทำ 2 รอบ มีจำนวนทั้งสิ้น 168 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 56 รองลงมาคือ 3 รอบและ 1 รอบ มีจำนวน 79 และ 53 ครัวเรือน โดยคิดเป็นร้อยละ 26.3 และ 17.7 ค่าใช้จ่ายในการลงทุนในแต่ละรอบ อยู่ที่ประมาณ 3000-5000 บาทต่อไร่ใน 1 รอบ คิดเป็นร้อยละ 66 มีจำนวนทั้งสิ้น 168 ครัวเรือน

ตารางที่ 4.4 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับครัวเรือน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n=300)	ร้อยละ
ลักษณะที่อยู่อาศัย		
บ้านตนเอง	296	98.6
บ้านญาติ	4	1.4
รูปแบบที่อยู่อาศัย		
บ้านไม้ชั้นเดียวยกสูงมีใต้ถุน	45	15
บ้านไม้สองชั้น	10	3.3
บ้านปูนชั้นเดียว	23	7.7
บ้านปูนสองชั้น	2	0.7
บ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน	225	75
การถือครองที่ดินของคนในครัวเรือนตามโฉนด		
มีที่ดิน	252	
ไม่มีที่ดิน	48	
การถือครองที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย	248	82.7
การถือครองที่ดินประเภทที่ดินประกอบอาชีพ	123	41
การทำบัญชีครัวเรือน	23	7.7
ในขณะที่มีหนี้สิน มีเงินออมด้วย	43	14.3

Copyright by Mahidol University

จากตารางที่ 4.4 พบว่าลักษณะที่อยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่างเป็นบ้านปูนสองชั้นครึ่งบนเป็นไม้ครึ่งล่างเป็นปูน ซึ่งมีจำนวน 225 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 75 รองลงมาคือบ้านไมชั้นเดียวยกพื้นสูงคิดเป็นร้อยละ 15 มีจำนวนทั้งสิ้น 45 ครัวเรือน การถือครองที่ดินตามโฉนด พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีที่ดินทั้งหมด 252 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 86 ถือครองที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยจำนวนทั้งสิ้น 248 ครัวเรือน และถือครองที่ดินประเภทที่ดินในการประกอบอาชีพ จำนวน 123 ครัวเรือน โดยคิดเป็นร้อยละ 82.67 และ ร้อยละ 41 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหนี้สินครัวเรือน

ข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สิน	**จำนวน (n=300)**	**ร้อยละ**
แหล่งที่มาของหนี้สิน		
ธนาคารภาครัฐและภาคเอกชน	300	100
สถาบันการเงินภาคเอกชนที่ไม่ใช่ธนาคาร	74	25
สหกรณ์ต่างๆ/กองทุนกู้ยืมเงินในหมู่บ้าน	300	100
นายทุนนอกระบบ	194	64.7
ความสามารถในการชำระหนี้สินได้ตามกำหนด		
ครบตามกำหนด	78	26
ไม่ครบตามกำหนด	222	74
วิธีการผ่อนชำระหนี้สิน		
ส่งรายวัน	33	11
ส่งรายเดือน	78	26
ส่ง 1-3 ครั้งต่อปี	300	100
ผลที่ตามมาเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด		
ดอกเบี้ยเพิ่มสูงขึ้น	212	70.7
ถูกยึดทรัพย์ค้ำประกัน	49	16.3
ไม่สามารถกลับไปบริโภคจากแหล่งเดิม	247	82.3
ถูกทำร้ายร่างกายจากนายทุน	23	76.7
โดยทวงเงินจนทำให้อับอายคนในชุมชน	54	18

Copyright by Mahidol University

จากตารางที่ 4.5 พบว่าแหล่งที่มาของเงินกู้ส่วนใหญ่ มากจาก ธนาคารภาครัฐ และภาคเอกชน สหกรณ์ต่างๆ/กองทุนกู้ยืมเงินในหมู่บ้าน โดยคิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาคือ จากนายทุนนอกระบบ ร้อยละ 64.7 ความสามารถในการชำระหนี้พบว่า ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดร้อยละ 74 และสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดร้อยละ 26 วิธีการผ่อนชำระหนี้สิน ใช้วิธีการผ่อนชำระ 1-3 ครั้งต่อปี คิดเป็นร้อยละ 100 ผลที่ตามมาเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด พบว่า ไม่สามารถกลับไปบริโภคจากแหล่งเดิมได้ร้อยละ 82.3 ดอกเบี้ยสูงขึ้นร้อยละ 70.7

ตารางที่ 4.6 จำนวน และร้อยละ ทรัพย์สินภายในครัวเรือนประเภทของใช้ภายในบ้าน

รายการทรัพย์สิน	จำนวน(ชิ้น)		
	1 (ร้อยละ)	2 (ร้อยละ)	3 (ร้อยละ)
ทีวี	300(100)	77(25.6)	3(1)
ตู้เย็น	300(100)	25(8.3)	-
เครื่องซักผ้า	196(65.3)	-	-
พัดลมเพดาน	65(21.7)	-	-
พัดลมตั้งพื้น	300(100)	300(100)	274(91.3)
คอมพิวเตอร์	98(32.7)	-	-
เครื่องทำน้ำอุ่น	23(7.67)	-	-
โทรศัพท์บ้าน	48(16)	-	-
เตียงนอน	78(26)	-	-
เครื่องเล่น CD ,DVD	59(19.7)	-	-
ห้องน้ำ	216(72)	7(2.3)	-
ห้องนอน	112(37.3)	-	-
กระติกน้ำร้อน	143(47.7)	10(3.3)	-
เครื่องกรองน้ำ	49(16.3)	7(2.3)	-
อินเตอร์เน็ต	74(24.7)	-	-
เคเบิ้ลทีวี	69(23)	-	-
โทรศัพท์มือถือ	300(100)	275(	175(58.3)

Copyright by Mahidol University

จาตารางที่4.6 พบว่า เครื่องอำนวยความสะดวกหรืออุปกรณ์ ของตกแต่ง หรือเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้านที่กลุ่มตัวอย่างในทุกครัวเรือนบริโภคมากที่สุดคือ โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลมตั้งพื้น และโทรศัพท์มือถือ ที่พบว่าทุกครัวเรือนตัวอย่างบริโภค คิดเป็นร้อยละ 100 โดยที่จำนวนของพัดลมตั้งพื้นที่ทุกครัวเรือนมีจำนวนมากกว่า 1 ชิ้นทุกครัวเรือนจะมีพัดลมตั้งพื้นอยู่ที่ 2 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนที่มี 3 ชิ้นขึ้นไปมีจำนวน 274 คิดเป็นร้อยละ 91.3 โทรศัพท์มือถือในทุกครัวเรือนมีจำนวน 1 เครื่อง และพบว่าโดยมี จำนวน 2 เครื่องมีจำนวนทั้งสิ้นถึง 275 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 92 และมี 3 เครื่องจำนวน 175 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 58.3 เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนทีวี พบว่า จำนวนครัวเรือนที่มีทีวี 2 เครื่อง มีจำนวน 77 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 25.6 และมี 3 เครื่องจำนวน 3 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 1 ตู้เย็นที่พบว่า ทุกครัวเรือนต้องมีเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 100 โดยที่มีตู้เย็นจำนวน 2 เครื่อง มีจำนวน 25 คิดเป็นร้อยละ 8.3 จะเห็นได้ว่า ครัวเรือนตัวอย่างให้ความสนใจในการบริโภคโทรศัพท์มือถือมากกว่าทีวีและตู้เย็น

ตารางที่ 4.7 จำนวน และร้อยละของข้อมูล แสดงทรัพย์สินในการประกอบอาชีพ

รายการทรัพย์สิน ประเภทยานพาหะนะในบ้าน และอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ	**จำนวนชิ้น**		
	1 (ร้อยละ)	**2 (ร้อยละ)**	**3 (ร้อยละ)**
รถไถเดินตาม 3 ล้อ	165(55)	29(9.7)	-
รถไถแทร็กเตอร์ 4 ล้อ	96(32)	5(1.7)	-
รถบรรทุก 4 ล้อ	174(58)	-	-
รถบรรทุก 6 ล้อ	13(4.3)	-	-
รถบรรทุก 10 ล้อ	3(1)	-	-
รถเกี่ยว	2(0.67)	-	-
รถยนต์ ที่ใช้ในบ้าน	72(24)	4(1.3)	-
รถจักรยายนต์	294(98)	127(42)	12(4)
เครื่องสูบน้ำ	97(32.3)	23(7.7)	3(1)
ท่อดึงน้ำ	157(52.3)	43(14)	9(3)
เครื่องพ่นยา	229(76.3)	59(20)	5(1.7)

Copyright by Mahidol University

จากตารางที่4.7 พบว่า ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่จะมียานพาหนะหลักคือจักรยานยนต์ มีจำนวนทั้งสิ้น 294 ครัวเรือน มีจำนวน 2 คันจำนวน 29 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 9.7 และพบว่ามีเครื่องพ่นยา จำนวน 229 ครัวเรือนที่มีจำนวน 1 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 76.3 และมี 2 คัน จำนวน 59 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20 มีรถบรรทุก 4 ล้อ จำนวน 174 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 58 มีรถไถเดินตามจำนวนทั้งสิ้น 165 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 55 มีจำนวน 2 เครื่อง 55 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29 มีท่อดึงน้ำจำนวน 157 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 52.3 มีจำนวน 2 เครื่อง 43 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 14 และมี 3 เครื่อง จำนวน 9 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 3

1.2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภค และหนี้สิน

ตารางที่ 4.8 ตารางแสดงค่าผลการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ ของปัจจัย เพศ อายุ สถานภาพสมรส รายได้ จำนวนผลผลิตที่ได้ต่อไร่ และความสามารถในการชำระหนี้สิน กับ การบริโภคด้านการลงทุนทำนา (Pearson Correlation)

ปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยด้านครอบครัว	การบริโภคด้านการลงทุนทำนา	การบริโภคด้านที่อยู่อาศัย	การบริโภคด้านการศึกษา	การบริโภคด้านยานพาหนะ	การบริโภคด้านชีวิตประจำวัน
อายุ	-.252*	.066	.300	-.117*	.173*
สถานภาพสมรส	.385**	-.300**	.183**	.127*	-.175*
ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ (ถัง)	-.103*	-.064	-.106*	-.071	.135*
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	.334*	.339**	.148*	.116*	.071
รายได้	.157**	-.004	-.175**	.030	.004
ความสามารถในการชำระหนี้	-.245*	-.022	-123*	-.128*	-.021

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Copyright by Mahidol University

จากตารางพบว่า ปัจจัยด้านอายุ มีความสัมพันธ์กับ การบริโภคด้านการลงทุนทำนา และ การบริโภคด้านยานพาหนะ เป็นไปในทิศทางลบ มีความสัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน เป็นไปในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยอายุมีความสัมพันธ์กับการบริโภคด้านการศึกษามากที่สุด มีค่า r = .300

ปัจจัยด้านสถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคทั้ง 5 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 โดยมีความสัมพันธ์กับ การบริโภคในชีวิตประจำวันไปในทิศทางลบ สถานะภาพสมรสมีมีความสัมพันธ์กับการบริโภคด้านการลงทุนทำนามากที่สุด มีค่า r = .385

ปัจจัยด้าน ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคด้านการลงทุนทำนา การบริโภคด้านการศึกษาของบุตร เป็นไปในทิศทางลบ และมีความสัมพันธ์กับการบริโภคด้านค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเป็นไปในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลผลิตที่ได้ต่อไร่มีความสัมพันธ์กับการบริโภคในชีวิตประจำวันมากที่สุด มีค่า r = .135

ปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคด้านการลงทุนทำนา, การบริโภคด้านการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยหรือการซ่อมแซม, การบริโภคด้านการศึกษาของบุตร และ การบริโภคด้านยานพาหนะ เป็นไปในทิศทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการบริโภคด้านที่อยู่อาศัยมากที่สุด มีค่า r = .339

ปัจจัยด้านรายได้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคด้านการลงทุนทำนา เป็นไปในทิศทางบวก และการบริโภคด้านการศึกษาของบุตร เป็นไปในทิศทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปัจจัยด้านความสามารถในการชำระหนี้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคด้านการลงทุนทำนา, การบริโภคด้านการศึกษาของบุตร และ การบริโภคด้านยานพาหนะ เป็นไปในทิศทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 4.9 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression) ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับหนี้สิน

ปัจจัยส่วนบุคคล	B	Beta	Std.error	t	sig
อายุ	-4120.94	-.153	1540.290	-2.675	.008
สถานภาพสมรส (อ้างอิง ผู้ที่สมรสและอยู่กับคู่สมรส)	128536.1	.321	20078.495	5.856	.000
Constant	333368.7	-	77020.797	4.328	.000

$R = .609 \quad R^2 = .371 \quad Adj.R^2 = .358 \quad SEE = 140242.233$

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ปัจจัยด้านอายุ และสถานภาพสมรสส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธ์การพยากรณ์ (R^2) = .371 ปัจจัยด้านอายุ และสถานภาพสมรส สามารถร่วมกันอธิบายหนี้สินที่เกิดขึ้นได้ร้อยละ 37.1 ซึ่งปัจจัยด้านอายุมีอิทธิพลทางลบกับหนี้สิน ส่วนปัจจัยทางด้านสถานภาพสมรสมีอิทธิพลในทางบวกกับหนี้สิน

ตารางที่ 4.10 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression) ระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวกับหนี้สิน

ปัจจัยด้านครอบครัว	B	Beta	Std.error	t	sig
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	45580.847	.314	7551.051	6.036	.000
รายได้	.386	.197	.100	3.841	.000
ผลผลิตที่ได้ต่อไร่	-2800.135	-.135	1056.185	-2.651	.008
ความสามารถในการชำระหนี้ (อ้างอิง สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด)	-79180.3	-.219	18571.572	-4.264	.000
Constant	228423.1	-	74524.351	3.065	.002

$R = .497 \quad R^2 = .247 \quad Adj.R^2 = .237 \quad SEE = 129401.387$

Copyright by Mahidol University

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ปัจจัยทางด้านครอบครัวได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ และความสามารถในการชำระหนี้ มีอิทธิพลต่อหนี้สินของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนับสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) = .247 สามารถร่วมกันพยากรณ์หนี้สินที่เกิดขึ้นได้ร้อยละ 24.7 โดยพบว่า ปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน และรายได้มีอิทธิพลในเชิงบวกกับหนี้สิน ส่วนปัจจัยด้านผลผลิตที่ได้ต่อไร่ และความสามารถในการชำระหนี้มีอิทธิพลต่อหนี้สินในเชิงลบ

ตารางที่ 4.11 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression) ระหว่างปัจจัยพฤติกรรมการบริโภคด้านต่างๆกับหนี้สิน

ปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภค	B	Beta	Std.Error	t	sig
การบริโภคเพื่อการลงทุนทำนา	26.913	.157	10.224	2.632	.008
การบริโภคเพื่อที่อยู่อาศัย	.302	.148	.115	4.516	.009
การบริโภคเพื่อการศึกษาของบุตร	33.422	.258	7.960	4.199	.000
การบริโภคเพื่อยานพาหนะ	.194	.134	.059	3.271	.001
การบริโภคเพื่อชีวิตประจำวัน	23.724	.196	.3500	3.500	.001
Constant	228423.1	-	36681.806	3.254	.001

$R = .467 \quad R^2 = .218 \quad Adj.R^2 = .204 \quad SEE = 128370.474$

จากตารางที่ 4.11 พบว่าปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภค ได้แก่ ปัจจัยด้านการบริโภคเพื่อการลงทุนทำนา ปัจจัยด้านการบริโภคเพื่อที่อยู่อาศัย ปัจจัยด้านการบริโภคเพื่อการศึกษาของบุตร ปัจจัยด้านการบริโภคเพื่อยานพาหนะ และปัจจัยด้านการบริโภคเพื่อชีวิตประจำวัน มีอิทธิพลต่อหนี้สินของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) = .218 สามารถร่วมกันพยากรณ์หนี้สินที่เกิดขึ้นได้ร้อยละ21.8 โดยพบว่าปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภคทั้ง 5 ด้านนี้มีอิทธิพลต่อหนี้สินไปในทิศทางบวกทั้งหมด

Copyright by Mahidol University

1.3 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regressions) ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคกับหนี้สิน

ตารางที่ 4.12 ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regressions) ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคกับหนี้สิน

ปัจจัยต่างๆ	B	Beta	Std.Error	t	sig
อายุ	-2349.092	-.093	908.981	-2.584	.010
สถานภาพสมรส (อ้างอิง ผู้ที่สมรสและอยู่กับคู่สมรส)	55382.144	.138	15984.490	3.465	.001
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	31426.826	.216	5273.422	5.959	.000
รายได้	.157	.080	.064	2.442	.015
ความสามารถในการชำระหนี้ (อ้างอิง สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด)	-26480.2	-.077	11866.938	-2.231	.026
ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ (ถัง)	1447.798	.072	682.203	2.122	.035
การบริโภคเพื่อการลงทุนทำนา	11.045	.039	688.323	2.722	.006
การบริโภคเพื่อที่อยู่อาศัย	.980	.567	.069	4.217	.000
การบริโภคเพื่อการศึกษาของบุตร	5.567	.044	4.928	1.130	.259
การบริโภคเพื่อยานพาหนะ	.179	.131	.049	3.641	.000
การบริโภคเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวัน	3.865	.030	4.350	.889	.375
Constant	182685.6		81003.985	2.255	.025

$R = .849 \quad R^2 = .720 \quad Adj.R^2 = .710 \quad SEE = 81065.432$

$F\ Change = 67.409 \quad Sig = .000$

จากตารางที่ 4.12 พบว่า การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regressions) โดยใช้วิธีกำหนดให้นำตัวแปรอิสระทุกตัวเข้าในสมการถดถอยอยู่แล้วโดยวิธี Enter ปัจจัยทางด้านบุคคล ได้แก่ อายุ และสถานภาพสมรส ปัจจัยทางด้านครอบครัว ได้แก่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความสามารถในการชำระหนี้ และผลผลิตที่ได้ต่อไร ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมการบริโภค

Copyright© by Mahidol University

ด้านต่างๆ ได้แก่ การบริโภคเพื่อการลงทุนทำนา การบริโภคเพื่อที่อยู่อาศัย การบริโภคเพื่อการศึกษาของบุตร การบริโภคเพื่อยานพาหนะ และการบริโภคเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถร่วมกันพยากรณ์ปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นภายในครัวเรือนของชาวนาได้ร้อยละ 72.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) = .720 เมื่อพิจารณาค่า Sig จากตารางของปัจจัยแต่ละตัว พบว่า ปัจจัยด้าน การบริโภคเพื่อการศึกษาของบุตร และปัจจัยด้านการบริโภคเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่สามารถร่วมกับปัจจัยตัวอื่นๆพยากรณ์ หรืออธิบายหนี้สินที่เกิดขึ้นในครัวเรือนได้ ปัจจัยแต่ละตัวมีความสัมพันธ์ และอิทธิพลต่อหนี้สินในทิศทางบวก แต่พบว่าปัจจัยทางด้านอายุ และความสามารถในการชำระหนี้ มีอิทธิพลต่อหนี้สินเป็นไปในทิศทางลบ

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดนี้สินของชาวนา ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากการไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตามกำหนด และวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินเมื่อ

พฤติกรรมการบริโภคของชาวนา มีลักษณะเป็นกระบวนการที่ใช้ทั้งเวลา และความพยายาม จะต้องผ่านขั้นตอนก่อนการตัดสินใจซื้อ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า ชาวนามีกระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่คล้ายคลึงกันซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆได้ดังต่อไปนี้

2.1.1 พฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

ชาวนามีพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคสินค้าและบริการที่คล้ายคลึงกัน โดยการบริโภคนั้นจะอิงตามกระแสนิยมและความสำคัญของตัวสินค้านั้นๆว่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันอย่างไร ซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวนา พบว่า ค่าใช้จ่ายของการบริโภคหลักของครัวเรือนที่ใช้เงินในการบริโภคจำนวนที่ค่อนข้างสูงกว่าการบริโภคด้านอื่นๆ คือ

การบริโภคด้านการก่อสร้างที่อยู่อาศัย และซ่อมแซมปรับปรุงที่อยู่อาศัย ให้ชาวนาให้ความสำคัญกับการปลูกสร้างและซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเป็นอย่างมาก เพราะเนื่องจากชาวนาคิดว่า การปลูกสร้างที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น มีความสวยงามคงทน เปรียบเสมือนกำไรของตนเองที่เหน็ดเหนื่อยจากการทำนา เมื่อมีรายได้ก็อยากจะทำบ้านเรือนของตนเพื่อเป็นทรัพย์สินที่ตกทอดไปสู่รุ่นลูกหลานต่อไปในอนาคต ดังผู้ให้สัมภาษณ์บางรายได้กล่าวดังต่อไปนี้

“เวลาเราทำนาเหนื่อยก็อยากให้อะไรกับตัวเองบ้าง เป็นกำไรชีวิต อยากมีบ้านดีๆสวยๆ เหมือนคนอื่นๆ เผื่อลูกหลานคนไหนอยากกลับมาอยู่บ้านจะได้มีบ้านอยู่”(เต่า อายุ 43ปี นามสมมติ)

Copyright by Mahidol University

“สร้างบ้านให้มันมั่นคง มันดีเพราะเวลาฝนตกหรือมีอะไรร้ายแรงก็จะได้ไม่ต้องนั่งกังวล” (ปู อายุ 35 ปี นามสมมติ)

“ส่วนใหญ่ได้เงินมาเขาก็จะสร้างบ้านกัน เพราะใครก็อยากมีบ้านสวยๆเป็นหน้าเป็นตา” (เรือง อายุ 49 ปี นามสมมติ)

โดยจากการสังเกตการณ์ พบว่า ลักษณะของที่อยู่อาศัยของชาวนาจะมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมากคือ แทบทุกหลังคาเรือนจะทำบ้านลักษณะเป็นบ้านสองชั้น ชั้นล่างเป็นปูนและชั้นบนเป็นไม้ พื้นล่างปูกะเบื้อง และหลังคาเป็นกระเบื้องซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนที่เป็นหลังคาเป็นสังกะสี

พฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคด้านยานพาหะนะหรือที่เกี่ยวเนื่องกับยานพาหนะ ชาวนาให้ความสนใจในการที่จะบริโภคยานพาหะนะเป็นอย่างมาก ประเภทของยานพาหะนะที่ชาวนาสนใจที่จะบริโภคคือ ยานพาหะนะที่ใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น รถไถนั่งขับและรถไถเดินตาม ซึ่งชาวนาให้เหตุผลของการบริโภคยานพาหะนะเหล่านี้ว่า เป็นความจำเป็นที่ต้องใช้ เพราะเป็นเครื่องมือหลักในการทำนา การต้องจ้างรถไถนาจากบ้านอื่นทุกครั้ง ไม่คุ้มกับการลงทุนที่ได้ เพราะต้นทุนในการจ้างรถไถนาในแต่ละครั้งค่อนข้างสูง ในเมื่อชาวนายึดประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลักมาแต่ดั้งเดิมดังนั้นจึงซื้อไว้เป็นทรัพย์สินติดบ้าน หากในอนาคตลูกหลานในครอบครัวทำนาจะได้มีไว้ใช้สืบทอดต่อไป นอกจากเป็นการลดต้นทุนในการทำนาแล้ว ยังสามารถหารายได้เสริมจากการใช้รถไถนาออกรับจ้างคนในหมู่บ้าน นอกหมู่บ้าน บางครั้งออกไปต่างจังหวัด ซึ่งรายได้ที่จะได้เป็นเงินก้อนซึ่งชาวนาถือว่าคุ้มค่ากับการออกรถ

“ออกรถไถมันมีประโยชน์ เอาไว้ไถนารับจ้าง ในหมู่บ้านบ้างข้างนอกบ้างบางครั้งก็ออกรับจ้างไปแถวอีสาน”
(เช้า อายุ 47 ปี นามสมมติ)
“ออกรถไถเองคุ้มกว่า เพราะจ้างเขามันแพง จ้างหลายๆครั้งเพราะเราทำนาหลายรอบออกเองคุ้มกว่า รับจ้างเขาได้ด้วย”
(เนียน อายุ 39 ปี นามสมมติ)
“ออกเองดีกว่า คุ้มกว่า เราจะหยิบจะใช้เมื่อไรก็ได้ รับจ้างเขาไปเรื่อยๆ”
(เพ็ญ อายุ 45ปี นามสมมติ)

Copyright by Mahidol University

ยานพาหะนะที่ปัจจุบันพบว่าชาวนาเริ่มให้ความสนใจที่จะบริโภคมากขึ้น คือ รถยนต์ หรือรถกระบะโดยการที่ชาวนาได้กล่าวว่า การที่มีรถกระบะไว้ใช้ภายในครัวเรือน

เนื่องจากสมัยนี้การเดินทางไปไหนมาไหนจะต้องมีรถส่วนตัวเพื่อความสะดวกสบาย อยากไปจะเวลาไหนก็ไปได้ เมื่อก่อนเข้าไปในเมืองต้องอาศัยรถประจำทาง แต่รถประจำทางมีตารางเวลาในการเดินรถทำให้บางครั้งเกิดมีธุระสำคัญที่จะต้องไปในตัวจังหวัด เช่น ไปหาหมอ หรือไปเที่ยว จึงไม่สามารถที่จะไปรถประจำทางได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มีหลายคนทำให้การเดินทางค่อนข้างลำบาก การมีรถกระบะเป็นของครอบครัวสะดวกสบายกว่า บางครัวเรือนมีลูกไปทำงานต่างจังหวัด ไม่มีเวลากลับบ้านเพราะทำงานทุกวัน ทำให้พ่อแม่ว่างจากการทำนาก็จะขับรถไปหาลูกด้วยตนเอง และนอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการขนย้ายสิ่งของที่มีความรวดเร็วและสะดวก

“สะดวกสบายดี เวลาเราจะไปไหนมาไหน มันง่าย”
(ฝน อายุ 44ปี นามสมมติ)
“คนในบ้านมันเยอะ ถ้าไปรถประจำทางลำบาก ดูรุงรังหากันให้วุ่น มีรถที่บ้านมันสะดวกกว่า” (หมก อายุ 44ปี นามสมมติ)
“มันสะดวกกว่า เพราะเวลาไปหาลูก ลูกทำงานต่างจังหวัด ไม่ค่อยได้มา บางครั้งต้องขึ้นไปหาเอง” (ดาว อายุ 47ปี นามสมมติ)

จักรยานยนต์เป็นพาหะนะที่ทุกหลังคาเรือนมีการบริโภคไว้ใช้ภายในครัวเรือนไม่มีครัวเรือนไหนที่พบว่าไม่มีจักรยานยนต์ ในสมัยอดีตชาวนาจะใช้จักรยานในการเดินทาง และการเดิน แต่ในสมัยนี้ไม่ค่อยมีจักรยานหลงเหลือให้เห็นภายในบ้าน แต่พบว่ามีจักยานยนต์เยอะมากบางหลังคาเรือนมีหลายคัน มีตั้งแต่ 1-3 คัน หรือบางครัวเรือนพบว่ามีครบตามจำนวนคนในครัวเรือน เพื่อเมื่อยามจำเป็นต้องใช้จะได้ไม่ต้องแย่งกันหรือรอ

“ก็เอาไว้ให้ทุกคนใช้ จะได้ไม่ต้องแย่งกัน”
(ฝน อายุ 44ปี นามสมมติ)
“ในบ้านมีหลายคน ลูกมีหลายคน ต้องใช้ไปเรียนเลย ต้องออกให้เหมือนกัน”(กิ่ง อายุ 44ปี นามสมมติ)

พฤติกรรมการบริโภคด้านค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำนา ค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำนา เป็นค่าใช้จ่ายที่นับว่ามีความสำคัญที่สุดของชาวนา เพราะเนื่องจากประกอบอาชีพทำนาก็เป็นเหมือนการทำกิจการอย่างหนึ่งที่จะต้องมีการลงทุนก่อนถึงจะได้มาซึ่งผลผลิตหรือกำไร ค่าใช้จ่ายในการทำนา ประกอบไปด้วยค่าใช้จ่ายหลักๆ คือ ค่าเช่าพื้นที่ในการทำนา เป็นค่าใช้จ่ายในการเช่าที่ดินเพื่อเพาะปลูกข้าว ซึ่งบางครัวเรือนจำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายเนื่องจากไม่มีพื้นที่ในการทำนาเป็นของตนเอง ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่ ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง ถึงบางครัวเรือนมีก็มีจำนวนน้อย

Copyright by Mahidol University

ประมาณ 20-30 ไร่ แต่ในความเป็นจริง ชาวนาทุกหลังคาเรือนทำนาเกินกว่า 30 ไร่ และปีละหลายรอบ ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการเช่าพื้นที่ในการทำนาเกิดขึ้น ค่าใช้จ่ายในการซื้อเมล็ดพันธ์ข้าว ชาวนาส่วนใหญ่จะซื้อเมล็ดพันธ์ข้าวจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าคนกลาง โรงสี หรือร้านขายเมล็ดพันธ์ตามท้องตลาด เพราะเนื่องจากชาวนามีการขายผลผลิตที่ได้จากการทำนาจนหมด ไม่เหลือไว้เพื่อใช้ทำเมล็ดพันธ์ในครั้งต่อไป และชาวนาให้เหตุผลว่า การที่ไม่นำเมล็ดพันธ์ที่ได้จากการเพาะปลูกของตนมาทำเมล็ดพันธ์นั้น เพราะว่าเมล็ดพันธ์ที่ได้จากการเพาะปลูกนั้น ไม่ได้คุณภาพเหมือนซื้อจากภายนอก เพราะต้องมาทำการคัดเลือกเมล็ดพันธ์ที่ดีออกจากเมล็ดพันธ์ที่รีบ ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “การฟลัด” เป็นการนำเมล็ดพันธ์ที่ได้จากการเพาะปลูกมาใส่เครื่อง ฟลัดให้เมล็ดรีบและเศษหญ้าต่างๆแยกออกจากเมล็ดพันธ์ที่ดี เมล็ดพันธ์ที่ได้จากการเพาะปลูกเองนั้น เมื่อนำไปทำการเพาะปลูกจะได้ผลผลิตที่น้อยและมีวัชพืชขึ้นเยอะ ค่าใช้จ่ายในการซื้อเมล็ดพันธ์นั้นจะจ่ายเพียงครั้งเดียวต่อ 1 รอบในการทำนาแต่เป็นค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง ค่าไถนา หรือค่าดันนาเพื่อปรับสภาพพื้นที่ เป็นค่าใช้จ่ายที่ใช้การการปรับสภาพภาพพื้นที่ในการทำนาเพื่อให้เหมาะสมแก่การเพาะปลูก เพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้น ค่าใช้จ่ายในการไถนา เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นครั้งเดียวเหมือนกับการซื้อเมล็ดพันธ์และการเช่าพื้นที่ แต่เป็นค่าใช้จ่ายที่มองว่าเป็นค่าใช้จ่ายหลักๆและมีจำนวนที่สูงมากในการทำนาแต่ละครั้งส่วนใหญ่ นอกจากค่าใช้จ่ายหลักๆที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นยังใช้จ่าย ในระหว่างการทำนา เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าน้ำมัน ค่าจ้าง และค่าเก็บเกี่ยวเป็นต้น ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการทำนาแต่ละครั้ง ในที่นี่ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงค่าใช้จ่ายในการปลูกข้าวหอมมะลิ จำนวน 50 ไร่ ดังตารางที่ 4.14

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 4.14 แสดงค่าใช้จ่ายในการทำนาข้าวหอมมะลิ จำนวน 50 ไร่ ในกรณีที่ชาวนาไม่มีที่นาเป็นของตนเอง

รายการของค่าใช้จ่าย	จำนวน	ค่าใช้จ่าย	รวม(บาท)
1. ค่าเช่านา	1500 บาท / ไร่	1500 × 50	75,000
2. ค่าเมล็ดพันธ์ข้าว	200 บาท / ถัง	200 × 50	10,000
3. ค่าไถนา	300 บาท / ไร่	300 × 50	15,000
4. ค่าปุ๋ย	850 บาท ไร่	850 × 50	42,500
5. ค่ายา - ค่ายากำจัดวัชพืช - ค่ายากำจัดศรัตรูพืช - ค่ายาเร่งฮอร์โมนข้าว	ไม่แน่นอน	ประมาณ 10,000 บาทต่อการทำนา 1 ครั้ง	10,000
6. ค่าใช้จ่ายทั่วไป - ค่าน้ำมันในการเดินทาง - ค่ากิน - ค่าใช้จ่ายจิปะถะระหว่างการทำนา	ไม่แน่นอน	ประมาณ 20,000 บาทต่อการทำนา 1 ครั้ง	20,000
7. ค่าแรงงาน - หว่านปุ๋ย - ฉีดยาข้าว	 60 บาท/ไร่ 45 บาท/ไร่ ฉีดยาจะฉีดประมาณสามครั้งต่อการทำนา 1 ครั้ง	 60 × 50 45 × 50 × 3	 3,000 6,750
8. ค่ารถเกี่ยวข้าวและค่ารถเข็นข้าว - ค่ารถเกี่ยว - ค่ารถเข็น	 550 บาท/ไร่ ถังละ 2.50 บาท	 550 × 50 2.50 × 3000	 27,500 7,500
รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด			217,250

Copyright by Mahidol University

ในการทำนาครั้งนี้ ชาวนาได้ผลผลิต ต่อไร่ จำนวน 60 ถัง (6000 กิโลกรัม) ดังนั้นในการทำนาครั้งนี้จึงได้ผลผลิตประมาณ 3000 ถัง ซึ่งราคาข้าวอยู่ 1,500 จะได้เงินทั้งหมด 450,000 บาทจะเห็นว่าในการทำนาครั้งนี้ ชาวนาได้กำไรจากกงานทำนา 232,750 บาท

พฤติกรรมการบริโภคที่เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาของบุตรปัจจุบันชาวนานิยมส่งบุตรหลานของตนเพื่อให้ได้เรียนหนังสือในระดับสูงๆ เพราะไม่อยากให้ลูกหลานของตนลำบากกับการทำนา อยากให้มีหน้าที่การงานที่ดี ค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาของบุตรจึงเป็นค่าใช้จ่ายที่นับว่ามีความสำคัญประการหนึ่งของครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นค่าเทอม ค่าอุปกรณ์ในการเรียน และค่าใช้จ่ายในการกินระหว่างเรียน ชาวนามีความเชื่อว่าการได้เรียนโรงเรียนในเมืองทำให้ลูกของตนเรียนเก่ง เพราะคิดว่าระบบของการเรียนการสอนดีกว่าโรงเรียนแถวบ้าน บางครัวเรือนจึงส่งลูกเรียนโรงเรียนในเมือง ทำให้ค่าใช้จ่ายในการศึกษาสูงกว่าครัวเรือนที่ส่งลูกเรียนโรงเรียนใกล้บ้านเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายของที่พัก และค่าเดินทางเพิ่มเข้ามา

“เรียนในเมืองค่าใช้จ่ายมันเยอะ ค่าที่พัก ค่ารถเยอะกว่าเรียนแถวบ้าน”(แก้ว อายุ 47ปี นามสมมติ)

“ในเมืองสอนดีกว่า เลยอยากให้เรียนที่นั่น จบมาจะได้มีงานทำที่ดี เรื่องเงินก็พอหาให้ได้ทัน”
(นวล อายุ 40ปี นามสมมติ)

นอกจากนี้ยังพบว่า ครอบครัวของชาวนาที่มีบุตรเรียน เรียนในสายสามัญและสายอาชีพ มีค่าใช้จ่ายเรื่องของการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยคนที่เรียนสายอาชีพจะมีค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่สูงกว่าคนที่เรียนสายสามัญ ด้วยมีค่าเทอมที่แพงกว่า เรื่องของการแต่งตัวและอุปกรณ์ในการศึกษา

พฤติกรรมในการบริโภคที่เกี่ยวเนื่องกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเช่น ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวเนื่องกับปัจจัย 4 ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าทำบุญต่างๆ เป็นต้นการบริโภคสิ่งเหล่านี้เป็นการบริโภคเพื่อการดำรงชีพซึ่งไม่สามารถที่จะขาดได้ ถึงค่าใช้จ่ายที่ใช้จะไม่สูงเหมือนค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ แต่เป็นการบริโภคที่จำเป็นของครัวเรือนชาวนา

2.1.2ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนา พบว่า เกิดจากปัจจัยหลักๆดังต่อไปนี้

ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการ และพฤติกรรมของชาวนา เนื่องจากชาวนาได้รับการปลูกฝังทั้งในเรื่อง ของค่านิยม การรับรู้ ความชอบและพฤติกรรมมาจากครอบครัว และคนในชุมชน ซึ่งการที่ชาวนาในชุมชนแห่งนี้มีพฤติกรรมการ

Copyright by Mahidol University

บริโภคที่เหมือนหรือแตกต่างกัน เป็นเพราะเขาได้รับการปลูกฝังทางด้านวัฒนธรรมมาคล้ายคลึงกัน เช่น การส่งลูกเรียนหนังสือ มักจะส่งไปเรียนในมหาวิทยาลัยเดียวกัน เพราะเห็นบุตรหลานของครอบครัวอื่น เรียนจบมาแล้วประสบความสำเร็จ

ปัจจัยทางด้านครอบครัว ครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุดในสังคม โดยสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนา เพราะ จากการศึกษาพบว่า ผู้หญิงหรือภรรยา เป็นผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจซื้อมากที่สุดในครัวเรือน สำหรับฝ่ายชาย หรือสามีจะเป็นผู้มีอิทธิพลร่วมในการตัดสินใจ ผู้ที่มีสถานภาพสมรสแล้วจะมีพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริโภคและอุปโภคที่ง่ายกว่าผู้ที่ยังไม่ได้สมรส เพราะเนื่องจากการทำงานสองคนได้ผลตอบแทนที่มากกว่า การทำงานคนเดียว ดังนั้นจึงมีกำลังในการซื้อมากกว่าผู้ที่ยังไม่ได้สมรส หรือทำงานคนเดียว

ปัจจัยทางด้านชุมชน และสังคม เพื่อนบ้าน และคนในชุมชนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนาเป็นอย่างมาก การเลียนแบบพฤติกรรมการบริโภคของคนในชุมชน บริโภคสิ่งที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่นการสร้างบ้านที่มีลักษณะสองชั้น ครึ่งบนเป็นไม้ ครึ่งล่างเป็นปูน เหมือนกัน การซื้อรถไถยี่ห้อเดียวกัน เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการบอกต่อ หรือถ่ายทอดจากคนในชุมชนหรือเพื่อนบ้าน ทำให้เกิดความรับรู้ และความต้องการในการบริโภค ความมีหน้าตาในชุมชน ก็ส่งผลต่อพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคอย่างมาก การที่ครอบครัวไหนมีการบริโภคสิ่งที่เรียกว่ามีความทันสมัยก่อน ครอบครัวนั้นจะถูกมองว่ามีฐานะ มีแต่คนชื่นชอบ

ปัจจัยทางด้านบุคคล เช่น อายุ เพศ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจเป็นต้น ชาวนาจะมีพฤติกรรมในการบริโภคที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น ค่านิยม หรือรสนิยมในการซื้อจะมีความสัมพันธ์กับอายุ ประเภทของสินค้าในการบริโภคและอุปโภค การบริโภคอาหาร ชาวนาที่มีอายุอยู่ในวัยผู้ใหญ่ จะรับประทานอาหารที่เรียบง่ายมากขึ้น แต่ถ้าครัวเรือนไหนที่มีเด็ก หรือวัยรุ่นก็จะมีการรับประทานอาหารที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น เคเอฟซี พิซซ่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่า มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ คือ รายได้ เงินออม หนี้สินเป็นต้น ครัวเรือนที่มีรายได้จากการทำนาที่สูง จะมีพฤติกรรมในการบริโภคที่สูงด้วย

2.1.3 กระบวนการตัดสินใจในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

พฤติกรรมการบริโภคของชาวนา กระบวนการตัดสินใจในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา เป็นขั้นตอนที่ชาวนาต้องผ่านการพิจารณา หรือลงมือกระทำอย่างเป็นลำดับและดำเนินต่อเนื่องไปจนกระทั่งเกิดการตัดสินใจที่จะบริโภค จากการสัมภาษณ์ชาวนาทั้ง 10 ครัวเรือน พบว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆดังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

การตระหนักถึงปัญหาหรือความต้องการ (Need Recognitition) ในขั้นแรกชาวนาจะตะหนักถึงปัญหา หรือความต้องการในการบริโภค ซึ่งความต้องการเกิดจากหลายปัจจัย เกิดจากความจำเป็นที่ต้องบริโภค และการบริโภคเพราะปัจจัยจากภายนอก ทั้งครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมทั้งการตลาด เป็นต้น เช่น การบริโภคอาหารของชาวนาในปัจจุบันเป็นความจำเป็นที่ต้องบริโภค การซื้อรถยนต์เพราะเห็นเพื่อนบ้านมี เลยเกิดความต้องการที่จะบริโภค ชาวนาทุกครัวเรือนมีการตระหนักถึงความจำเป็น และความต้องการของตนเองและครอบครัวอยู่เสมอ รวมถึงความสามารถในการชำระสินค้าและบริการด้วย

"กับข้าวเราก็ต้องซื้อทุกวันอยู่แล้ว มันจำเป็นต้องกิน"
(ฝน อายุ 44ปี นามสมมติ)
"ก่อนจะซื้ออะไรสักอย่างเราก็ต้องคิด ว่าจะเอามาทำไร พวกรถพวกนี้จำเป็นต้องใช้ก็ซื้อ ให้ลูกไปโรงเรียนบ้าง ใช้ขี่ไปทำนาบ้าง"(เช้า อายุ 47 ปี นามสมมติ)

การเสาะแสวงหาข้อมูลและทางเลือก (Information Search) การแสวงหาข้อมูลในการตัดสินใจ เมื่อชาวนาทราบถึงความต้องการ และความจำเป็นในการบริโภคแล้ว ก็จะทำการแสวงหาข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ โดยการสอบถามจากเพื่อนบ้าน ครอบครัว คนรู้จักที่มีประสบการณ์ในการบริโภคสินค้าประเภทนั้นๆมาก่อน การหาข้อมูลจากการโฆษณาของสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ พนักงานขาย ร้านค้า เป็นต้น หรือเกิดจากประสบการณ์ในการบริโภคของตนเองที่เคยบริโภคมาก่อน และพบว่าดีจึงมีการบริโภคต่อ

"ส่วนใหญ่ถามจากเพื่อนบ้าน ที่เขาเคยซื้อว่าดีไหม"
(กิ่ง อายุ 44ปี นามสมมติ)
"ป้าจะซื้อของที่เคยซื้อ อย่างทีวี ตู้เย็น จะซื้อยี่ห้อเดียวกัน"
"ดูโฆษณาจากทีวี แล้วก็โทรไปถามทางร้านว่ามันเป็นยังไง"
(เย็น อายุ 45 ปี นามสมมติ)

การประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลและทางเลือก (Evaluation of Alternatives) เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกต่างๆ หลังจากนั้นชาวนาจะทำการประเมินทางเลือกโดยการดูจาก ราคาของสินค้าและบริการ ร้านค้าที่จำหน่าย รูปลักษณ์ภายนอกและภายใน การบริการหลังการขาย ยี่ห้อของสินค้า เป็นต้นเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ

Copyright by Mahidol University

"ก็ต้องดูราคาก่อน ว่าเราซื้อไหวไหม แล้วก็ดูการประกันต่างๆด้วย"
(เต่า อายุ 43ปี นามสมมติ)
"เวลาซื้อรถ ก็ดูประกัน แล้วก็ดูด้วยว่ารับผิดชอบดีไหม ซ่อมที่ไหนไวไหม" (เพ็ญ อายุ 45ปี นามสมมติ)
"ดูจากสภาพ ราคา และก็ร้านค้า ถ้าเป็นร้านที่เคยซื้อก็จะซื้อ"
(กลม อายุ 39 ปี นามสมมติ)

การตัดสินใจบริโภค (Purchase Decision)หลังจากมีการประเมินทางเลือกแล้ว ในขั้นของการตัดสินใจ จากการศึกษาพบว่า การที่ชาวนาตัดสินใจที่จะบริโภค ส่วนใหญ่จะบริโภคโดยดูจากราคาของสินค้า ร้านค้าที่จำหน่าย ปริมาณที่ซื้อ เวลาที่ซื้อ ส่วนใหญ่จะบริโภคภายหลังการทำนาเสร็จสิ้น เนื่องจากมีความสามารถในการชำระเงิน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของชาวนา คือ ปัจจัยด้านครอบครัว ความต้องการในการบริโภคและอุปโภคของคนในครอบครัว การเข้าถึงของสื่อในปัจจุบันที่มีเซลล์มาขายสินค้าถึงบ้านของชาวนา การบริโภคเลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อนบ้าน และคนในชุมชน ตามความเชื่อ และค่านิยมของคนในชุมชน

"รอดูว่าคนอื่นเขาซื้อ แล้วเป็นยังไง ถ้าดีถึงซื้อ"
(ปู อายุ 35 ปี นามสมมติ)
"ถ้ามีเงินก็ซื้อได้ ส่วนใหญ่เวลาจะซื้ออะไรก็รอเกี่ยวข้าวก่อน"
(เรือง อายุ 49 ปี นามสมมติ)
"ดูราคาด้วย ถ้าราคาถูกก็ซื้อ ถ้าแพงมากก็ไม่ไหว รายได้น้อย"
(ดาว อายุ 47ปี นามสมมติ)

การประเมินผลและพฤติกรรมการบริโภค (Post purchase Behavior) หลังจากที่ชาวนาได้มีการตัดสินใจบริโภคสินค้าและบริการแล้ว ภายหลังจากนั้น จะมีการประเมินผลจากการซื้อว่า สินค้าที่บริโภคมานั้น ดีหรือไม่ ส่วนใหญ่ถ้าสินค้าที่บริโภคนั้นดีและมีประโยชน์ชาวนาจะมีการบอกต่อเพื่อนบ้าน จึงทำให้เกิดการบริโภคที่คล้ายคลึงกัน หากไม่ดีก็จะไม่เกิดการบริโภคอีก และมีการบอกต่อกันว่าไม่ดีด้วย

"เชื่อเซลล์ ซื้อเครื่องกรองน้ำมาใช้ไม่ได้เรื่อง พอมาอีกที่ป้าด่าเลย"
(เย็น อายุ 45 ปี นามสมมติ)

Copyright by Mahidol University

2.1.4 วิธีการชำระหนี้สินเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้

จากการศึกษาพบว่า วิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนามีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่พบว่า ครัวเรือนชาวนาส่วนใหญ่ใช้เป็นทางออกมากที่สุดคือเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด

การขอผ่อนผันเลื่อนเวลาการชำระออกไปโดยยอมเสียดอกเพิ่ม การขอผ่อนชำระหนี้เป็นวิธีที่ชาวนานิยมใช้มากที่สุดในขั้นตอนแรกเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้ แต่ไม่มีเงินเพียงพอที่จะชำระหนี้ ชาวนาส่วนใหญ่จะใช้วิธีการขอผ่อนผันการชำระหนี้จากพ่อค้า หรือนายทุนออกไปก่อน ในกรณีที่ชาวนาบางครัวเรือนได้มีการกู้ยืมเงินมาจากนายทุน การใช้คืนในบางครั้งจ่ายแต่ดอกเบี้ยก่อนยังไม่มีการคืนทุน โดยมีข้อแลกเปลี่ยนคือการยอมเสียดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น บางรายเสียดอกเท่าตัวของทุนที่ได้มา บางรายเสียดอกคิดเป็นร้อยละ10 ต่อเดือน ซึ่งถึงแม้จะเสียดอกเบี้ยมากขึ้นแต่ชาวนาก็ยอมเพราะเมื่อถึงเวลาต้องชำระหนี้นั้น ชาวนายังไม่สามารถหาเงินมาชำระหนี้ได้ นายทุนบางคนใจดียอมให้จ่ายแต่ดอกเบี้ย แต่ยังคงต้นทุนไว้ ให้โอกาสเมื่อเกี่ยวข้าวครั้งต่อไปค่อยหาเงินต้นมาคืน

“ก็จ่ายแต่ดอกไปก่อน ไม่มีจ่ายจริงๆบางรายเขาคิดทบต้นทบดอก ก็ให้เขาคิดเพราะไม่มีจะจ่าย” (นางเต่า อายุ 43ปี นามสมมติ)
“ก็จ่ายแต่ดอกก่อน แล้วที่เหลือก็ให้เค้าคิดเพิ่ม”
(นางหมก อายุ 45 ปี นามสมมติ)

การกู้หนี้ยืมสินจากแหล่งกู้ยืมแหล่งใหม่เพื่อไปใช้หนี้แหล่งกู้ยืมเดิม หรือการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้เพื่อไปชำระหนี้ที่เกิดจากการบริโภคต่างๆภายในครอบครัว การกู้ยืมเงินจากนายทุนนอกระบบเพื่อไปใช้หนี้ค่ารถกับบริษัทรถ เพราะกลัวรถจะโดนยึด การกู้เงินจากธนาคารเพื่อไปใช้หนี้นอกระบบเป็นต้น ชาวนาหลายครัวเรือนกลัวว่าตนเองจะเสียประวัติจนไม่สามารถกลับไปบริโภคได้จากแหล่งเดิมจึงหาแหล่งบริโภคใหม่ ชาวนามักจะบริโภคล่วงหน้าโดยหวังผลจากการผลิตข้าว จึงมีการบริโภค และกู้ยืมเงินจากหลายแหล่ง เพราะคิดว่าจะมาสามารถชำระหนี้ได้ แต่เมื่อไม่สามารถที่จะชำระหนี้ได้ตามกำหนด จึงดิ้นรนหาหนทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่ค้างอยู่โดยการกู้เงินจากหลายที่มาใช้หนี้เดิม เกิดเป็นหนี้ซ้อน จำนวนหนี้สินที่คาดว่าจะลดลงกลับเพิ่มสูงมากขึ้น

“ส่วนใหญ่ก็ไปยืมจากที่ใหม่เอาไปใช้ที่เก่าก่อนเพราะว่า จะได้ไม่เสียประวัติเวลาไปกู้ใหม่ก็ได้กู้ได้”
(นางทัด อายุ 43 ปี นามสมมติ)

Copyright by Mahidol University

“เวลาเขามาเก็บค่ารถ ป้าก็ไปยืมเงินจากนายทุนเพื่อมาจ่ายก่อน กลัวรถโดนยึด” (นางใหญ่ อายุ 45 ปี นามสมมติ)

ยอมถูกยึดทรัพย์ที่บริโภคมา ชาวนาบางครัวเรือนยอมถูกยึดทรัพย์ที่ได้บริโภคมา เพราะไม่สามารถจ่ายไหว เช่น ยึดรถไถ ยึดรถจักรยานยนต์ เป็นต้น เพราะชาวนาคิดว่าการที่ถูกยึดทรัพย์ไปแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องจ่ายอีก ถึงจะเสียประวัติก็ยอม หากต้องการจะบริโภคอีกครั้ง ก็ใช้ชื่อคนอื่นในครัวเรือนบริโภคแทน ปัจจุบันชาวนาสามารถจะบริโภคได้ง่ายกว่าในอดีต เนื่องจากหลายๆปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ และการเชิญชวนให้ซื้อของบริษัท มีโปรโมชั่นทางการขายที่สามารถทำให้ชาวนาบริโภคได้โดยการลงทุนที่น้อยลง เช่น การออกรถโดยไม่มีเงินดาวน์ หรือการสร้างบ้านโดยผ่อนอุปกรณ์ในการก่อสร้างบ้านเป็นต้น ดังนั้นจึงทำให้ชาวนาไม่ตระหนักถึงความลำบากในการบริโภค เน้นที่ความสะดวกสบายของตนเองและครอบครัว ไม่เสียดายทรัพย์สินที่มีอยู่ เพราะคิดว่าจะบริโภคอีกเมื่อใดก็ได้

“ปล่อยให้ยึดรถไป จะได้หมดหนี้ เดี๋ยวมีโอกาสก็ซื้อใหม่ได้”
(นางมาลี อายุ 51 ปี นามสมมติ)
“ปล่อยให้เขายึดไปละ ถึงจะเสียประวัติ ก็ใช้ชื่อลูกซื้อใหม่ได้”
(นางศรี อายุ 46 ปี นามสมมติ)
“เดี๋ยวนี้ซื้อง่าย รถไม่ต้องดาวน์ก็ออกได้ละ ของก็ผ่อนเอา”
(นางใจ อายุ 49 ปี นามสมมติ)

การทำอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มเติม จากการที่ชาวนาประกอบอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียว ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้หนี้ จึงต้องทำอาชีพเสริม เช่น การรับจ้างทำงานก่อสร้าง เมื่อไม่ได้อยู่ในช่วงทำนา การรับจ้างทำงานในไร่ เช่นรับจ้างตัดอ้อย หักข้าวโพด เกี่ยวถั่ว เกี่ยวงา เป็นต้น หรือบางครัวเรือน จากที่เคยทำนาเพียงปีละครั้ง ก็หันมาทำนา 2-3 ปีต่อครั้ง เพื่อหวังเงินที่ได้จากรายได้เสริมเพื่อไปใช้หนี้ทดแทน ชาวนาแทบทุกครัวเรือน มีการประกอบอาชีพอย่างอื่นเพิ่มขึ้นมากในปัจจุบันเพราะรายได้จากการทำนาไม่เพียงพอต่อการบริโภคของคนในครอบครัว จากอดีตประกอบอาชีพแค่เพียงทำนาเท่านั้น แต่ถึงแม้จะประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้มาใช้หนี้ แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ได้ทั้งหมด

Copyright by Mahidol University

“ก็รับจ้างเขาเอา เวลาไม่ทำนา ตัดอ้อย เกี่ยวถั่ว บ้าง หาเงินมาใช้หนี้และกินในครอบครัว”(ฝน อายุ 44ปี นามสมมติ)

“ทำนาเพิ่มขึ้น ตอนแรกทำแต่นาปี ตอนนี้ทำนาปรังด้วย”
(นางเนียน อายุ 43 ปี นามสมมติ)

การขายทรัพย์สินเพื่อใช้หนี้ ชาวนามีทรัพย์สินที่บางรายได้รับมรดกตกถอดจากรุ่นแม่ เช่น ที่นา ยานพาหนะ เป็นต้น เมื่อถึงเวลาต้องชำระหนี้ การขายทรัพย์สินเพื่อใช้หนี้ขั้นตอนนี้มักจะเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สิน เมื่อไม่สามารถที่จะชำระหนี้ได้หรือหลีกเลี่ยงหนี้สินที่เกิดขึ้น ชาวนาบางครัวเรือนจึงมีการขายทรัพย์สินภายในบ้าน เช่น ขายที่นา ขายรถ เพื่อนำเงินที่ได้ไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เป็นต้นทุนในการทำนา รวมไปถึง การนำไปใช้หนี้การบริโภคอื่นๆ เช่น ค่ารถไถ ค่าสร้างบ้าน เป็นต้น แต่พบว่าบางรายมีการเก็บเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินไว้ใช้บริโภคอย่างอื่นเพิ่มขึ้นด้วย ใช้หนี้แค่บางส่วนเท่านั้น ไม่ยอมชำระหนี้ที่มีอยู่ให้หมด

“ขายนา เอาเงินไปจ่ายค่ารถ เสียดายรถและเก็บเงินไว้ใช้ด้วย”
(นางฝน อายุ 37 ปี นามสมมติ)
“ ขายรถไถ เอาเงินไปใช้หนี้ หนี้เยอะ เลยยอมขาย”
(นางน้อย อายุ 56 ปี นามสมมติ)
“ ขายนา 5 ไร่ เอาเงินมาใช้หนี้ และก็ซื้อรถ”
(ดาว อายุ 47ปี นามสมมติ)

2.1.5 ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากการไม่สามารถชำระหนี้สินได้

ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากการไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตามกำหนดจากการศึกษาพบว่าสามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม คือ ผลกระทบเชิงลบทางด้านอารมณ์และจิตใจ และผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้นกับร่างกาย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อจิตใจและอารมณ์ พบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นการแสดงอาการของอารมณ์ที่บ่งบอกถึงลักษณะของอาการต่างๆที่เกิดขึ้นกับชาวนา เช่น อารมณ์โกรธ ภาวะซึมเศร้าวิตกกังวล ภาวะเครียดและเสียใจ ซึ่งนำไปสู่การแสดงออกของอาการทางร่างกาย เช่น การโวยวายและส่งเสียงดัง การร้องให้ เครียดจนไม่ยอมกินข้าว เป็นต้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากทางใจของคนบางคนในครัวเรือน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกับคนในครอบครัว การโวยวายใส่คนอื่นจนเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกับคนในครอบครัว เพราะความรับผิดชอบของการชำระหนี้สินส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของสามีภรรยา ที่เป็นหัวหลักของบ้านในการหาเลี้ยงครอบครัว ถึงแม้ว่าการบริโภคที่เกิดขึ้นจะไม่ได้เกิดจาก สามี และภรรยาแค่เพียงเท่านั้น หากแต่

Copyright© by Mahidol University

เป็นการบริโภคของทุกคนในครัวเรือน แต่ผู้ที่หารายได้หลักคือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนและคู่สมรส แต่บางครัวเรือน นอกจากสมาชิกในครัวเรือนไม่ช่วยหาทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้น แต่กลับเพิ่มความทุกข์ใจให้กับหัวหน้าครัวเรือน เช่น การบริโภคสุรา ของสามี การใช้เงินซื้อเสื้อผ้าที่ฟุ่มเฟือยของบุตรหลาน ทำให้ภรรยาผู้ที่ทำหน้าที่ใช้หนี้ และหาเงิน มีความเครียด ความท้อแท้ใจ และความเสียใจเพิ่มมากขึ้นอีก ดังตัวอย่างของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

"เวลาเขามาทวงนี้แล้วไม่มีให้นะ ก็เครียดกันทั้งบ้าน
พาอารมณ์เสียใส่กันไปหมด" (นางฝน อายุ 37 ปี นามสมมติ)
"บางครั้งมันเครียดหาทางไม่ออกก็นอนร้องให้คนเดียว
คนอื่นในบ้านเขาไม่รู้สึกอะไรด้วยหลอก เพราะเขาได้แต่ใช้ตังกัน
แต่คนหาอย่างเรามันเหนื่อย" (นางทัด อายุ 43 ปี นามสมมติ)
"เวลาไม่มีเงินก็เครียด ข้าวปลาก็ไม่อยากกินละ กลัวไม่มีตังใช้เขา
บางครั้งก็ไม่อยากทำอะไรเลย เครียดมาก"
(นางบรรจง อายุ 49 ปี นามสมมติ)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางร่างกายจากการศึกษาพบว่า สืบเนื่องมากจากผลกระทบทางด้านอารมณ์และจิตใจก่อนเสมอ ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางกายบางรายเกิดขึ้นจากนายทุนให้กู้ยืมส่วนใหญ่จะเกิดจากหนี้รายวัน การกู้หนี้รายวันเป็นหนี้ที่จะต้องชำระทุกวัน และส่วนใหญ่เป็นหนี้นอกระบบที่นายทุนส่วนใหญ่จะมีอิทธิพล และมีลูกน้องมาเก็บเงินจากลูกหนี้ทุกวัน จึงทำให้บางรายถูกลูกน้องของนายทุนทำร้ายร่างกาย เช่น โดนซ้อม โดนตบ หรือโดนตามทำร้ายขู่เข็ญ บางครัวเรือนเกิดขึ้นจากคนในครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างสามีและภรรยา เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง มีปากเสียง จนไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้อยู่ทำให้เกิดการทำร้ายร่างกายกัน เช่น การตบตีกัน การขว้างปาข้าวของใส่กัน บางครัวเรือน สามีฆ่าตัวตายด้วยการผูกคอเพราะหาทางออกในการแก้ไขปัญหาหนี้สินไม่เจอ เมื่อขาดเสาหลักในการหารายได้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว จึงส่งผลกระทบให้เกิดกับคนในครอบครัวคนอื่นๆด้วย เป็นต้น ดังตัวอย่างของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

"บางครั้งเราเครียดนะ ไม่เคยช่วยอะไรเราเลย ยังหาแต่เหล้ากิน
กลับบ้านมาก็ด่ากันตีกัน" (นางน้อย อายุ 56 ปี นามสมมติ)
"เถียงกันแรง จนบางครั้งตีกัน ข้าวของใส่ยิ่งเถียงกันก็ยิ่งโมโห"
(นางเนียน อายุ 43 ปี นามสมมติ)
"เคยโดนพวกมาเก็บรายวันมันตบหน้าเอา แค่ไม่มีจ่ายมัน 7 วัน

Copyright by Mahidol University

ตอนแรกมันก็ขู่ก่อน ด่าด้วย พวกนี้น่ากลัวแต่ทำไงได้ไม่มีตัง ยังไงก็ต้องเอา" (นางศรี อายุ 46 ปี นามสมมติ)
"แกผูกคอตายหนี เพราะเครียดไม่รู้จะทำยังไง ยิ่งมีหนี้มาก แล้ว สามีก็มาตายหนี ป้าก็เครียดไปกันใหญ่ ไม่รู้จะทำยังไงเลย"
(นางแจ๋ว อายุ 52 ปี นามสมมติ)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัว และสังคม ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวและสังคม เป็นผลกระทบที่สามีภรรยาที่เป็นหัวหน้าหลักในการหารายได้ ทำร้ายร่างกายและจิตใจบุตรหลานของตน ทำร้ายจิตใจผู้สูงอายุภายในบ้าน หรือคนอื่นๆในครอบครัว เช่น การด่าทอผู้สูงอายุเวลาเครียด หรือโมโห การตีบุตรหลานของตน รวมไปถึงผลกระทบที่ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวลดลง เมื่อเกิดความบาดหมางใจ ไม่พูดกัน จนบางครัวเรือนถึงขั้นหย่าร้าง ทำให้ครอบครัวมีปัญหามากขึ้นกว่าเดิม คนพิการในบ้านถูกทอดทิ้งให้ช่วยเหลือตนเอง หาอาหารกินเอง ทั้งๆที่ร่ายกายไม่ปกติเหมือนคนทั่วไป ทำให้เพื่อนบ้าน และคนอื่นๆในชุมชนที่เกิดความสงสารเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เกิดคำครหาและการนินทาของคนในชุมชนจนเสื่อมเสียชื่อเสียง

" ป้าก็พิการ หากินเองก็ไม่ได้ ลูกมันก็ทิ้งไปอยู่ กรุงเทพ ไม่เคยกลับบ้านเลย 3 ปีถึงจะมาที เงินก็ไม่เคยส่งมาให้ ป้ากินเงินที่รัฐให้เดือนละ 500 แล้วก็ข้าวจากคนข้างบ้าน เขาเอามาให้บ้าง" ((นางน้อย อายุ 54 ปี นามสมมติ)
"บางครั้งก็โมโห ทั้งๆที่เราเครียดอยู่แล้ว ลูกก็มาทำให้ เครียดหนักอีก โมโหมากก็ตี "
(นางเนียน อายุ 43 ปี นามสมมติ)

2.1.6 ผลการศึกษาการทำสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับปัญหาสภาวะปัญหาหนี้สินที่เกิดจากพฤติกรรมการบริโภคของชาวนาในหมู่บ้านเขาล้อ ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คือผู้ใหญ่บ้านจำนวน 1 ท่านอ.บ.ต. 1 ท่าน และตัวแทนครัวเรือนชาวนาจำนวน 5 ท่าน ซึ่งจากผลการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับ ภาวะหนี้สินของครัวเรือนชาวนาที่เกิดขึ้นนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

Copyright by Mahidol University

ปัญหาพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนาเกิดจากการพฤติกรรมการบริโภคอุปโภคหลักๆ 5 ด้านด้วยกัน คือ 1). ด้านการปลูกสร้าง ต่อเติม

และแก้ไขที่อยู่อาศัยซึ่งพบว่าเป็นปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นมากที่สุด 2).ปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการซื้อยานพาหะนะ เช่น รถยนต์ รถไถ รถเข็นข้าว เป็นต้น 3). ปัญหาหนี้สินที่เกิดจากต้นทุนในการทำนา 4). ปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการศึกษาของคนในครอบครัว 5). ปัญหาหนี้สินที่เกิดจากค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เช่น ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นต้น

ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินจากการทำสนทนากลุ่มพบว่า จากการให้ข้อมูลของผู้นำชุมชน พบว่าผลกระทบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินในปัจจุบันมีความรุนแรงมากขึ้น ไม่ว่าจะกระทบต่อครอบครัวหรือคนในชุมชน ซึ่งพบว่ามีผลกระทบที่อยู่ในลักษณะของห่วงโซ่กระทบต่อกันเป็นทอดๆ โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นทางร่างกาย เช่น การถูกทำร้ายร่างกายจากนายทุน การทำร้ายร่างกายระหว่างสามีภรรยา หรือการฆ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหา เป็นต้น และผลกระทบทางจิตใจ เช่น อาการซึมเศร้า วิตกกังวล และการแสดงออกด้วยการร้องไห้

แนวทางในการแก้ไขปัญหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาจาการทำสนทนากลุ่ม พบว่าแต่ละครัวเรือนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งตัวแทนของครัวเรือนชาวนาส่วนใหญ่ ใช้แนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน การขอผ่อนผันชำระหนี้ การหารายได้จากการประกอบอาชีพเสริม การกู้ยืมสินจากแหล่งกู้ยืมใหม่เพื่อไปใช้หนี้แหล่งกู้ยืมเดิม การยอมให้ถูกยึดทรัพย์ที่ไปค้ำประกันไว้ หรือการยอมให้คิดดอกเพิ่มขึ้นจากเดิม

Copyright by Mahidol University

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1.) ศึกษากระบวนการทางพฤติกรรมด้านการบริโภคและอุปโภคที่นำไปสู่ปัญหาการเกิดหนี้สินของครัวเรือนชาวนา 2.) ศึกษาผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาการมีหนี้สินภายในครัวเรือนของชาวนา 3.) ศึกษาวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนชาวนาภายหลังได้รับผลกระทบจากการเป็นหนี้

วิธีการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษาเชิงปริมาณใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น300 ราย สำหรับในการศึกษาเชิงคุณภาพ ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 7 ราย จำนวน 1 กลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน อ.บ.ต. 1 คน และชาวนาจำนวน 5 คน และสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวนาที่กำลังประสบปัญหาหนี้สิน และมีจำนวนหนี้สินสูงที่สุด 10 อันดับแรกจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 10 ราย เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหา และได้ข้อมูลที่มีความลึก และมีความถูกต้อง ได้สังเกตการณ์เพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านครอบครัว

ผู้ที่มีหน้าที่ในการดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเป็นเพศหญิง โดยคิดเป็นร้อยละ 86 มีจำนวนสมาชิกอยู่ที่ระหว่าง 4-6 คน โดยคิดเป็นร้อยละ 48.3 ช่วงอายุจะอยู่ที่ 35-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 42 มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 43.03 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยคิดเป็นร้อยละ 50.1 ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือนคือเป็น คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน (ภรรยา) โดยคิดเป็นร้อยละ 60 รายได้เฉลี่ยต่อปี อยู่ที่ 100000 -200000 บาท จำนวนรอบในการทำนาส่วนใหญ่จะทำ 2 รอบ คิดเป็นร้อยละ 56 รองลงมาคือ ค่าใช้จ่ายในการลงทุนในแต่ละรอบ อยู่ที่ประมาณ 3000-5000 บาทต่อไร่ใน 1 รอบ คิดเป็นร้อยละ 66 ลักษณะที่อยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่างเป็นบ้านปูนสองชั้นครึ่งบนเป็นไม้ครึ่งล่างเป็นปูน คิดเป็นร้อยละ 75 การถือครองที่ดินตามโฉนด พบว่า

Copyright by Mahidol University

กลุ่มตัวอย่างมีที่ดินทั้งหมด 252 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 86 ถือครองที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยจำนวนทั้งสิ้น 248 ครัวเรือน และถือครองที่ดินประเภทที่ดินในการประกอบอาชีพ จำนวน 123 ครัวเรือน โดยคิดเป็นร้อยละ 82.67 และ ร้อยละ 41 ตามลำดับ

5.1.2 สรุปผลผลการศึกษาจากสมมติฐานในการวิจัยเชิงปริมาณ

สมมติฐานข้อที่ 1 ปัจจัยใจส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยใจส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยทางด้านอายุ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภค และอุปโภคของชาวนาในด้านต่างๆไปในทิศทางลบ ส่วนปัจจัยทางด้านสถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางบวก

สมมติฐานข้อที่ 2 ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และความสามารถในการชำระหนี้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านครอบครัวได้แก่ ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และความสามารถในการชำระหนี้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยทางด้านผลผลิตต่อไร่ และความสามารถในการชำระหนี้ได้ครบตามกำหนด มีความสัมพันธ์ในทิศทางลบกับพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนา แต่ปัจจัยทางด้าน รายได้ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

สมมติฐานข้อที่ 3 ปัจจัยทางด้านบุคคล ได้แก่ อายุ และสถานภาพสมรส ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้าน อายุ และสถานภาพสมรส ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) = .371 สามารถร่วมกันอธิบายหนี้สินที่เกิดขึ้นได้ร้อยละ 37.1

สมมติฐานข้อที่ 4 ปัจจัยทางด้านครอบครัวได้แก่ ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และความสามารถในการชำระหนี้ ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านครอบครัวได้แก่ ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และความสามารถในการชำระหนี้ ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา อย่างมี

Copyright by Mahidol University

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) = .247 สามารถร่วมกันพยากรณ์หนี้สินที่เกิดขึ้นได้ร้อยละ 24.7

สมมติฐานข้อที่ 5 ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมในการบริโภคของชาวนา ได้แก่ ปัจจัยพฤติกรรมการบริโภคด้านการลงทุนทำนา พฤติกรรมการบริโภคด้านที่อยู่อาศัย พฤติกรรมการบริโภคด้านการศึกษาของบุตร พฤติกรรมการบริโภคด้านยานพาหนะ และพฤติกรรมการบริโภคด้านการใช้ชีวิตประจำวันส่งผลต่อหนี้สินของชาวนา

การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regressions) โดยใช้วิธีกำหนดให้นำตัวแปรอิสระทุกตัวเข้าในสมการถดถอยอยู่แล้วโดยวิธี Enter ปัจจัยทางด้านบุคคล ได้แก่ อายุ และสถานภาพสมรส ปัจจัยทางด้านครอบครัว ได้แก่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความสามารถในการชำระหนี้ และผลผลิตที่ได้ต่อไร่ ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมการบริโภคด้านต่างๆ ได้แก่ การบริโภคเพื่อการลงทุนทำนา การบริโภคเพื่อที่อยู่อาศัย การบริโภคเพื่อการศึกษาของบุตร การบริโภคเพื่อยานพาหนะ และ การบริโภคเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถร่วมกันพยากรณ์ปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นภายในครัวเรือนของชาวนาได้ร้อยละ 72.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) = .720 เมื่อพิจารณาค่า Sig จากตารางของปัจจัยแต่ละตัว พบว่า ปัจจัยด้าน การบริโภคเพื่อการศึกษาของบุตร และปัจจัยด้านการบริโภคเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่สามารถร่วมกับปัจจัยตัวอื่นๆพยากรณ์ หรืออธิบายหนี้สินที่เกิดขึ้นในครัวเรือนได้ ปัจจัยแต่ละตัวมีความสัมพันธ์ และอิทธิพลต่อหนี้สินในทิศทางบวก แต่พบว่าปัจจัยทางด้านอายุ และความสามารถในการชำระหนี้ มีอิทธิพลต่อหนี้สินเป็นไปในทิศทางลบ

ผลการวิเคราะห์ การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regressions) ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคกับหนี้สิน โดยใช้วิธีการ Stepwise พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ ปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นในครัวเรือนชาวนามากที่สุดคือ ปัจจัยการบริโภคด้านที่อยู่อาศัย โดยสามารถอธิบายหนี้สินที่เกิดขึ้นได้ ร้อยละ 59.4 เมื่อพิจารณาจากสมการถดถอย พบว่าปัจจัยที่ไม่สามารถร่วมกันพยากรณ์หนี้สินของชาวนาได้นั้นคือ ปัจจัยการบริโภคเพื่อการศึกษาของบุตร และปัจจัยการบริโภคเพื่อการใช้ชีวิตประจำวัน

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการอภิปรายผลของการศึกษาโดยการอภิปรายผลได้นำข้อค้นพบ และข้อสรุปจากการการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพบูรณาการเข้าด้วยกัน

Copyright by Mahidol University

5.2.1 การอภิปรายผลเกี่ยวกับ พฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ก่อให้เกิดหนี้สินของชาวนา

อายุ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนาซึ่ง และส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา มีความความสัมพันธ์และส่งผลต่อหนี้สินในทิศทางลบ การที่ชาวนามีอายุมากขึ้นจะส่งผลให้มีหนี้สินลดน้อยลง เนื่องจากเป็นยุคสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยีต่างๆ ผู้ที่มีอายุยังน้อยมีการรับรู้ข่าวสารด้านการบริโภคมากกว่าผู้ที่มีอายุมาก จึงทำให้มีพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภค หนี้สินที่เกิดจากการบริโภคที่มากกว่าผู้ที่มีอายุสูงๆ ความสามารถและกำลังในการทำนามีมากกว่า ทำให้คิดว่าสามารถที่จ่ายได้ เกิดการตัดสินใจในการอุปโภคและบริโภคได้ง่าย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ *เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพาณิช (2547)* ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งพบว่า อายุ เป็นปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือ และสุลักษณ์ เสงี่ยมลักษณ์ (2544) ที่พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับปัญหาหนี้สิน

สถานภาพสมรส ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคทั้ง 5 ด้านเนื่องจากส่วนใหญ่คู่สมรสหรือสามีภรรยา จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะอุปโภคหรือบริโภคสินค้า ซึ่งทำให้มีความแตกต่างกันกับบุคคลที่ยังไม่ได้สมรส เพราะมีการลังเลยังไม่กล้าที่จะตัดสินใจบริโภคเพราะขาดเพื่อนช่วยคิด ทำให้หนี้สินที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ *เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพาณิช (2547)* ที่พบว่าสถานภาพสมรสส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริโภคที่ก่อให้เกิดหนี้สิน

รายได้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภค และมีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ไปในทิศทางบวก การที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นทำให้พฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ง่ายมากขึ้นส่งผลให้เกิดหนี้สินมากขึ้น หากแต่บริโภคจนเกิดกำลังก็ส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ *พรนิภา ลิมปพยอม (2552)* ที่พบว่าการหลงใหลในสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ตรงกับความต้องการ รวดเร็ว และสะดวกมากขึ้น ประกอบกับถึงจะมีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น ด้วยการที่จับจ่ายใช้สอยเกินตัว จึงทำให้เกิดหนี้สินตามมาในที่สุด และงานของ

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคและมีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ยิ่งมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากขึ้นก็จะทำให้มีพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคสูงขึ้น มีหนี้สินในครัวเรือนสูงขึ้น เนื่องจากจำนวนในการบริโภคเกิดจากความสนใจในการบริโภคที่หลากหลาย และแตกต่างของคนในครัวเรือนพบว่ามีความสอดคล้องกับงานของ *เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพาณิช (2547)* ที่พบว่าจำนวนสมาชิกผู้พึ่งพิงส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริโภคที่ก่อให้เกิดหนี้สิน

Copyright by Mahidol University

ผลผลิตที่ได้จากการทำนา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคและมีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ในทิศทางลบ คือ ถ้าจำนวนผลผลิตสูงขึ้นก็จะทำให้หนี้สินลดลง เนื่องจากชาวนามีเงินในการที่จะชำระหนี้สินมากขึ้น

ความสามารถในการชำระหนี้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคและมีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ในทิศทางลบ คือ ถ้าชาวนามีความสามารถในการชำระหนี้ได้ตามกำหนดก็จะทำให้หนี้สินในครัวเรือนลดลง

พฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคด้านต่างๆของชาวนา มีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ซึ่ง พฤติกรรมการบริโภคด้านการลงทุนทำนา พฤติกรรมการบริโภคด้านที่อยู่อาศัย พฤติกรรมการบริโภคด้านการศึกษาของบุตร พฤติกรรมการบริโภคด้านยานพาหนะ และพฤติกรรมการบริโภคด้านการใช้ชีวิตประจำวันส่งผลต่อหนี้สินของชาวนา ในยุคโลกาภิวัตน์ชาวนาให้ความสนใจกับการบริโภคตามกระแสนิยมมากยิ่งขึ้น เมื่อมีพฤติกรรมการบริโภคด้านต่างๆมากขึ้น ไม่ว่ารายได้จะมากขึ้น หรือลดน้อยลง แต่ความต้องการในการบริโภคและอุปโภคของชาวนาก็ยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา

5.2.2 วิธีในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนาเมื่อถึงเวลาต้องชำระหนี้สิน

จากการศึกษาพบว่า วิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนามีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถสรุปได้ 5 แนวทางหลักในการแก้ไขปัญหา คือ การขอเวลาผ่อนผันการชำระหนี้สินโดยยอมให้ดอกเบี้ยเพิ่มมากขึ้น การกู้ยืมเงินจากแหล่งใหม่เพื่อไปชำระหนี้จากแหล่งบริโภคเดิม การขายทรัพย์สินเพื่อใช้หนี้ การยอมถูกยึดทรัพย์ และการทำงานเพิ่มมากขึ้น จากที่เป็นแค่ชาวนาต้องมีหน้าที่เพิ่มขึ้น เช่น การเป็นกรรมกร เป็นพนักงานโรงงาน และรับจ้างทั่วไป จากอดีตเคยทำนา ปีละครั้ง แต่ปัจจุบันทำตั้งแต่ 1-3 ครั้ง ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ ยศ สันตสมบัติ (2546) ที่พบว่าปัจจุบันชาวนาไทยถูกบีบให้ต้องเป็นทั้งชาวนาและกรรมกรไปพร้อมกัน การเป็นแรงงานรับจ้าง

5.2.3 ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินของชาวนาเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด

สรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินพบว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวนา คือ ผลกระทบทางอารมณ์และจิตใจ เช่น ภาวะเครียด ซึมเศร้า ผลกระทบทางด้านร่างกาย ที่พบว่าส่วนใหญ่มักจะเกิดผลกระทบทางด้านอารมณ์และจิตใจก่อน ที่จะส่งผลให้เกิดผลกระทบทางร่างกายตามมา ได้แก่ การทำร้ายร่างกายระหว่างสามีภรรยา การฆ่าตัวตาย

Copyright by Mahidol University

ของหัวหน้าครัวเรือนเพื่อหนีปัญหา รวมไปถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวด้วย การพาลใส่คนในครอบครัวทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง เกิดปัญหาครอบครัวหย่าร้าง

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ความความ เป็นอัตลักษณ์ของชาวนาได้เปลี่ยนไปมาก จากการทำนาแค่พออยู่พอกิน ปัจจุบันมีการทำนาเพื่อหวังผลกำไรมากขึ้น ชาวนาพยายามที่จะบริโภคตามกระแสนิยมทำให้ต้องพึ่งการเป็นหนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของตน ถึงแม้จะมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นทำให้ความต้องการในการบริโภคเพิ่มขึ้นด้วย โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่ตนเองและคนในครอบครัว รัฐบาลและผู้นำชุมชนควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากปัญหาหนี้สิน พร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพที่ทำเมื่อยามว่างงานจากการทำนาเพื่อเป็นรายได้เสริมเพื่อนำไปใช้หนี้

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรเลือกพื้นที่ศึกษาที่มีวงกว้างมากกว่านี้ เพราะจะได้รับรู้ถึงความแตกต่างทางด้านบริบทและสังคมที่มีต่อปัญหาหนี้สิน และควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านครอบครัวและสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคที่ก่อให้เกิดหนี้สินของเกษตรกร

Copyright by Mahidol University

กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา
PROCESSES OF CONSUMPTION AND CONSUMER BEHAVIOR THAT LEAD TO THE FARMER'S DEBT

อรพรรณ โพธิ์อ่อง 5236708 PRPR/M

ศศม. (วิจัยประชากรและสังคม)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : โยธิน แสวงดี, Ph.D., จรัมพร โห้ลำยอง, Ph.D.

บทสรุปแบบสมบูรณ์

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาหนี้สินของชาวนาเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากจน ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาชาวนาส่วนใหญ่ไม่ค่อยประสบปัญหานี้สินหรือความยากจนแต่อย่างใด จะทำนาเพื่อเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน หากเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนถึงจะมีการแบ่งขายเพื่อค้ากำไร การใช้ชีวิตก็เรียบง่ายตามวิถีชนบทท้องถิ่นของชาวนาไทย จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัฒน์ทำให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างรวดเร็ว การถูกบีบบังคับให้ต้องพึ่งพิงจากภายนอกมากขึ้น ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย วัฒนธรรม และสังคมต่างๆ (ยศ สันตสมบัติ, 2546 : 64) จากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนสู่การผลิตเพื่อการค้าขาย เพื่อให้ได้เงินมาตอบสนองต่อความต้องการในการบริโภคให้เป็นไปตามกระแสยุคโลกาภิวัฒน์ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม จนบางครั้งไม่เหลือเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนกลับต้องไปซื้อจากพ่อค้าคนกลางเพื่อมาบริโภค ประกอบกับการเกิดปัญหาหลายอย่างที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้จนทำให้เกิดการขาดทุนในการประกอบอาชีพ เช่น ภัยแล้ง ภัยน้ำท่วม ปัญหารัตรูพืชกัดกินต้นข้าว ทำให้ได้ผลผลิตตกต่ำอีกทั้งปัญหาพ่อค้าคนกลางที่มักจะค้ากำไรเกินควร ราคาข้าวที่ต่ำลงเรื่อยๆ แต่ต้นทุนในการผลิตกลับสูงขึ้น ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อภาระหนี้สินที่แบกรับ (อุทัย อุปันโน,2551:6) และจากการสำรวจ จากการสำรวจ พบว่า ชาวนาในภาคกลางมีหนี้สินมากที่สุด

Copyright© by Mahidol University

รวมเป็น 123,500,000 บาท มีจำนวนครอบครัวที่เป็นหนี้ถึง 650,000 ครัวเรือน(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552 : 14)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา หมู่บ้านแห่งหนึ่งใน จังหวัดนครสวรรค์ เนื่องจากด้วยลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 95 ของหมู่บ้านประกอบอาชีพทำนา พื้นที่เขตติดต่อกับแหล่งน้ำจืดที่สำคัญ คือ บึงบอระเพ็ดและแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้สามารถทำนาได้ปีละหลายครั้งทั้งนาปีและนาปรัง ซึ่งในจังหวัดนครสวรรค์นั้นเป็นจังหวัดที่มีการประกอบอาชีพทำนามากที่สุดในเขตภาคเหนือ อีกทั้งเป็นประตูทางการคมนาคมของภาคกลางและภาคเหนือ ทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมเจริญเติบโตและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนที่แต่ก่อนเคยประกอบแต่อาชีพทำนา ปัจจุบันเกษตรต้องหันมาประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น การเป็นทั้งชาวนาและเป็นกรรมกรไปในเวลาเดียวกัน ชาวนาเกิดการเป็นหนี้ภายในครัวเรือนมากขึ้น หลายครัวเรือนในชนบท มีภาระค่าใช้จ่ายที่สะสมมาจากความล้มเหลวของผลผลิตในปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ (บทความพิเศษ, รายงานจังหวัดนครสวรรค์, 2552 : 4)

จากปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งที่ทำให้เกิดความยากจนและปัญหาทางสังคมอื่นๆตามมา ซึ่งเป็นผลมาจากพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนาเพื่อตอบสนองต่อยุคโลกาภิวัฒน์ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา เรื่อง กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา โดยวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ คือ การศึกษากระบวนการทางพฤติกรรมที่นำไปสู่การเป็นหนี้ของชาวนา ผลกระทบทางลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สิน และแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนา

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษากระบวนการทางพฤติกรรมในการตัดสินใจบริโภคและอุปโภคที่นำไปสู่ปัญหาการเกิดหนี้สินของครัวเรือนชาวนา

2. ศึกษาวิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเมื่อถึงกำหนดต้องชำระหนี้ของชาวนา

3. ศึกษาผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดของชาวนา

Copyright by Mahidol University

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ปัจจัยทางบุคคล เช่น อายุ สถานภาพสมรส ปัจจัยทางด้านครอบครัว เช่น รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภค การบริโภคในการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ ของชาวนา มีผลต่อหนี้สินที่เกิดขึ้นภายในครัวเรือนทั้งสิ้น มีกระบวนการอย่างเป็นขั้นตอนก่อนจะนำไปสู่การตัดสินใจในการบริโภคและอุปโภคซึ่งมีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนา เช่น ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล หรือปัจจัยทางด้านครอบครัว เมื่อชาวนามีการบริโภค และอุปโภคอย่างขาดความระมัดระวังโดยการบริโภคตามกระแสนิยม เน้นการบริโภคที่ให้ความสำคัญกับวัตถุเป็นหลักทำให้เกิดหนี้สินที่ตามมา ประกอบกับการประกอบอาชีพทำนามีผลกระทบจากภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย เกิดการเป็นหนี้สินในครัวเรือน จากผลสรุปที่กล่าวมาข้างต้นจึงนำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงปริมาณ และกรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพดัง

3.1 กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปริมาณ

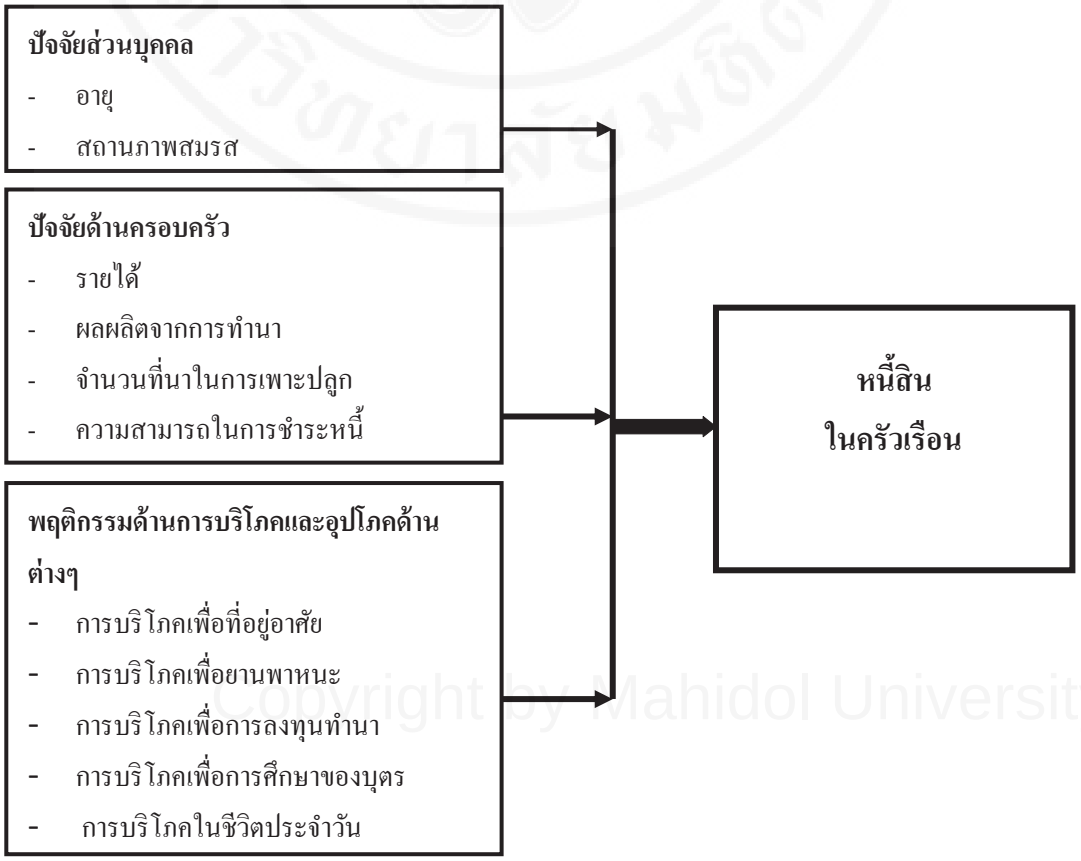

Copyright by Mahidol University

3.2 กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

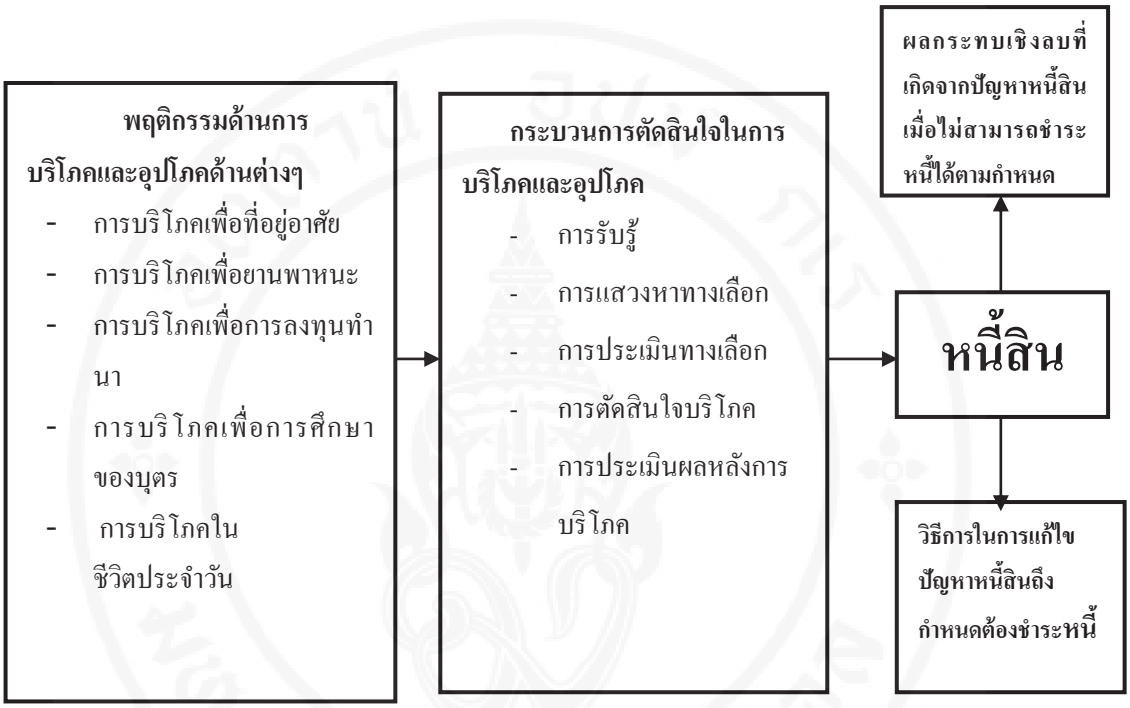

Copyright by Mahidol University

4. ระเบียบวิธีวิจัย แหล่งข้อมูล และกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเรื่องกระบวนการทางพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) การนำเสนอคุณลักษณะทั่วไป และลักษณะทางครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างด้วยค่าความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย การศึกษา ความสัมพันธ์ของ ปัจจัยทางด้านบุคคล ด้านครอบครัว และพฤติกรรมในการบริโภคอุปโภคของชาวนาโดยการหาค่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) และศึกษาปัจจัยทางด้านการบริโภคและอุปโภคของชาวนาที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ด้วยสถิติวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 300คน และสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 ราย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็น ชาวนาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์ และกำลังประสบปัญหาหนี้สิน ณ วันที่ทำการเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับตัวแทนของชาวนาในแต่ละครัวเรือน ผู้ที่ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดูและค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ผู้ที่ให้สัมภาษณ์เชิงลึก เป็นผู้ที่มีลำดับหนี้สินสูงสุด 10 อันดับแรก จากการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ การสัมภาษณ์เชิงลึกใช้วิธีการสังเกตการณ์ร่วม มีการขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการบันทึกเทปในระหว่างการสัมภาษณ์

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ที่มีหน้าที่ในการดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเป็นเพศหญิงมีจำนวนสมาชิกอยู่ที่ระหว่าง 4-6 คน อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 43.03 ปี ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน จำนวนรอบในการทำนาส่วนใหญ่จะทำ 2 รอบค่าใช้จ่ายในการลงทุนในแต่ละรอบ อยู่ที่ประมาณ 3000-5000 บาทต่อไร่ลักษณะที่อยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่างเป็นบ้านปูนสองชั้นครึ่งบนเป็นไม้ครึ่งล่างเป็นปูน การถือครองที่ดินพบว่า ชาวนาส่วนใหญ่จะถือครองที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยมากกว่าที่ดินในการทำนา

Copyright by Mahidol University

5.2 ผลการศึกษาในการวิจัยเชิงปริมาณ

วิเคราะห์ปัจจัยด้านบุคคล ครอบครัว และพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

5.2.1 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Correlation)

ปัจจัยใจส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยทางด้านอายุ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภค และอุปโภคของชาวนาในด้านต่างๆไปในทิศทางลบ ส่วนปัจจัยทางด้านสถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางบวก

ปัจจัยทางด้านครอบครัวได้แก่ ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และความสามารถในการชำระหนี้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยทางด้านผลผลิตต่อไร่ และความสามารถในการชำระหนี้ได้ครบตามกำหนด มีความสัมพันธ์ในทิศทางลบกับพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนา แต่ปัจจัยทางด้าน รายได้ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

5.2.2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression)

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้าน อายุ และสถานภาพสมรส ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) = .371 สามารถร่วมกันอธิบายหนี้สินที่เกิดขึ้นได้ร้อยละ 37.1

ปัจจัยทางด้านครอบครัวได้แก่ ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และความสามารถในการชำระหนี้ ส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) = .247 สามารถร่วมกันพยากรณ์หนี้สินที่เกิดขึ้นได้ร้อยละ 24.7

ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมในการบริโภคของชาวนา ได้แก่ ปัจจัยพฤติกรรมการบริโภคด้านการลงทุนทำนา พฤติกรรมการบริโภคด้านที่อยู่อาศัย พฤติกรรมการบริโภคด้านการศึกษาของบุตร พฤติกรรมการบริโภคด้านยานพาหนะ และพฤติกรรมการบริโภคด้านการใช้ชีวิตประจำวันส่งผลต่อหนี้สินของชาวนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) = .218 สามารถร่วมกันพยากรณ์หนี้สินที่เกิดขึ้นได้ร้อยละ21.8

Copyright by Mahidol University

5.3 ผลการวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ

วิธีในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนาเมื่อถึงเวลาต้องชำระหนี้สินพบว่า วิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนามีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถสรุปได้ 5 แนวทางหลักในการแก้ไขปัญหา คือ การขอเวลาผ่อนผันการชำระหนี้สินโดยยอมให้ดอกเบี้ยเพิ่มมากขึ้น การกู้ยืมเงินจากแหล่งใหม่เพื่อไปชำระหนี้จากแหล่งบริโภคเดิม การขายทรัพย์สินเพื่อใช้หนี้ การยอมถูกยึดทรัพย์ และการทำงานเพิ่มมากขึ้น จากที่เป็นแค่ชาวนา ต้องมีหน้าที่เพิ่มขึ้น เช่น การเป็นกรรมกร เป็นพนักงานโรงงาน และรับจ้างทั่วไป จากอดีตเคยทำนา ปีละครั้ง แต่ปัจจุบันทำตั้งแต่ 1-3 ครั้ง

ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินพบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวนา คือ ผลกระทบทางอารมณ์และจิตใจ เช่น ภาวะเครียด ซึมเศร้า ผลกระทบทางด้านร่างกาย ที่พบว่าส่วนใหญ่มักจะเกิดผลกระทบทางด้านอารมณ์และจิตใจก่อน ที่จะส่งผลให้เกิดผลกระทบทางร่างกายตามมา ได้แก่ การทำร้ายร่างกายระหว่างสามีภรรยา การฆ่าตัวตายของหัวหน้าครัวเรือนเพื่อหนีปัญหา รวมไปถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวด้วย การพาลใส่คนในครอบครัวทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง เกิดปัญหาครอบครัวหย่าร้าง

6. การอภิปรายผลและข้อสรุป

ในการอภิปรายผลครั้งนี้ได้นำข้อค้นพบ และข้อสรุปจากการการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพบูรณาการเข้าด้วยกันซึ่งพบว่า

อายุ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคของชาวนาซึ่ง และส่งผลต่อปัญหาหนี้สินของชาวนา มีความความสัมพันธ์และส่งผลต่อหนี้สินในทิศทางลบ การที่ชาวนามีอายุมากขึ้นจะส่งผลให้มีหนี้สินลดน้อยลง เนื่องจากเป็นยุคสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยีต่างๆ ผู้ที่มีอายุยังน้อยมีการรับรู้ข่าวสารด้านการบริโภคมากกว่าผู้ที่มีอายุมาก จึงทำให้มีพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภค หนี้สินที่เกิดจากการบริโภคที่มากกว่าผู้ที่มีอายุสูงๆ ความสามารถและกำลังในการทำนามีมากกว่า ทำให้คิดว่าสามารถที่จ่ายได้ เกิดการตัดสินใจในการอุปโภคและบริโภคได้ง่าย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพาณิช (2547) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งพบว่า อายุ เป็นปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือ และสุลักษณ์ เสงี่ยมลักษณ์ (2544) ที่พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับปัญหาหนี้สิน

Copyright© by Walailak University

สถานภาพสมรส ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคทั้ง 5 ด้านเนื่องจากส่วนใหญ่คู่สมรสหรือสามีภรรยา จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะอุปโภคหรือบริโภคสินค้า ซึ่งทำให้มีความแตกต่างกันกับบุคคลที่ยังไม่ได้สมรส เพราะมีการลังเลยังไม่กล้าที่จะตัดสินใจบริโภคเพราะขาดเพื่อนช่วยคิด ทำให้หนี้สินที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ *เบญจมาภรณ์* อมรเลิศพาณิช (2547) ที่พบว่าสถานภาพสมรสส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริโภคที่ก่อให้เกิดหนี้สิน

รายได้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภค และมีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ไปในทิศทางบวก การที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นทำให้พฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ง่ายมากขึ้นส่งผลให้เกิดหนี้สินมากขึ้น หากแต่บริโภคจนเกิดกำลังก็ส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ พรนิภา ลิมปพยอม (2552) ที่พบว่าการหลงใหลในสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ตรงกับความต้องการ รวดเร็ว และสะดวกมากขึ้น ประกอบกับถึงจะมีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น ด้วยการที่จับจ่ายใช้สอยเกินตัว จึงทำให้เกิดหนี้สินตามมาในที่สุด และงานของ

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคและมีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ยิ่งมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากขึ้นก็จะทำให้มีพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคสูงขึ้น มีหนี้สินในครัวเรือนสูงขึ้น เนื่องจากจำนวนในการบริโภคเกิดจากความสนใจในการบริโภคที่หลากหลาย และแตกต่างของคนในครัวเรือนพบว่ามีความสอดคล้องกับงานของ เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพาณิช (2547) ที่พบว่าจำนวนสมาชิกผู้พึ่งพิงส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริโภคที่ก่อให้เกิดหนี้สิน

ผลผลิตที่ได้จากการทำนา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคและมีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ในทิศทางลบ คือ ถ้าจำนวนผลผลิตสูงขึ้นก็จะทำให้หนี้สินลดลง เนื่องจากชาวนามีเงินในการที่จะชำระหนี้สินมากขึ้น

ความสามารถในการชำระหนี้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคและมีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ในทิศทางลบ คือ ถ้าชาวนามีความสามารถในการชำระหนี้ได้ตามกำหนดก็จะทำให้หนี้สินในครัวเรือนลดลง

พฤติกรรมการบริโภค และอุปโภคด้านต่างๆของชาวนา มีอิทธิพลต่อหนี้สินของชาวนา ซึ่ง พฤติกรรมการบริโภคด้านการลงทุนทำนา พฤติกรรมการบริโภคด้านที่อยู่อาศัย พฤติกรรมการบริโภคด้านการศึกษาของบุตร พฤติกรรมการบริโภคด้านยานพาหนะ และพฤติกรรมการบริโภคด้านการใช้ชีวิตประจำวันส่งผลต่อหนี้สินของชาวนา ในยุคโลกาภิวัตน์ชาวนาให้ความสนใจกับการบริโภคตามกระแสนิยมมากยิ่งขึ้น เมื่อมีพฤติกรรมการบริโภคด้านต่างๆมากขึ้น ไม่ว่า

Copyright© by Mahidol University

รายได้จะมากขึ้น หรือลดน้อยลง แต่ความต้องการในการบริโภคและอุปโภคของชาวนาก็ยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา

วิธีการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวนามีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถสรุปได้ 5 แนวทางหลักในการแก้ไขปัญหา คือ การขอเวลาผ่อนผันการชำระหนี้สินโดยยอมให้ดอกเบี้ยเพิ่มมากขึ้น การกู้ยืมเงินจากแหล่งใหม่เพื่อไปชำระหนี้จากแหล่งบริโภคเดิม การขายทรัพย์สินเพื่อใช้หนี้ การยอมถูกยึดทรัพย์ และการทำงานเพิ่มมากขึ้น จากที่เป็นแค่ชาวนา ต้องมีหน้าที่เพิ่มขึ้น เช่น การเป็นกรรมกร เป็นพนักงานโรงงาน และรับจ้างทั่วไป จากอดีตเคยทำนา ปีละครั้ง แต่ปัจจุบันทำตั้งแต่ 1-3 ครั้ง ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ ยศ สันตสมบัติ(2546) ที่พบว่าปัจจุบันชาวนาไทยถูกบีบให้ต้องเป็นทั้งชาวนาและกรรมกรไปพร้อมกัน การเป็นแรงงานรับจ้าง

ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินพบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวนา คือ ผลกระทบทางอารมณ์และจิตใจ เช่น ภาวะเครียด ซึมเศร้า ผลกระทบทางด้านร่างกาย ที่พบว่าส่วนใหญ่มักจะเกิดผลกระทบทางด้านอารมณ์และจิตใจก่อน ที่จะส่งผลให้เกิดผลกระทบทางร่างกายตามมา ได้แก่ การทำร้ายร่างกายระหว่างสามีภรรยา การฆ่าตัวตายของหัวหน้าครัวเรือนเพื่อหนีปัญหา รวมไปถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวด้วย การพาลใส่คนในครอบครัวทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง เกิดปัญหาครอบครัวหย่าร้าง

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ความความ เป็นอัตลักษณ์ของชาวนาได้เปลี่ยนไปมาก จากการทำนาแค่พออยู่พอกิน ปัจจุบันมีการทำนาเพื่อหวังผลกำไรมากขึ้น ชาวนาพยายามที่จะบริโภคตามกระแสนิยมทำให้ต้องพึ่งการเป็นหนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของตน ถึงแม้จะมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นทำให้ความต้องการในการบริโภคเพิ่มขึ้นด้วย โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่ตนเองและคนในครอบครัว รัฐบาลและผู้นำชุมชนควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากปัญหาหนี้สิน พร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพที่ทำเมื่อยามว่างงานจากการทำนาเพื่อเป็นรายได้เสริมเพื่อนำไปใช้หนี้

Copyright by Mahidol University

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรเลือกพื้นที่ศึกษาที่มีวงกว้างมากกว่านี้ เพราะจะได้รับรู้ถึงความแตกต่างทางด้านบริบทและสังคมที่มีต่อปัญหาหนี้สิน และควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านครอบครัวและสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคและอุปโภคที่ก่อให้เกิดหนี้สินของเกษตรกร

Copyright by Mahidol University

PROCESSES OF CONSUMPTION AND CONSUMER BEHAVIOR THAT LEAD TO THE FARMER‘S DEBT

ORAPHAN PHOONG 5236708 PRPR/M

M.A. (POPULATION AND SOCIAL RESEARCH)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: YOTHIN SAWANGDEE, Ph.D., JARUMPHRON HOLUMYONG, Ph.D.

EXTENDED SUMMARY

1. Rationale Background

The farmer's debt is a major cause of poverty. In the past, most farmers are not experiencing any assets or poverty. Until after World War 2 in a global spread of Western culture that was fast. Political and economic, legal, cultural and social of the respondents to produce for household consumption to production for commerce, earning enough money to the needs of the consumer according to the current global emphasis on materialism. The yields of the great depression and the profiteering middlemen who often excessive and prices of rices continue to fall but the cost to produce higher returns, income is not sufficient to bear the burden of debt, and from the survey, the survey found that farmers in the region with the most debt.

In this study,were studied. One of the village in Nakhon Sawan province due to the socio-economic characteristics of the village. Most residents of the village, 95 percent of the farmers. area with fresh water is a lake and river Borapet. You can do it several times a year and the crop season. This is in Nakhon Sawan province, with most of the farmers in the North. It is the gateway to the community of central and northern parts. The growth of economic and social growth and rapid change people, but once the farmers. Agriculture today is facing the

Copyright by Mahidol University

profession more diverse. As well as farmers and laborers, at the same time. Farmers within the household is greater. Many rural households. the cumulative costs of the failure of productivity in recent years. In particular, the problem of natural disasters.

2. Objective

1. To study the behavior of consumers and consumer decisions that lead the liability of the peasant households.
2. To study how to fix liability on the payment of debts of farmers.
3. To study negative impact of debt on a repayment schedule of farmers.

3. Theoretical Framework

From the study objective and literature review, shows that individual factors such as age, marital status, demographic factors such as family income, number of family members. Factors in the consumption and consumer behavior consumption in everyday life. To meet the needs of farmers with the debt incurred within the household. The process is the first step is to decide on consumption and consumer goods, which are many factors that influence consumer behavior and consumption of rice, such as social factors. Attributed to the farmers affected by natural disasters that can not be controlled. Revenue expenditure is not enough. Household debt as a result. The results summarized above have led to the concept of quantitative research. The conceptual framework for the research subject.

Copyright by Mahidol University

Quantitative Framework

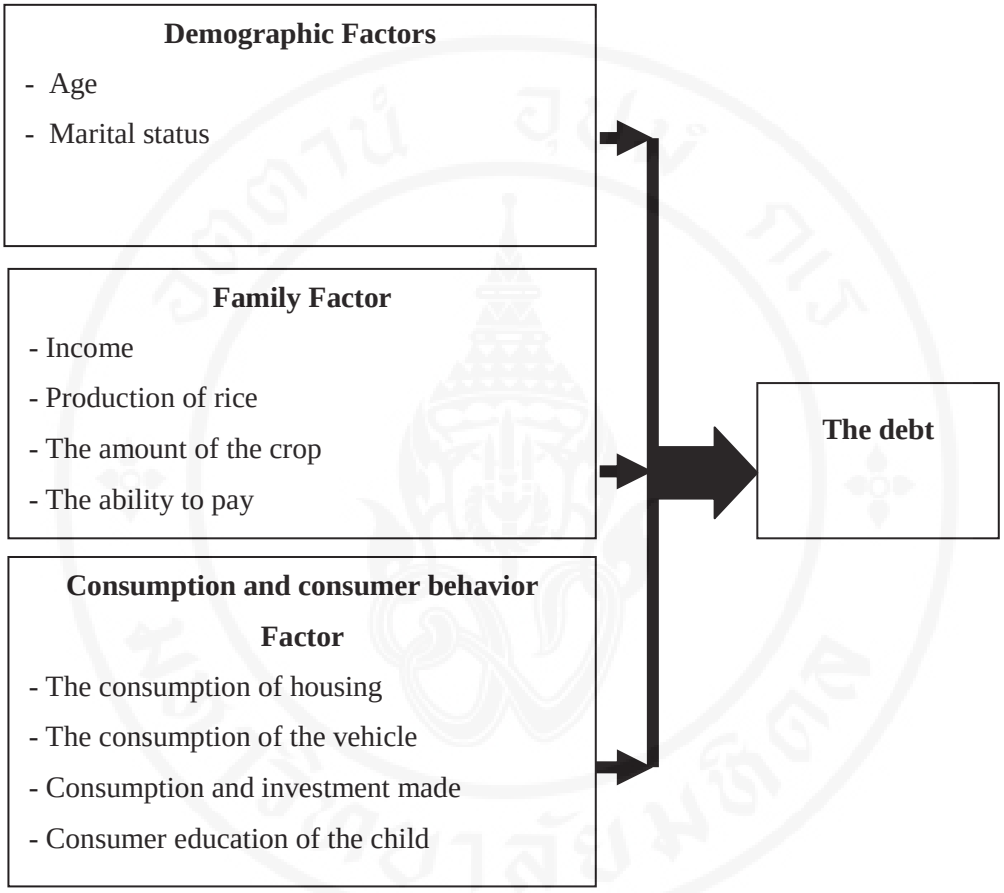

Copyright by Mahidol University

Qualitative Frameworks

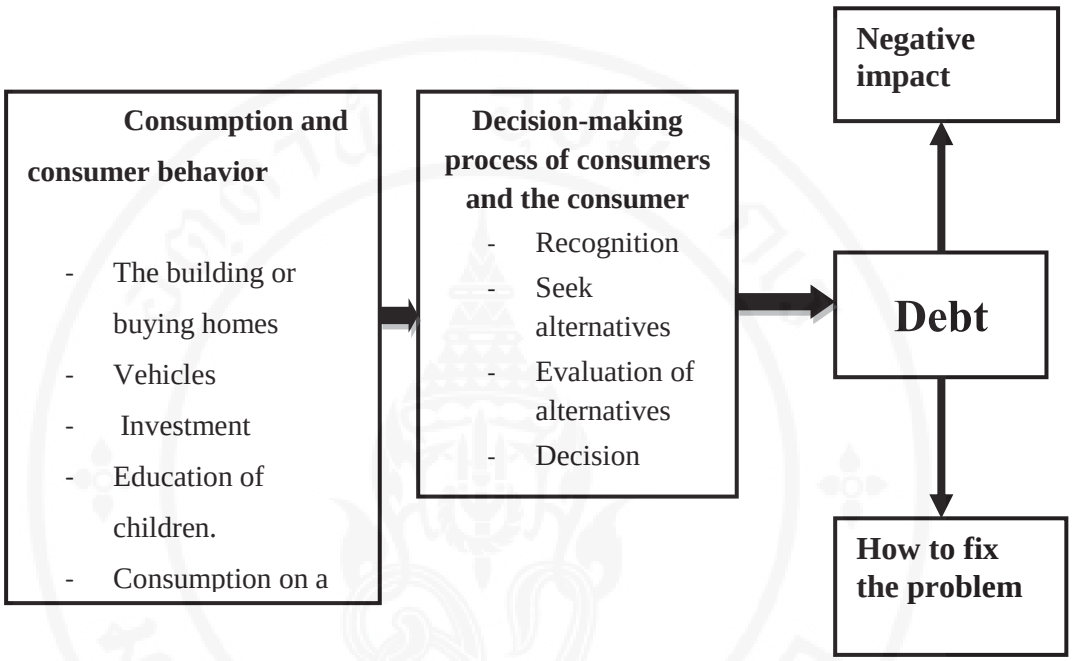

Copyright by Mahidol University

4. Research Methodology and Sources of Data

The study of consumer behavior and consumption processes that result in liabilities of the farmers. A quantitative study and qualitative to present a common feature, and family characteristics of the sample with frequency, percentage, and the average correlation of The family and individual factors in the consumption behavior of farmers were analyzed correlation coefficient and the consumption and supply factors affecting the liability of the peasant farmers were analyzed by multiple regression analysis (Multiple Regression Analysis).

This study used quantitative data collection on a group of 300 people and in-depth interviews of 10 samples used in this study. Farmers who lived in a village in Nakhon Sawan province. And are experiencing debt problems on the day of storage. The data were collected using a questionnaire to a representative of farmers in each household.Those who provide information to those who have authority to decide on and expenditure of households. The in-depth interviews, who has the highest debt in the top 10 of the quantitative data.

5. Data Analysis

Who is responsible for the care of the cost of household is female the number is between 4-6, mean age was 43.03 years, were mainly associated with the household head. Number of cycles to do most of the second round of investment costs about 30005000 baht per rai ofthesample as a residential house on a wooden

5.1 Correlation Analysis

Personal factors including age, marital status is associated with the consumption behavior of consumers and farmers. Statistically significant at the .05 level by the age Correlated with the behavior of consumers and consumption of rice in the fields in the negative. marital status. Correlated in the positive direction including

Copyright by Mahidol University

family. The yield per hectare income of household members and the ability to pay correlated with the behavior of consumption and consumption of rice significant at .05 level by factor of the yield and the ability to repay the full schedule. negative correlated with the consumption behavior of farmers and consumers however, factor income and the number of household members has a positive relation with consumption and consumption

5.2 Multiple Regression Analysis

The results showed that Factors, age and marital status. Affect the farmer's debt significant at the .05 level prediction coefficients (R^2) = .371 could explain farmer's debt 37.1 percent.

Factors family the yield per hectare income of household members and the ability to pay. Affect the farmer's debt. significant at the .05 level pre dictionco efficient (R^2) = .247 c could explain farmer's debt 24.7 percent.

Factors in the consumption behavior of farmers including the consumption of the investment made consumption and housing consumer behavior in your education consumption of the vehicle. And consumption habits of daily life affect the liability of farmers significant at the .05 level prediction coefficients (R^2) = .218 could predict 21.8 percent.

The solution the debt problems of the farmers have been different. This can be summarized in five main ways to solve problems is to ask for permission to pay its debts, allowing interest rates to increase. Borrowing money from new sources to pay the debts of the consumer. Sell assets to repay the debt. Was dispossessed and working up that was just a farmer must have increased as a labor and general contractors. From the past to do once a year, but made from 1-3 times, which is consistent with the rank.

Negative impact of the debt. The impact on farmers is the impact of emotional and mental stress, depression, such as the physical found that most often effect the mood and mind before. The resulting impact on the body followed by physical abuse between husband and wife. Suicide to escape the problems of the household head. Including the impact on families. the lyrics to the family relationship, family loss. The problem with divorce.

Copyright by Mahidol University

6. Discussion

Age was associated with the consumption and consumers behavior of farmer's debt. The relationship is negative effect. This is consistent with Benjamapron (2547) found that age is a factor determining the indebtedness of households in the north. Marital has an effect on farmer's debt is consistent with Benjamapron (2547). Income is related on behavior of consumption and consumer and debt in the positive direction. This is consistent with Pronnipa (2547).

Number of household is related on behavior of consumption and consumer and debt in the positive direction. Yield of rice associated with the consumption and consumers behavior of farmer's debt in negative effect.

The solution that the farmer used adjust the debt problems of the farmer have been different this can be summarized .In five main ways to adjust problems is ask for permission to pay, allowing interstates to increase. Borrowing money from new sources to pay the debts sell assets to repay the farmer's debt and was dispossessed. Working up t hat was just a famer must have increased as a laborer. The workers. And general contractors. From the past to do once a year, but made from 1-3 times, which is consistent with the rank of a treasure that was found in the farmer have been forced to be both farmers and laborers along.

7. Suggestions

7.1 Suggestion from the study

In the period from past to present, the identity of the farmers have changed dramatically to do just enough to eat. There are currently more profit able to do so consumption by farmers trying to make the most dependent on debt to meet their needs. Although there has been increasing the revenue the revenue with consumer demand increased of the consequences to themselves and their loved one .

The government and community leaders should have knowledge about the impact of debt problems. The promotion of the profession to do when unemployed do to earn extra income to repay the debt.

Copyright by Mahidol University

7.2 Suggestions for Future Studies

1). In a research area that has to be more broadly than this. It would have been a differences in social context and the liability issues and consult with the family and social factors that affect consumer behavior and the cause of farmers' debts.

2). Their place in society effect access to public interests of the community the ministry of interior. The department of local government local governments and community development department should be promoted by increased activity in the achieve a social end, and close interaction between neighbors and community with activities in the community. The relationship and trust in the community. This will lead to public participation in the community both urban and rural communities

Copyright by Mahidol University

บรรณานุกรม

กิตติพงษ์ กิตติบุตร. (2551). ปัจจัยที่มีผลต่อการค้างชาระหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรอำเภอป่าซาง จ.ลำพูน, วิทยานิพนธ์, เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย เชียงใหม่

กฤช เพิ่มทันจิตต์. (2545). ระบบเศรษฐกิจไทย. เอกสารบทความวิชาการ บรรยายโดยฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยนิด้า 9 จ.อุดรธานี

แก้วตา จินดาวัฒน์. (2548). การวิเคราะห์พฤติกรรมการบริโภค.วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์ สภาผู้แทนราษฎร. (2553). บทสรุปรายงานการศึกษาปัญหาหนี้สินเกษตรกร.กรุงเทพฯ: คณะกรรมาธิการ การเกษตรและสหกรณ์สภาผู้แทนราษฎร

งานสถิติการเกษตร. (2550). มุมมองเศรษฐกิจไทย. ฝ่ายสถิติการเกษตรและการประมง กองสถิติเศรษฐกิจ.กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติ แห่งชาติ

จามะรี พิทักษ์วงศ์ .2530.การเปลี่ยนแปลงของชาวนา: การผนวกเข้าระบบเศรษฐกิจ

เฉลิมพล ตันสกุล. (2543). พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุข.พิมพ์ลักษณ์ กรุงเทพ ฯ : สหประชาพาณิชย์ .2543

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, และคณะ. (2541). พัฒนาการความคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน. กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฉัตราพร เสมอใจ. (2545). พฤติกรรมผู้บริโภค = Consumer behavior. กรุงเทพฯ : เอ็กซเปอร์เน็ท

ชนิตสรณ์ ตรีวิทยาภูมิ. (2544). กระบวนการลอกเลียนแบบ.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไททัศน์ ภัยพิลัย. (2547). กระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาหนี้ ภาคเกษตรกรรมของหมู่บ้านป่าไผ่ ต.แม่โป่งอ.ดอนสะเก็ด จ.เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright by Mahidol University

ทิพวัลย์ สีจันทร์. (2547). บทสะท้อนความคิดเรื่องวิถีชีวิตชาวนาไทย. บทความวารสารวิชาการคณะเกษตร.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

ชิดา สาระยา. (2544). อารยธรรมไทย. สำนักพิมพ์ เมืองโบราณ พิมพ์ครั้งที่ 1

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. (2542). ความหมายของการออม. http://www.royin.go.th/th/home/

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. (2542). ความหมายของรายได้. http://www.royin.go.th/th/home/

พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. (2530). สังคมชนบทและภาคเศรษฐกิจข้าวของไทยพ.ศ.2423-2473. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พรเพ็ญ ศาสตริยาภรณ์. (2549). ชาวนาในยุคเศรษฐกิจเพื่อการค้า. ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พฤกษ์ เถาถวิล. (2548). เอกสารประกอบการประชุมกรรมาธิการ : นโยบายประชานิยมกับการแก้ไขปัญหาความยากจน 25-26 สิงหาคม 2548 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิชญ์นรี สันตีระชัยวัฒนา. (2550). หนี้สินชาวนาและการพักชำระหนี้. บทความเชิงวิชาการการเมืองกับการพัฒนา

นิภา เซ็มมี. (2546). แนวทางการพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรบ้านโป่งรู ตำบล นครเจดีย์ อ.ป่าซาง จ.ลำพูน.วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพาณิช. (2547). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้สินของครัวเรือนในภาคเหนือ วิทยานิพนธ์, เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2547.

ประชาธิป กะทา. (2547). การปรับตัวทางวัฒนธรรมการทานาของหมู่บ้านชนบทไทย หลังการดำเนินงาน นโยบายประชากรแห่งชาติ. สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพสำนักนโยบายยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2554). การท้าทายสังคมศาสตร์ไทย : ความรู้ท่วมหัวเอาตัว(สังคม)ไม่รอด? การประชุมเครือข่ายนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ครั้งที่ 10 วันที่ 12-13 มีนาคม 2554 ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright by Mahidol University

นายมไหศวรรย์ มหัทธนาภิวัฒน์. (2554). ปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อน้ำข้าวกล้องงอกของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร.รายงานสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ยศ สันตสมบัติ. (2546). พลวัตรและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนาเศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือ.ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาลัยเชียงใหม่ 2546.

ยืน ภู่วรวรรณ. (2546). บนเส้นทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

โยธิน สันสนยุทธ์. (2529). จิตวิทยาสังคม.กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ 2529 .พิมพ์ครั้งที่ 2

ศิริชัย กาญจนวาลี. (2552). สถิติประยุกต์สาหรับการวิจัย. โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุกัญญา สุจฉายา. (2547). ชาวนาไทย: ภาพที่มองผ่านวรรณกรรม .คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุชาดา มะโนทัย. (2549). การศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรุงเทพมหานคร .วิทยานิพนธ์ .ปริญญาคุรุศาสตร์มหาบัณฑิต

สุเทพ แสนมงคล. (2547). การก่อตัว “ความสัมพันธ์เชิงหนี้สิน” ในหมู่ชาวนาผู้ผลิตพืชพาณิชย์ เขตอำเภอแม่สาย จ.เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สุภาคย์ อินทองคง. (2552). การศึกษา คือ การพัฒนาชีวิต : กรณีการออม เศรษฐกิจพอเพียงและการทำบัญชีครัวเรือน.บทความบรรยาย วันที่ 8 มีนาคม 2550 ณ ชุมชนบ้านพรุเตาะ ตำบลทุ่งใหญ่ และชุมชนน้ำน้อย ต.น้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอหาดใหญ่

สิทธิโชค วรานุสันติกุล. (2546). จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการประยุกต์ กรุงเทพฯ ;ซีเอ็ด

สำนักงานสถิติจังหวัดนครสวรรค์. (2552). บทความพิเศษเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมจังหวัดนครสวรรค์ ฝ่ายวิชาการ สำนักงานสถิติจังหวัดนครสวรรค์

สำนักงานบัญชี. (2553). ความหมายของ “ค่าใช้จ่าย”. สำนักงานบัญชี กรมพัฒนาธุรกิจการค้า http://www.dbd.go.th/mainsite/.

Copyright by Mahidol University

สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์. (2554). ปัญหาหนี้สินชาวนา.ยุทธศาสตร์ประเทศไทย http://thainews.prd.go.th/9_strategy/porpaeng.php

วราภรณ์ งามขำ. (2552). ระบบเศรษฐกิจไทย.การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจไทย.งานวิจัย

วิเชียร รักการ. (2529). วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ พิมพ์ครั้งที่ 2

วีณารัตน์ ศรีกุลเรืองโรจน์. (2550). ปัญหาหนี้สินและวิธีการแก้ไขของเกษตรกรในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา.วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล

อัครฤทธิ์ หอมประเสริฐ.2543. การศึกษาพฤติกรรมและความคิดเห็นที่มีต่อการบริโภคอาหารฟ้าดฟู้ด ประเภทธุรกิจเฟรนไชส์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2541). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.นนทบุรี:โครงการกิตติเมธีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Chayanov .A.V. (1888-1939). Theory of Peasant Economy. Publishers Note This Wisconsin reprint includes a new foreword

Peter. K. (1847-1921). theories and concepts of the peasant community. http://sawasdee.bu.ac.th/research/c000603.htm

Belch. B. (1990). Relationship Marketing in Professional Services A Study of Agency-Client Dynamics in the Advertising Sector

Maynard Keynes.J. (1951). Absolute IncomeHypothesis.http://www.maynardkeynes.org/keynes-career-timeline.htm

Maslow, A.H. (1943). " A Theory of Human Motivation" *Psychological Review* 50(4)

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก

Copyright by Mahidol University

แบบสอบถาม

เรื่อง กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนา

Processes of Consumption and Consumer behavior that lead to the farmer‘s debt

โดย

นางสาวอรพรรณ โพธิ์อ่อง

นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

1. ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

1.2 ตารางแสดงข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

ลำดับที่	เพศ	อายุ	ความเกี่ยวพันกับหัวหน้าครัวเรือน	สถานภาพสมรส	การศึกษา	รายได้/เดือน/ปี

**จำนวนสมาชิกในครัวเรือน นับจากสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้าน และมีรายชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ที่ยังมีการติดต่อไปมาหาสู่ หรือส่งเงินให้ครอบครัว

Copyright by Mahidol University

1.3 ตารางแสดงข้อมูลการเพาะปลูกข้าวของชาวนาในรอบ 1 ปี

รอบที่	จำนวนพื้นที่ในการเพราะปลูก (ไร่-งาน)	ค่าใช้จ่ายรวมในการลงทุนแต่ละรอบ	ที่มาของค่าใช้จ่าย							ผลผลิตที่ได้ต่อไร่
			ค่าเมล็ดพันธ์	ค่าไถนา	ค่าปุ๋ย	ค่ายาต่างๆ	ค่าเก็บเกี่ยว	ค่าจ้างแรงงาน	ค่าอื่นๆ	
1. เดือน ..... ถึง										
2. เดือน ..... ถึง										
3. เดือน ..... ถึง										

Copyright by Mahidol University

2. ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมในการบริโภคและอุปโภคของชาวนา

2.1 ลักษณะที่อยู่อาศัยของครัวเรือน (H1)

❑ บ้านตนเอง❑ บ้านญาติที่ไม่ใช่คนครอบครัว❑ บ้านเช่า❑ อื่นๆ ระบุ.....

2.2 รูปแบบของที่อยู่อาศัย (H2)

❑ บ้านไม้ชั้นเดียวยกสูงมีใต้ถุน❑ บ้านไม้สองชั้น ❑ บ้านปูนชั้นเดียว

❑ บ้านปูนสองชั้น ❑ บ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน❑ อื่นๆ ระบุ.....

2.3 การถือครองที่ดินของคนในครัวเรือนตามโฉนด (G1)

❑ มีที่ดิน ❑ ไม่มีที่ดิน (ข้ามไปตอบข้อ 2.4)

2.3.1 การถือครองที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยและที่อื่นๆที่ไม่ใช่ที่ทำนา

❑ มีที่ดิน จำนวน.....ไร่.....งาน.....ตารางวา

❑ ที่ดินของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คนในครอบครัว จำนวนไร่.....งาน.....ตารางวา

2.3.2 การถือครองที่ดินเพื่อการทำนา (L1)

❑ มีที่ดินเป็นของตนเอง จำนวน...ไร่.....งาน.....ตารางวา

❑ เช่าที่ดินเพื่อการเกษตร จำนวน...ไร่.....งาน.....ตารางวา

2.4 ท่านมีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครัวเรือนหรือไม่ (BOOK)

❑ มี ทำทุกๆ.....วัน /สัปดาห์ / เดือน (ระบุ)

❑ ไม่มี

2.5 ท่านมีเงินออมในครัวเรือนหรือไม่

❑ มี ❑ ไม่มี

2.6 ท่านสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดหรือไม่

❑ ครบ ❑ ไม่ครบ

2.7 จำนวนหนี้สินในครัวเรือนทั้งหมด.....บาท

2.8 วิธีการผ่อนชำระหนี้สินของท่านมีอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

❑ ส่งรายวัน ❑ ส่งรายเดือน

❑ ส่งรายปี จำนวนครั้ง...../ปี ❑ อื่นๆ ระบุ .....

Copyright by Mahidol University

2.9 ตารางแสดงทรัพย์สินในครัวเรือน

สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน ทีวี ตู้เย็น เครื่องซักผ้า พัดลมเพดาน,พัดลมตั้งโต๊ะ คอมพิวเตอร์ เครื่องทำน้ำอุ่น โทรศัพท์บ้าน ตู้เสื้อผ้า,ตู้โชว์ เตียงนอน แอร์ เครื่องเล่น CD ,DVD ห้องน้ำ ห้องนอน กระติกน้ำร้อน ไมโครเวฟ เครื่องกรองน้ำ อินเตอร์เน็ต เคเบิ้ลทีวี อื่นๆ ระบุ.....		*ยานพาหะนะในบ้านและอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ* รถไถเดินตาม รถไถแทร็กเตอร์ 4 ล้อ รถบรรทุก 4 ล้อ รถบรรทุก 6 ล้อ รถบรรทุก 10 ล้อ รถเกี่ยว รถยนต์ ที่ใช้ในบ้าน รถจักรยายนต์ รถจักรยาน เครื่องสูบน้ำ ท่อดึงน้ำ เครื่องพ่นยา อื่นๆ ระบุ.....	

Copyright by Mahidol University

2.10 ตารางแสดงค่าใช้จ่ายในการอุปโภคและบริโภคของชาวนา

ค่าใช้จ่ายในการบริโภคอุปโภคของครัวเรือน	จำนวน (บาท)
- อาหาร/เครื่องดื่ม/ยาสูบ	
- ค่าเช่าบ้าน/ค่าซ่อมแซมบ้าน	
- ยานพาหนะ/การเดินทาง	
- ส่วนบุคคล/เครื่องนุ่งห่ม/รองเท้า	
- การสื่อสาร/เทคโนโลยี	
- การบันเทิง/การจัดงานพิธี	
- การศึกษา	
- เวชภัณฑ์/ค่ารักษาพยาบาล	
- กิจกรรมศาสนา	
- ค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำธุรกิจ/การเกษตรในครัวเรือน	
- ค่าใช้จ่ายในการซื้อบ้าน ที่ดิน หรือ สิ่งของมีค่า เช่น ทอง เพชร พลอย	
- ค่าน้ำ,ค่าไฟ (ข้อมูลค่าใช้จ่ายเดือนล่าสุดก่อนวันสำรวจ)	
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล

.....

- ข้อมูลที่ได้ใช้เพื่อการวิเคราะห์ผลของการศึกษา เรื่อง กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภค และอุปโภคที่ส่งผลให้เกิดหนี้สินของชาวนาเท่านั้น
- ข้อมูลบางข้อมูล ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับไม่เปิดเผยแก่สาธารณะ

Copyright© by Mahidol University

แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะดำเนินการสนทนาเพื่อให้ผู้ร่วมสนทนาเล่าเรื่องราวหรือข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมในการบริโภคอุปโภคของครัวเรือน ผู้วิจัยจะใช้แนวคำถามเชิงลึกครอบคลุมประเด็นที่จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครอบคลุม ก่อนที่จะให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องราวต่างๆ ผู้วิจัยจะ แนะนำตนเองและทำความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลก่อนจากนั้นจะมีประเด็นและข้อคำถามต่างๆ ดังนี้

ประเด็นหลัก	แนวคำถาม
1.ข้อมูลเบื้องต้นของครัวเรือนผู้ให้ข้อมูล	- คุณป้าชื่อไรคะ หรือว่าให้หนูเรียกว่าอะไรดี - อายุเท่าไรแล้วคะ ที่บ้านประกอบอาชีพอะไรเป็นหลัก แล้วจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีกี่คนคะ ฯลฯ - รายได้หลักเฉลี่ยต่อเดือนหรือต่อปี อยู่ที่ประมาณเท่าไรคะ แล้วค่าใช้จ่ายรวมต่อเดือนเฉลี่ยประมาณเท่าไรคะ
2. กระบวนการทางพฤติกรรมในการบริโภคอุปโภค	- ค่าใช้จ่ายหลักในการบริโภคอุปโภคส่วนใหญ่เกิดจากอะไรคะ - การที่ป้าจะตัดสินใจจะซื้อสินค้าสักชิ้น ป้ามีวิธีการคิดการตัดสินใจหรือมีการรับรู้ข่าวสารจากสินค้านั้นๆ อย่างไรบ้างคะ - มีการลอกเลียนแบบชาวบ้าน เพื่อนบ้าน หรือบุคคลอื่นๆในการซื้อสินค้าหรือไม่ ชอบซื้อสินค้าเหมือนคนอื่นไหมคะ เช่น รถของใช้
3. ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาหนี้สิน	- ปัจจุบันหนี้สินส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้น เกิดจากการบริโภคอุปโภคหรือไม่ ถ้าใช่ เกิดจากการบริโภคหรือซื้อสินค้าอะไรเป็นหลักคะ - หรือถ้าเกิดขึ้นจากสิ่งอื่น เกิดขึ้นจากอะไรคะ - ผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากปัญหาหนี้สินของป้ามีอะไรบ้างคะ - ผลกระทบทางกาย - ผลกระทบทางจิตใจ เช่น ความวิตกกังวล ความเครียด - ผลกระทบต่อทรัพย์สิน เช่น ถูกยึดทรัพย์
4. แนวทางในการแก้ไขปัญหา	- ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว - ครอบครัวของป้ามีวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนออย่างไรบ้างคะ

Copyright by Mahidol University

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวอรพรรณ โพธิ์อ่อง
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 30 พฤศจิกายน 2529
สถานที่เกิด	จังหวัดนครสวรรค์
วุฒิการศึกษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2548-2552 ศิลปศาสตรบัณฑิต (วิจัยสังคม) มหาวิทยาลัยมหิดล , 2552-2555 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิจัยประชากรและสังคม)
ที่อยู่ปัจจุบัน	213/23 ซิตี้วิลล่า ถ.ลาดพร้าว ซ. 126 แขวง วังทองหลาง เขต วังทองหลาง จ.กรุงเทพมหานคร 10310 โทรศัพท์ 086-069-7721 E-mail : Phannapak_d@hotmail.com

Copyright by Mahidol University